

Holy Bible

Aionian Edition®

Ayta Ambala Bible

AionianBible.org
The world's first Holy Bible untranslation
100% free to copy and print
also known as " The Purple Bible "

Holy Bible Aionian Edition ®

Ayta Ambala Bible

Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0 International, 2018-2025

Source text: eBible.org

Source version: 6/13/2025

Source copyright: Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0
Wycliffe Bible Translators, 2024

Formatted by Speedata Publisher 5.1.16 (Pro) on 7/26/2025

100% Free to Copy and Print

TOR Anonymously

<https://AionianBible.org>

Published by Nainoia Inc, <https://Nainoia-Inc.signedon.net>

All profits are given to <https://CoolCup.org>

We pray for a modern Creative Commons translation in every language
Translator resources at <https://AionianBible.org/Third-Party-Publisher-Resources>

Report content and format concerns to Nainoia Inc

Volunteer help is welcome and appreciated!

Celebrate Jesus Christ's victory of grace!

Preface

Ambala Ayta at AionianBible.org/Preface

The *Holy Bible Aionian Edition* ® is the world's first Bible *un-translation!* What is an *un-translation?* Bibles are translated into each of our languages from the original Hebrew, Aramaic, and Koine Greek. Occasionally, the best word translation cannot be found and these words are transliterated letter by letter. Four well known transliterations are *Christ*, *baptism*, *angel*, and *apostle*. The meaning is then preserved more accurately through context and a dictionary. The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven additional Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies.

The first three words are *aiōn*, *aiōnios*, and *aīdios*, typically translated as *eternal* and also *world* or *eon*. The Aionian Bible is named after an alternative spelling of *aiōnios*. Consider that researchers question if *aiōn* and *aiōnios* actually mean *eternal*. Translating *aiōn* as *eternal* in Matthew 28:20 makes no sense, as all agree. The Greek word for *eternal* is *aīdios*, used in Romans 1:20 about God and in Jude 6 about demon imprisonment. Yet what about *aiōnios* in John 3:16? Certainly we do not question whether salvation is *eternal*! However, *aiōnios* means something much more wonderful than infinite time! Ancient Greeks used *aiōn* to mean *eon* or *age*. They also used the adjective *aiōnios* to mean *entirety*, such as *complete* or even *consummate*, but never infinite time. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs. So *aiōnios* is the perfect description of God's Word which has *everything* we need for life and godliness! And the *aiōnios* life promised in John 3:16 is not simply a ticket to *eternal* life in the future, but the invitation through faith to the *consummate* life beginning now!

The next seven words are *Sheol*, *Hadēs*, *Geenna*, *Tartaroō*, *Abyssos*, and *Limnē Pyr*. These words are often translated as *Hell*, the place of eternal punishment. However, *Hell* is ill-defined when compared with the Hebrew and Greek. For example, *Sheol* is the abode of deceased believers and unbelievers and should never be translated as *Hell*. *Hadēs* is a temporary place of punishment, Revelation 20:13-14. *Geenna* is the Valley of Hinnom, Jerusalem's refuse dump, a temporal judgment for sin. *Tartaroō* is a prison for demons, mentioned once in 2 Peter 2:4. *Abyssos* is a temporary prison for the Beast and Satan. Translators are also inconsistent because *Hell* is used by the King James Version 54 times, the New International Version 14 times, and the World English Bible zero times. Finally, *Limnē Pyr* is the Lake of Fire, yet Matthew 25:41 explains that these fires are prepared for the Devil and his angels. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The eleventh word, *eleēsē*, reveals the grand conclusion of grace in Romans 11:32. Please understand these eleven words. The original translation is unaltered and a highlighted note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. To help parallel study and Strong's Concordance use, apocryphal text is removed and most variant verse numbering is mapped to the English standard. We thank our sources at eBible.org, Crosswire.org, unbound.Biola.edu, Bible4u.net, and NHEB.net. The Aionian Bible is copyrighted with creativecommons.org/licenses/by/4.0, allowing 100% freedom to copy and print, if respecting source copyrights. Check the Reader's Guide and read at AionianBible.org, with Android, and with TOR network. Why purple? King Jesus' Word is royal and purple is the color of royalty! All profits are given to CoolCup.org.

History

Ambala Ayta at AionianBible.org/History

- 06/21/75 - Two boys, P. and J., wonder if Jesus saves all and pray.
- 04/15/85 - Aionian Bible conceived as B. and J. pray.
- 12/18/13 - Aionian Bible announced as J. and J. pray.
- 06/21/15 - Aionian Bible birthed as G. and J. pray.
- 01/11/16 - AionianBible.org domain registered.
- 06/21/16 - 30 translations available in 12 languages.
- 12/07/16 - Nainoia Inc established as non-profit corporation.
- 01/01/17 - Creative Commons Attribution No Derivatives 4.0 license added.
- 01/16/17 - Aionian Bible Google Play Store App published.
- 07/01/17 - 'The Purple Bible' nickname begins.
- 07/30/17 - 42 translations now available in 22 languages.
- 02/01/18 - Holy Bible Aionian Edition® trademark registered.
- 03/06/18 - Aionian Bibles available in print at Amazon.com.
- 09/15/18 - Aionian Bible dedicated as J. and J. pray again.
- 10/20/18 - 70 translations now available in 33 languages.
- 11/17/18 - 104 translations now available in 57 languages.
- 03/24/19 - 135 translations now available in 67 languages.
- 10/28/19 - Aionian Bible nursed as another J. and J. pray.
- 10/31/19 - 174 translations now available in 74 languages.
- 02/22/20 - Aionian Bibles available in print at Lulu.com.
- 05/25/20 - Illustrations by Gustave Doré, La Grande Bible de Tours, Felix Just.
- 08/29/20 - Aionian Bibles now available in ePub format.
- 12/01/20 - Right to left and Hindic languages now available in PDF format.
- 03/31/21 - 214 translations now available in 99 languages.
- 11/17/21 - Aionian Bible Branded Leather Bible Covers now available.
- 12/20/21 - Social media presence on Facebook, Twitter, LinkedIn, YouTube, etc.
- 01/01/22 - 216 translations now available in 99 languages.
- 01/09/22 - StudyPack resources for Bible translation study.
- 01/23/22 - Volunteers celebrate with pie and prayer.
- 02/14/22 - Strong's Concordance from Open Scriptures and STEPBible.
- 02/14/23 - Aionian Bible published on the TOR Network.
- 12/04/23 - Eleēsē added to the Aionian Glossary.
- 02/04/24 - 352 translations now available in 142 languages.
- 05/01/24 - 370 translations now available in 164 languages.
- 08/05/24 - 378 translations now available in 165 languages.
- 08/18/24 - Creative Commons Attribution 4.0 International, if source allows.
- 10/20/24 - Gospel Primer handout format.
- 11/24/24 - Progressive Web Application off-line format.
- 01/28/25 - All profits are given to CoolCup.org.
- 03/12/25 - 382 translations now available in 166 languages.
- 05/04/25 - 393 translations now available in 175 languages.
- 05/27/25 - 462 translations now available in 229 languages.
- 06/21/25 - 469 translations now available in 230 languages.
- 07/26/25 - 526 translations now available in 287 languages.

Table of Contents

NEW TESTAMENT

Marcos	11
Efeso	31
Filipos	36
Colosas	40
Tito	44
Filemon	46

APPENDIX

Reader's Guide

Glossary

Maps

Destiny

Illustrations, Doré

NEW TESTAMENT

The Crucifixion

"Jesus said, 'Father, forgive them, for they don't know what they are doing.'

Dividing his garments among them, they cast lots."

Luke 23:34

Marcos

1 Atiya' Mahampata' Balita tungkul kan Apu Jesu Cristo, Anak Apu Diyus. Nag'umpisay ati hin natupada' insulat tagapannunghung Apu Diyus ya hi Isaias. Hinlagi, insulat Isaias ya innunghung Apu Diyus kan Apu Jesus. Atiya' ambala na, "Ipagtan kuy minsahiru ku. Mauna ya kamu, takay inunghung na ha tawtawung ihanda lay sarili la ha paglatêng mu. **3** Malêngê yuy bung'u na ha kalinangan, ya mannumunghung, 'Pakahampatêng yuy pusu yu para ha paglatêng Panginuu, Dapay ha paghandan danan para ha maalagan tawu!'" **4** Buy natupada' ati hin nakalatêng hi Juan ya Tagapagbawtismu istu ha kalinangan. Madlan tawtawung naku kana, ibat ha Jerusalem buy iba iban banwa ha Judea. Nangaral ya ha tawtawu, "Magsisi kawuy na ha kayung kawkasalan ta magpabawtismu kawu takay'êmén patawarên kawun Apu Diyus." Impagtapat lay kanlan kawkasalan buy binawtismuan hilan Juan ha Ilug Jordan. **6** Hay barun Juan gawa ha labuk kamilyu buy hay babat na, gawa ha balat ayêp. Hay kikinan na balanga insiktu buy pulut panilan. **7** Ambala na, "Mayin pun gihay lumatênga' mas makapangyarian pun kangku. Ah ku man, karapat dapata' maglingkud kana dapay gihay alipê. **8** Bawtismuhan katawu ha lanêm, nuwa bawtismuhan na kawu ha Ispiritun Apu Diyus." **9** Hin panawêñ bantu, inlumatêng hi Apu Jesus ibat ha Nazaret, sakup prubinsiyan Galilea, buy nagpabawtismu kan Juan ha Ilug Jordan. **10** Pagkalakat Apu Jesus ha lanêm, nagêanga' langit. Naakit nay nagtabuy kanay Ispiritun Apu Diyus dapay gihay kalapati. **11** Buy mayin busisa' nalêngê ibat ha langit ya nannunghung, "Hakay minamaal kun Anak, ya lubus kun kinatutul'an." **12** Nakun, agad yan pinalakun Ispiritun Apu Diyus ha kalinangan. **13** Namirmi ya istun apatnapuy allêw buy tinuksu yan Satanas. Mayin mangatapanga' ayêp istu. Dilag mêt istuy aw'anghil Apu Diyus ta pinagsilbiyan hi Apu Jesus. **14** Hin nakulung hi Juan ya tagapagbawtismu, naku hi Apu Jesus ha prubinsiyan Galilea. Buy impangaral na baistuy Mahampata' Balitan ibat kan Apu Diyus. **15** Ambala na, "Lumatênganay takdan panawun! Madaniyanay paghaharin Apu Diyus. Pagsisiyan yuy nay kayung kasalanan buy maniwala kawu ha Mahampata' Balital!" **16** Gihay allêw, kaban nalliyaliyaku hi Apu Jesus ha pingit Dagat Galilea

naakit nay mipatêla' mangingisda hilan Simon buy Andres. Mamitambuk hilan lambat. **17** Ambalan Apu Jesus kanla, "Humunul kawu kangku ta gaw'ên katawun mamidanin tawu kan Apu Diyus nambuh ha pandakêp yu ha isda." **18** Intayak la agada' kanlan lawlambat buy hinumunul kana. **19** Nagpatuluy hi Apu Jesus ha paliyaliyaku. Ha alwan kadayuan naakit nay namêta' luway anak Zebedeo, hilan Santiago buy Juan. Impapakahampat lay lambat la ha kanlan bangka. **20** Agad hilan binawêg Apu Jesus, "Humunul kawu kangku." Buy intayak lay kanlan bapan hi Zebedeo ha kanlan bangka, awyuna' kanlan tawtauhan. Ta hinumunul hila kan Apu Jesus. **21** Naku hilan Apu Jesus ha Capernaum. Hin natalênga' Allêw Pamamahinga, naku hila ha biyag pamititipunan Hawjudio ta istun nanudu hi Apu Jesus. **22** Namanghay tawtawu ha libun tudu na ta nanudu yan mayin kapangyarian, alwan katbuhan tawtagapanudun kautuhan. **23** Mayin gihay tawu baistu, sinuklutan anituy biglan nagpahuk buy nagbubung'u, **24** "Jesus ya taga Nazaret, hita pakialam mu kanyan? Naku ka kayti taêmén lipuhun kami? Kilala kita. Hakay Banala' impagtatan Apu Diyus!" **25** Nuwa binawalan Apu Jesus ya anitu, "Tênggên ka buy mag'alih ka kana!" **26** Pinamêgpêg anituy tawu buy nagbung'u kaban nag'aaliha' ati. **27** Namanghay laata' dilag istu, ta ninununghung hila ha gihat giha, "Hita ati? Gihay bayun tudu, mayin kapangyarian! Hay anitu, nauutuhan na buy napapahunul na!" **28** Kinumalat agada' balita tungkul kan Apu Jesus ha buun prubinsiyan Galilea. **29** Ibat ha biyag pamititipunan Hawjudio, naku hi Apu Jesus ha biyag lan Simon buy Andres, awyun na hilan Santiago buy Juan. **30** Nalatêng la, pakaundaga' ampun Simona' babaying inlalagnat. Agad lan innunghunga' ati kan Apu Jesus. **31** Dinaninan Apu Jesus ya mayin hakit, dinukpan nay gamêt ati buy impaibangun na. Naalih agada' kanan lagnat bayu pinagsilbiyan na hilan Apu Jesus. **32** Panlumbug allêw, gintan tawtawu kan Apu Jesus ya laat mayin hakit buy libun sinusuklutan anitu. **33** Buung banway nangapititipun ha luwahan. **34** Madlan mayin hakita' pinagaling Apu Jesus hitamana' kanlan karamdaman. Buy pinaalih na mêtâ' madlan anitu. Nuwa ah na pinaulayan mipannunghung libun anitu ta tanda lan hiyay Anak Apu Diyus. **35** Kinadatunan, nibangun hi Apu Jesus, naku ha kalinangan ta baistun nanalangin. **36** Tingkap yan Simon buy kanan kawkaawayun. **37** Hin naakit la hi

Apu Jesus, ambala la, "Titingkap kawun laat." **38** Nuwa innunuhung Apu Jesus kanla, "Maku kitamuy na ha kadanin banwa taêmén makapangaralaku mêt baistu. Ta atiya' dahilan kaya ku naku kayti." **39** Buy inlibut Apu Jesus ya buung Galilea, nangular ya ha libun biyag pamititipunan Hawjudio. Buy nagpaalih yan anitu ha tawtawung sinuklutan anitu. **40** Nagdani kan Apu Jesus ya gihay liyaking mayin hakit ha balat. Naglughuda' ati kana buy nagmaingalun pagalingin na. Ambala na, "Nu labay yu, pagalingin yu ku takay luminisaku." **41** Kinaingalwan yan Apu Jesus ta dinukpan ya. Buy ambala kana, "Labay kun, luminis kay na!" **42** Ginumaling agada' hakit. **43** Pinaalih ya agad Apu Jesus buy imbilin, "Andi mu nunghunguna' ati ha kanayun. Ha halip, maku ka ha pari buy ipaakit muy balat mu ya ala kay nan hakit. Pagkayari, maghandug kan dapay ha in'utuh Moises, patunaya' malinis kay na." **45** Nuwa pagkaalih na, impagnununghung nay nangyari kana. Ta kinumalata' balitan ati, kaya ah yay na basta makalaku ha bawbanwa ta pagkagulwan yan tawtawu. Buy istu ya tanan namirmi ha kalinangan. Nuwa naku pun kanay tawtawu, ibat ha iba iban rugal.

2 Pagkalibah umnuy allêw, nagbalik hi Apu Jesus ha Capernaum. Imbalitan tawtawu, "Nakalatêngana' hi Apu Jesus ha tinutuluyan nal!" Kaya ban dêlan tawuy nititipun ha tinutuluyan na. Napnuy biyag angga ha mahawang. Kaban nangular hi Apu Jesus nunghung Apu Diyus, **3** mayin umnuy tawung naku baistu. Hay apat kanla, pigitana' lumpu takay'êmén idani hana kan Apu Jesus. **4** Nuwa ha kadlan tawu, ah hila makadani kan Apu Jesus, kaya naghampa hila palaku ha uhbung. Buy inlubka lay uhbung ta in'uguh lay lumpu ha tapat Apu Jesus. **5** Hin naakit Apu Jesus ya kanlan pananampalataya kana, ambala na ha lumpu, "Anak, pinatawadanay kamung kawkasalan." **6** Mayin tagapanudun kautuhan, nangakaitnu baistu. Nalêngê lay habatu buy ambala la ha kanlan ihip, **7** "Angkaya ya nannunghung habatu? Alwa yay naman hi Apu Diyus! Pinangungunahan nay Apu Diyus! Alan makakapagpatawad kasalanan nu alwan hi Apu Diyus dili!" **8** Agada' naman natandan Apu Jesus ya kanlan iniihip. Kaya ambala na, "Angkaya kawu nag'ihip habatu? **9** Iniihip yu, mas madali nu sabin ku ha lumpu, 'Pinatawadanay kawkasalan mu' kisa ha sabin kun, 'Mêdêng ka, buwatén moy amak mu buy maliyaku ka.' Ta ah yu nanakita' pagpapatawad.

10 Nuwa hapaêg, pagalingin kuy tawung ati takay patunayan ku kayu, hakuy nangibat ha langita! In' anak Tawuy mayin kapangyarian kayti ha lutang magpatawad kasalanan." Buy ambala na ha lumpu, **11** "Mêdêng ka, buwatén moy kamung amak ta muli kay na." **12** Nêdêng baya' lumpu. Binwat agada' kanan amak. Buy naghalwang ya kabon nakabalaya' laat. Talagan nagtakay laat buy pinuri lay Apu Diyus. Ambala la, "Hapaêg kamin dilin nakaakit dapay ati." **13** Nakun uman hi Apu Jesus ha pingit Dagat Galilea. Inlaku yan dêlan tawu buy tinudwanan na hila. **14** Kaban nalyalyaku ya, naakit nay anak Alfeus ya hi Levi, manyinyingil buwis gubirnun Romano. Nakaitnu ya ha panyingilan buwis. Ambalan Apu Jesus kana, "Humunul ka kangku." Nêdêng hi Levi buy hinumunul kan Apu Jesus. **15** Hin naku hi Apu Jesus buy tawtagahunul na ha biyag Levi, nangan hilan awyuna' manyinyingil buwis buy kanayuna' intuturing lan makasalanan ta dêla kanlay hinuhumunul kan Apu Jesus. **16** Mayin tagapanudun kautuhana' dilag baistu, kagiha hila ha Pawpariseo. Hin naakit lan nanangan hi Apu Jesus kaawyuna' libun manyinyingil buwis buy kanayun puna' makasalanan, ambala la ha kanan tagahunul, "Angkaya ya nanangan, kaawyun nay tawtawung ban in?" **17** Nalêngê Apu Jesus ya habatu, kaya tinumbay ya, "Alwan hay alan hakita' nangangaylangan duktur, nu alwan hay mayin hakit. Nakuwaku kayti taêmén bawgêna' mawmakanasalan alwan hay libun matuynung." **18** Hin nagtalagan ahê mangana' tawtagahunul Juan ya Tagapagbawtismu buy Pawpariseo takay makanunghung mahampata' Panginuun, nagdaniya' umnuy tawu kan Apu Jesus buy nagtanung, "Angkaya hay libun tagahunul Juan buy libun Pariseo nagtalagan ahê mangan nuwa hay kayung tagahunul, alwa?" **19** Tinumbay hi Apu Jesus, "Maari kayan magtalagan ahê mangana' libun awyun ha kasalan kaban awyun la puna' liyaking ikasal? Simpri, ahê!" **20** Nuwa lumatêng mêta' allêw, kuwêñ kanlay liyaking ingkasal, baistu pun hilan magtalagan ahê mangan." **21** Innunuhung na pun ha pag'iitbuu, "Ala pun nanagpin bayun tila ha lumay baru ta nu mangulêtén, kumamhaka' gihi. **22** Ala mêt namisalin bayun alak ha daan balata' pamiantiyan, pagal, paputukun alaka' balat, mitambuka' alak buy mahiray balata' pamiantiyan. Ha halip, isalina' bayuy alak ha bayun balata' pamiantiyan." **23** Gihay Allêw Pamamahinga, kaban nalyalyaku hilan Apu

Jesus, napadan hila ha triguan, nipantén triguy kanan tagahunul buy kinan la. **24** Naakit Pawpariseo kaya ambala la, “Balayén tuy tawtagahunul mu! Ah la tanday impapagbawala' habatu ha Alléw Pamamahinga?” **25** Tinumbay hi Apu Jesus kanla, “Ah yu nabasa ha kasulatana' ginawan ninunu tamung hi Haring David? Hin binitil hila buy kanan libun kaawayun buy ala hilan maékan, **26** nagpahuk hi Haring David ha Biyag Apu Diyus ta kinan nay tinapaya' in' alay pari kan Apu Diyus. Bayu binyan na puna' libun awyun na maski ayun pun ha kautuhan, hay libun pari diliya' mayin karapatan mangan habatu. Nangyariya' ati hin puun pari pun hi Abiatar.” **27** Buy sinabin Apu Jesus kanla, “Ginaway Alléw Pamamahinga para ha tawu, alwan ginaway tawu para ha Alléw Pamamahinga. **28** Ta hakun nangibat ha langita' In' anak Tawuy mayin kapangyarian mannunghung nu hita dapat gawl'en ha Alléw Pamamahinga.”

3 Nagpahuk uman hi Apu Jesus ha biyag pamititipunan Hawjudio. Mayin gihay liyaki istu, paralisaduy gihay gamêt. **2** Alléw Pamamahingan habatu, kaya binantayan mahampat hi Apu Jesus Pawpariseo, takay'émén mayin hilan maibintang laban kana. Ta nu pagalingin nay liyakin bantu ha Alléw Pamamahinga, pan bawal ha kautuhan la. **3** Ambalan Apu Jesus ha liyaking paralisaduy gihay gamêt, “Kalika kayti kangku.” **4** Pagkayari, tinanung nay Pawpariseo, “Hita kaya impapahintulut kautuhan ha Alléw Pamamahinga, hay manggawan mahampat u manggawan malaêt? Hay magligtas biyay u mamati?” Nuwa alwa hilan tinumbay. **5** Matigasa' u la kaya puut yan namalay kanla nuwa lungkuta' natanam na. Binalay nay liyaki ta innunghung na, “Ituynung tuy gamêt mul!” Ginumalinga' gamêt na buy naituynung nay ati. **6** Nag'aliha' Pawpariseo. Nakipagkagiha agad ha tawtawung Haring Herodes nu pakapakun lan ipapati hi Apu Jesus. **7** Naku hi Apu Jesus buy tawtagahunul na ha pingit Dagat Galilea. Hinumunul kanay kadlan tawu ibat ha prubinsiyan Galilea, Judea buy Idumea. Mayin mét ha banwan Jerusalem, ha kalagpak Ilug Jordan, buy ha palibut bawbanwan Tiro buy Sidon. Ta nabalit'an tawtawuy ginagawa na. **9** Ta ha kadlan tawu, ambalan Apu Jesus ha tawtagahunul na, “Mamihanda kawu paraw gihay bangka taémén mayinakun mapagtukluwan nu mandaléhêkhékana' dêlan tawu.” **10** Madlan

pinagaling hi Apu Jesus, kaya dinaléhêkhék yan laat mayin hakit takay'émén madukpan yan dili. **11** Nu nanakit yan libun tawung sinusuklutan anitu, naglulukub hila kana buy nagbubung'u, “Hakay Anak Apu Diyus!” **12** Nuwa mahigpit hilan binawalan Apu Jesus, “Ah yu sabin ha kanayun nu hitalagyuwaku.” **13** Pagkayari, hinumukpa hi Apu Jesus ha bung'uy. Nakun, binawêg nay labinluway tawung labay nan pilin, ambala na, “Kali kawu kayti.” Nagdani hila kana. **14** “Hakawun labinluway napili ku, bawgén kun alagad takay makaawyun ku buy mautuhan kun mangaral. **15** Biyan katawun kapangyarihana' mamaalih anitu.” **16** Ati ya labinluway pinili na, hi Simona' binawêg Pedro, **17** hilan Santiago buy Juan ya aw'anak Zebedeo ya binawêg nan Boanerges hay labay sabin aw'anak kilat. **18** Hay kanayun, hi Andres, hi Filipe, hi Bartolome, hi Mateo, hi Tomas, hi Santiago ya anak Alfeus, hi Tadeus, buy hi Simon ya makabanza, **19** buy hi Judas Iscariote ya naypakabili kan Apu Jesus hin bandan huli. **20** Pangulin Apu Jesus buy tawtagahunul na ha biyaga' pamirmiyan na, ah lay na maarap mangan, ta nanguman nipanlumaténgä' dêlan tawu. **21** Hin nabalit'an pamilyan Apu Jesus ya, ginagawa nan ati, sinundu yay na, ta ambalan tawtawu, “Nag'libay nay kanan panghiapan.” **22** Mayinanamêt nalatêng kanan tagapanudun kautuhan ibat ha Jerusalem, buy ambala la, “Sinusuklutan yan Beelzebul, pinakamatag' ay ha aw'anitu. Buy ati ya nanam'in kapangyarian kanan mamaalih aw'anitu.” **23** Kaya, binawêg Apu Jesus ya libun tawu buy nakinunghung ya kanla ha pamimighitan pag'itbuh, “Magawa kayan Satanas ya paalihina' kaparihu na? Simpri, ahê. **24** Nu hay gihay puun, mipapati buy mimihiyay kanan nasasakupan, bumagsaka' pamumunu na. **25** Habatu mête' nangyayari nu nipapatiya' mitatalanak ha gihay biyag. **26** Kaya nu hi Satanas buy kanan kawkaparihu mipapati buy mimihiyay, bumagsak ya mét buy ahêy na makaibangun pun. **27** Nuwa, hi Satanas maarin maitbuh ha malakasa' tawu. Ah maarin pahukun magnanakawa' biyag na nu ah ya pun gapuhun. Nu maigapuh yay na, maari yay nan matakawan.” **28** “Pakaléng'en tuy inunghung ku kayu, hay laat kasalanan buy hitalagyumana' mannunghung malaêt laban kan Apu Diyus, maarin mapatawad. **29** Nuwa, hitalagyumana' mannunghung malaêt laban ha Ispiritun Apu Diyus, alway nan mapatawad. Hay dapay atiya' kasalanan, ahêy na mapatawad makanuman.”

(aiōn g165, aiōnios g166) 30 Habatuy ambalan Apu Jesus ta ambalan tawtagapanudun kautuhan, “Naanitu hi Apu Jesus.” 31 Buy inlumatêngä' indu buy pawpatêl Apu Jesus. Nakaêdêng hila ha mahawang buy impabawêg ya. 32 Dêlan tawuy nangakaitnu ha paligid Apu Jesus. Mayin nannunghung kana, “Dilag ha mahawanga’ indu yu buy pawpatêl yu, impapabawêg kawu.” 33 Tinumbay hi Apu Jesus, “Tanda yu, nu hita indu ku buy pawpatêl ku?” 34 Binalay nay tawtawu ha paligid na, buy ambala, “Hakawuy indu ku buy pawpatêl ku! 35 Ta hitalagyumana' hinuhumunul ha kaluuban Apu Diyus, habatuy indu ku buy pawpatêl ku.”

4 Nanudun uman hi Apu Jesus ha pingit Dagat Galilea. Ta ha kadlan tawung nakapaikut kana, naghakay ya ha gihay bangka buy baistu yan nitnu. Pan hay tawtawuy naman natayak ha pingit dagat. 2 Dêla yan intudun pag'iitbuhan kanla. Ambala na, 3 “Manlêngê kawu! Mayin gihay mananêm namibulaglag bini. 4 Ha kanan pamibulaglag, mayin bawbinin nanabu ha diyan. Inlumatêngä' aw'ibun ta tinuktuka' binin bantu. 5 Mayin mêt nanabuy bini ha kabatuwana' mayin makayêka' luta. Agad tinumubuy bini, ta manipisa' luta. 6 Nuwa hin nasikatan allêwa' ati buy naumutan, nayanguy ati ta alwan malalêy yamut. 7 Mayinanaman binin nanabu ha lamuna' madiwi. Inlumabunga' lamun, pinagkêhkêhana' tinumubuy bini kaya ah ya nanagêy. 8 Hay kanayuna' naman nanabu ha matabay luta. Tinumubuy ati, inlumagu buy nanagêy. Mayin katamtaman diliya' tagêy, hay kanayuna' naman dêla, hay kanayuna' naman matagêy.” 9 Pagkayari, innunghung Apu Jesus, “Hakawun libun nanlêngê, dapat yun pakaihipina' innunghung kun ati.” 10 Hin nakauiyanay tawtawu, nagtanunga' labinluway tagahunul na buy umnuy awyun la, nu hita labay tutulun pag'iitbuhan bantu. 11 Ambalan Apu Jesus kanla, “Impatanda kuy na kayuy lihim ha paghaharin Apu Diyus, nuwa ha kanayun, impahayaga' ati ha pag'iitbuhan. 12 Ginagawa kuy ati takay matupada' dilag ha kasulatan Apu Diyus, ‘Mamatay man hilan mamalay, ah hila makaakit. Manlêngê man hilan manlêngê, ah hila makatêbêk. Ta nu matêbêk la, dat magsisi hila ha kanlan kawsalan Buy patawarêñ hilan Apu Diyus.’” 13 Pagkayari, ambalan Apu Jesus kanla, “Nu ah yu matêbêka' pag'iitbuha' ati, pakapakun yun matêbêka' kanayun pun pag'iitbuhan? 14 Hay binin imbulaglag, in'itbuhan ha nunghung

Apu Diyus. 15 Hay diyana' kinanabwan bini, in'iitbuhan ha libun tawung nanlêngê nunghung Apu Diyus nuwa agad nalatêng hi Satanas, inagawa' nunghung Apu Diyus ya nalêngê la. 16 Hay mabatuy rugala' namana' kinanabwan bini, in'iitbuhan ha libun tawung hin nalêngê nunghung Apu Diyus, natulan tinanggap la agad. 17 Nuwa alwan mataimtim ha pusu lay pagtanggap haati. Kaya ah nagtagala' kanlan pananampalataya. Paglatêng kairapan u pag'uusig ta ha pananampalataya la ha nunghung Apu Diyus, agad hilan nagpatalibukut ha kanlan pananampalataya.” 18 “Hay lutang mayin lamuna' madiwi ya kinanabwan bini, in'iitbuhan ha libun tawung nanlêngê nunghung Apu Diyus. 19 Nuwa ha libun alalahinan ha biyay, paghahangad yumaman buy paghahangad ha bawbagaya' nanakit ha mundu, naliliwan lay nunghung Apu Diyus. Kaya ah nananagêya' nunghung Apu Diyus ha biyay la. (aiōn g165) 20 Nuwa hay matabay lutang pinaybulaglagan bini, in'iitbuhan ha tawtawung nanlêngê nunghung Apu Diyus buy nanananggap ati. Kaya nananagêya' ati. Mayin kanayun, katamtaman diliya' tagêy, hay kanayuna' naman dêla, hay kanayuna' naman matagêy.” 21 Ambalan Apu Jesus kanla, “Alan magsindin dêkêt buy pagkayari ihanip ha pamiantian u ha hilung pag'undagan. Alwa nan ipaluntuy dêkêt ha paypaluntuwan? 22 Habatu mête' naman, alan nakatagung ahê malantad, buy alan lihima' ahê mabunyag ha mahawang. 23 Hakawun nanlêngê, dapat yun pakaihipina' innunghung kun ati.” 24 Ambalan na pun, “Unawaen yun mahampata' kayung nalêngê kangku. Hay panyukata' ginamit yu ha kanayun, habatu mête' gamitin kayu buy higit pun istu. 25 Ta hay tawung hinuhumunul ha nalêngê nan kapêtêgan, biyan pun pagkatêbêk. Nuwa hay tawung ahê hinuhumunul ha kapêtêgan, maski hay makayêka' natêbêk na, kewen pun kana.” 26 Ambalan Apu Jesus, “Hay paghaharin Apu Diyus, maiitbuhan tawung namibulaglag bini ha gahak na. 27 Kaban magtarabahu ya ha allêw buy natutuluy ya ha yabi, hay binin imbulaglag nay tinutumubu, maski ah na tanda nu pakapakun. 28 Hay lutay nagpapatubu buy nagpapatagêy ha tanem. Sinumibula' bini bayu nagkauhay. 29 Buy pagnawtuy na, agad anuin ta panawunanan anian.” 30 Ambalan pun Apu Jesus, “Haantu tamu pun kayan maitbuha' paghaharin Apu Diyus? Hita pag'iitbuha' gamitin tamu haati? 31 Dapay

mêt atin but'un mustasa, pinakamakayêk ha laata' but'u. **32** Nuwa nu maitanêmana buy tumubu, tumag' aya' ati, higit pun ha kanayun tanêm. Maski aw' ibun, makapaghala'y ha lêpêt ati." **33** Impangaral Apu Jesus ya nunghung Apu Diyus ha dêlan pag'iitbuha' dapay ati, nuwa ha kaya lan matêbêk. **34** Alwa yan nangangaral ha libun tawu nu alwa yan ginugumamit pag'iitbu, nuwa impapaliwanag nay naman ha libun tagahunul na, nu kakapad la. **35** Kinayabinan, ambala na ha tawtagahunul na, "Magbatah kitamu ha lipay dagat." **36** Kaya inibuwatan tawtagahunul nay tawtawu buy naghakay mêt hila ha bangkan hinahakyen Apu Jesus. Mayin pun bawbangkan hinuhumunul kanla. **37** Biglan inlumatêng' malakasa' dawêp. Sinabungkay mangamhaka' aluna' bangkang hinahakyen la, halus mapnun lanêma' ati. **38** Hi Apu Jesus, dilag ha bukutan, natutuluy yan nakaunan. Buy pinukaw yan libun tagahunul na, "Mistru, lumbug kitamuy na! Ala ha ihip yuy ati?" **39** Kaya napukaw ya buy ambala na ha dawêp, "Tênggén ka!" Buy ambala na ha dagat, "Tumingin ka!" Ta tinênggén baya' dawêp buy tinumininga' dagat. **40** Ambala na ha tagahunul na, "Angkaya kawu nalilim? Awta, ala kawun pananampalataya kangku?" **41** Nikalimu hila, buy ninununghung, "Hitalagyuyay ati? Maski dawêp buy dagat, hinuhumunul ha utuh na."

5 Inlumatêng hilan Apu Jesus buy tawtagahunul na ha lipay dagat ha lutang libun Geraseno. **2** Pagtabuy Apu Jesus ha bangka, hinalubung yan giyah liyaking sinuklutan anitu ibat ha liyang' lêbêngan. **3** Buy istu yay nan namimirmi ha lêbêngan. Alan makagapuh kana maski pun kadinay gamitin la. **4** Umnuy bisis yay nan kinadinaan ha gamêt buy bitih. Nuwa pinagbubuytu nay kadina buy pinaghikhira nay tanikala ha gamêt na. Alay nan makabênbêñ kana. **5** Allêw ta yabi, dilag ya ha lêbêngan buy kabung'uyanan, nagbubung'u buy pinaghuhugat nan bawbatuy nawini na. **6** Hin natamulaw hi Apu Jesus liyaki, inlumukhu yan nagdani kana ta nagluhud. **7** Ambalan Apu Jesus ha anitu, "Haka anitu, mag'alih ka ha tawung in!" Malakasa' imbung'un liyaki, "Hita pakialam mu kangku, Apu Jesus ya Anak Katag'ay tag'ayan Apu Diyus. Mangaku ka kangku, ha lagyun Apu Diyus, ah mu ku pairapan." **9** Tinanung yan Apu Jesus, "Hita lagyu mu?" Tinumbay ya, "Hakuy kawan ta dêla kami." **10** Nagmamakaingalu anitu

kan Apu Jesus, "Andi yu kami paalihin ha lutan ti." **11** Ha alwan kadayuan, mayin nanangana mamhaka' kawan babuy, ha dalisdis bud. **12** Nagmakaingalu hila, "Nu puwidi paulayan yu kami yanan magpahuk ha libun babuya' tu." **13** Kaya pinaulayan hilan Apu Jesus. Nag'alih hila ha liyaki ta nagpahuk ha libun babuy. Nipanlumukhuy luwan libuy babuy palunghun ha bud, patabuy ha dagat buy nangalêmêh. **14** Hay mangalagan babuya' naman, nipanlumukhu buy imbalitay nangyari angga ha banwa. Kaya naku istuy tawtawu taêmên matandana' nangyari. **15** Pangalatêng la kan Apu Jesus, naakit lay liyaking ibat sinuklutan anitu ya pakaitnu. Nakabaru yay na buy matinuy nay ihip. Buy nalimuy tawtawu ha kapangyarian Apu Jesus ya nakapagpaalih anitu. **16** Hay nangyari ha tawung sinuklutan anitu buy ha bawbabuy, ingkuwintun nakaakit ha tawtawung kapilatêng. **17** Kaya pinakinunghungan la hi Apu Jesus, "Mag'alih kawuy na kayti kanyan." **18** Hin maghakayana hi Apu Jesus ha bangka, nakinunghung kanay liyaking ginumaling, "Makiawyun hakuy na kayu." **19** Nuwa alwan nalabay hi Apu Jesus. Nakun, ambala na ha liyaki, "Muli ka tana kayu, ta ibalita mu kanlay laata' ginawa kamun Panginuu buy nu pakapakun kan kinaingalwan." **20** Kaya nag' alihai' liyaki, impamalita na ha sumpung banwa nu bawgêni' Decapolis, hay laata' ginawa kanan Apu Jesus. Nalganga' laata' nakalêngêñ nangyari. **21** Hin nagbalik hi Apu Jesus ha lipay dagat, pinibubuntunan yan kadlan tawu ha pingit dagat. **22** Hi Jairong namumunu ha biyag pamititipunan Hawjudio, naku mêt istu. Pagkaikit na kan Apu Jesus, nagluhud ya ha bitihan ati. **23** Nagmakaingalu ya kana, "Apu Jesus, naghilingaluy anak kun dalagita'. Nu maari hana, maku kawu kanyan ta ipatung yuy gamêt yu kana takay'êmên gumaling ya buy mabyay ya." **24** Hin nakilaku ya kana, hinunul yan kadlan tawu buy dinalêhêkhêkan ya. **25** Mayin giyah babayi istuy labinluwan tawunanan dinadaya. **26** Maski nagpapagamut ya ha iba iban duktur, nag'lirap ya pun. Naubuha' laat ari arian na ha pagpapagamut na. Nuwa, ha halipa gumaling ya, lalu pun inlumalay hakit na. **27** Nabalit'an nay libun himalan ginawan Apu Jesus. Kaya nakipagdalêhêkhêkan ya ha tawtawu. Naku ya ha bukutan Apu Jesus taêmên madukpana' baru na. **28** Ta naihip babayi, "Nu madukpan kun diliya' baru na, gumalingakuy na." **29** Hin nadukpan na ba barun Apu Jesus, biglan tinênggêna' kanan pagdadaya

buy natanam nan ginumaling yay na. **30** Agadanaman natanam Apu Jesus ya mayin inlumbas kanay kapangyarian. Kaya namalingay ya buy nagtanung, “Hita nandukpa ha baru ku?” **31** Ambala kanan tawtagahunul na, “Ha kadlan nakipagdalêhêkhêk kayu, angkaya kaw pun magtanung nu hita nandukpan baru yu?” **32** Nuwa inélêw'élêw nay paligid, nu hita nandukpan baru na. **33** Nuwa hay babayi, ta tanda nay nangyayari kana, nagdani yan nalilimu buy ginagalgal. Nagluhud ya kana, bayu innunhung kanay pêtêg. **34** Pagkayari, ambala kanan Apu Jesus, “Anak, pinagaling kay nan kamung pananampalataya. Muli kay na. Ah kay na mag'alala ta ala kay nan hakit.” **35** Kaban kanunghung pun Apu Jesus ya babayi, natalêng' tawtawung ibat ha biyag Jairo. Ambala la kan Jairo, “Ah yuy na abalaêna! Mistru ta natianay anak yu!” **36** Nuwa hin nalêngên Apu Jesus ya innunghung la, ambala na kan Jairo, “Ah ka malimu, manampalataya kan dili.” **37** Ah na pinaulayan manghunul kanay kanayun ha biyag Jairo, nu alwan hilan Pedro, mipatêla' Santiago buy Juan. **38** Paglatêng la istu ha biyag Jairo, naakit Apu Jesus ya libun tawung nagkakaingay, mayin nananangih buy nanyêyêngêyêng. **39** Pagpahuk na ha biyag, innunghung na ha libun tawu, “Kaya kawu nagkakaingay buy nananangih? Alwan natiya' anak, natutuluy dili.” **40** Pinagkakayliyan yan tawtawu. Hin pinalabas na hilan laat, in'awyun na diliya' bapa buy indun anak buy tatluy tagahunul na bayu hila nagsahuk ha pag'undagan anak. **41** Dinukpan nay gamêt anak, ambala na, “Talitha kum.” Hay labay tutulun habatu, “Anak, mibangun ka.” **42** Agad, nibanguna' anak buy nallyaku!. Kaya labis nalganga' tawtawu ha nangyari. (Hay habatuy anak, labinluway tawun.) **43** Nuwa mahigpit in'utuh kanlan Apu Jesus ya, “Andi yu sabin maski ha hitalagyumanâ' nangyari.” Pagkayari, ambalan Apu Jesus kanla, “Pakanên yuy nay anak.”

6 Nuli hi Apu Jesus ha kanan sariling banwa. Hinumunul kanay tawtagahunul na. **2** Paglatêng Allêw Pamamahinga, naku ya ha biyag pamititipunan Hawjudio buy nanudu ya istu. Nalganga' tawtawung nanlêngê kana buy ambala, “Haantu na kayan nakuway katalinuwana nan in? Buy hita katalinuwana' atiya' in' ibi kana? Pakapakun ya nanggagawan makapagtaka? **3** Alwa nan hiyay karpintirun anak Maria, pawpatêl

na hilan Santiago, Jose, Judas buy Simon? Alwa nan kayti mêt namimirmiya' pawpatêl nan babayi?” Kaya ah ya pinanlêlêng'an. **4** Ambalan Apu Jesus kanla, “Hay gihay tagapannunghung Apu Diyus, inggalang maski haantu. Nuwa ha sarili nan banwa buy ha kanan kamag'anak buy ha pamilya, ah ya inggalang.” **5** Habatuy dahilan kaya uumnuv nagawa nan himala istu. Ta hay ginawa na tana, impatung nay gamêt na ha umnuv mayin hakit taêmên mapagaling hila. **6** Nagtaka ya ha kawal'an lan pananampalataya. Inlibut Apu Jesus ya bawbaryu ta nangular ya ha tawtawu. **7** Binawêg nay labinluwa' nan tagahunul ta inutuhan nan luwa luwa. Binyan hilan kapangyarihana' magpaalih anitu. **8** Buy inbilin kanla, “Ah kawu mantan hitalagyuman ha kayung paliyaliyaku, maski hitalagyumana' maêkan, pira u bag. Mantan kawu tanan tukud. **9** Maari kawun magsuut sandalyas, nuwa ah kawu mantan pagpalita' baru. **10** Nu pinatuluy kawu ha gihay biyag, baistu kawu tanan mamirmi' angga ha mag'alih kawu ha rugala' tu. **11** Nu ah kawu tanggapê u panlêng' an ha gihay rugal, mag'alih kawu istu buy ipagpag yuy abu ha bitih yu bilang babala laban kanla.” **12** Kaya nag'alih hila takay mangaral ha tawtawu. Innunghung la, “Magsisi kawu ha kawkasalanay yu.” **13** Buy pinaalih lay madlan anitu ya sinumuklut ha tawtawu. Pinuyukan lan langisa' dêlan mayin hakit buy ginumaling. **14** Nabalit'an Herodes ya tungkul kan Apu Jesus ta kilalan kilala yay na maski haantu. Mayin umnuv nannununghung, “Hiya hi Juan, nabyay yan uman. Kaya nakakagawa yan hawhimala.” **15** Ambalay naman kanayun, “Hiya hi Elias' tagapannunghung Apu Diyus hinlagi.” Mayin nannununghung kanayun, “Giha ya ha tagapannunghung Apu Diyus, dapay tawtagapannunghung na hinlagi.” **16** Nuwa hin nabalit'an Haring Herodesa habatuy innunghung tawtawu, ambala na, “Hi Juana' habayin, ya pinutuhan kun u nabyay uman.” **17** Hinhatu kasi, pinupungan Juana' pakikitakpin Haring Herodes kan Herodias ya bayaw na, ya ahawan Felipe. **18** Panay yan pinannununghungan Juan, “Alwan tamay kuwêñ moy ahawan patêl mu.” Kaya impadakêp Haring Herodes hi Juan buy impakulung na. **19** Nangimkim puut hi Herodias kan Juan, ta labay nan ipapati. Nuwa ah na magawa. Ta ahê malabay hi Haring Herodes. **20** Nalilimu hi Haring Herodes kan Juan. Tanda nan matuynung buy banala' tawung ati, kaya impagtatanggul na. Maski naguguluy nakêm na ha

tinutul Juan, natutula ya pun manlêngê kana. **21** Nuwa inlumatêng mête' pagkakatawuna' inéêtêng Herodias. Kaallêwan hinhatun Haring Herodes kaya nagdaus yan mamhaka' ukasyun. Kinumbida nay libun nanunungkulon ha Galilea, libun matag'ay ha sawsundalung Romano, buy kanayun puna' kilalan tawu istu. **22** Hin urasanan kasiyaan, nagpahuka' anakalagan Herodias ta naghayaw. Labisa' tulan Haring Herodes buy bawbisita na, kaya ambalan Haring Herodes ha dalaga, "Mikikuwa ka kangkun maski hitalagyu, ibi ku kamu." **23** Buy impangaku na kana, "Hitamana' ipikikuwa mu kangku, ibi ku, maski kalahati pun kayamanan kaharian ku." **24** Kaya naglabas puna' dalaga, nagtanung ha indu na, "Hita ipikikuwa ku kana?" Buy ambalan indu na, "Hay un Juan ya Tagapagbawtismu." **25** Kaya nagmadalin nagbalika' dalaga kan Haring Herodes, "Labay ku hapaêg mêt, ipaluntu yu ha bandihaduy un Juan ya Tagapagbawtismu buy ibi yu kangku." **26** Labisa' atin ingkalungkut Haring Herodes, nuwa ah ya makatanggi ha dalaga ta nangaku ya ha mangalêngén bawbisita. **27** Kaya agad nan impalakuy gihay sundalu ha bilangguan takay kuwêna' un Juan. Nakuy sundalu istu ta tinupadanay in'utuh Haring Herodes kana. **28** Impaluntu nay un Juan ha bandihadu. In'abut na ha dalaga ta in'ibi nay naman ha indu na. **29** Hin nabalist'an libun tagahunul Juan ya nangyari, kinwa lay nawinin ati buy in'êlbêng. **30** Nagbalika' libun inutuhan Apu Jesus ya mangaral, ta ingkuwintu la kanay laata' ginawa buy impangaral la. **31** Ha kadlan tawung inlumatêng buy nag'aalih, alay na hilan uras mangan man. Kaya ambalan Apu Jesus ha tawtagahunul na, "Ibwatan tamu puna' libun tawung ati. Maku kitamu ha kalinangan taêmên makapaghinga kawun sandali." **32** Kaya naghakay hila ha gihay bangka ta naku hila ha kalinangan. **33** Nuwa hin nag'alih hila, dêlan nakaakit buy nakakilala kanla. Kaya mabilisa naman naliyakuy tawtawu ibat ha iba iban banwa, palaku ha rugala' lakwun lan Apu Jesus. Buy nauna pun hilan inlumatêng istu. **34** Kaya hin nagtabuy hi Apu Jesus ha bangka, naakit nay kadlan tawu. Kinainggalwan na hila, ta dapay hilan tupan alan pastul. Buy tinudwanan hilan dêlan bagay. **35** Hin bandan hapunana, nagdani kan Apu Jesus ya libun tagahunul na. Buy ambala la, "Mistru, kalinangananay ati buy inyuyumabiyanu. **36** Paliyakunun yuy na hila ha kalagpak baryu taêmên

makahaliw hilan maêkan." **37** Nuwa ambalan Apu Jesus kanla, "Hakawuy mamakan kanla." Tinumbay hila, "Mistru, manyaliw kami pun ipakan kanla? Pan abut walun buyana' alagan sahuda' panyaliw maêkan la!" **38** Tinanung hilan Apu Jesus, "Umnuy tinapay' dilag kayu? Balayênu paraw." Hin binalay la, ambala kan Apu Jesus, "Lilimay tinapay buy luluway isda." **39** Pagkayari, inutuhan na hila, "Paitnun yu hilan guru gurupu ha kalamunan." **40** Kaya nitnu hilan guru gurupu tig lilimampu buy tig gigihandaan. **41** Kinwan Apu Jesus ya limay tinapay buy luway isda, bayu naningal ya ha langit ta nagpasalamat kan Apu Diyus. Kaban pinabih'il bih'il nay tinapay, kinumadlay ati, in'ibi na ha tawtagahunul na takay iibi ha libun tawu. Habatu mête' ginawa na ha luway isda. **42** Nangan hilan laat buy nangabhuy. **43** Pagkayari lan nangan, tinipun lay nitlay tinapay buy isda ta nakapnu hilan labinluway baskit. **44** Hay nakapangan tawtinapay, liman libuy kaliyakiyan. **45** Pagkayari, pinahakay agad Apu Jesus ya tawtagahunul na ha bangka ta pinaunay na hila ha banwan Betsaida, ha lipay dagat. Kaban hay libun tawuy naman, pinauli nay na. **46** Hin nakapagpatanda yay na ha libun tawu, hinumukpa yay na ha bung'uy takay manalangin. **47** Hin yabiyanu, gigihan nanalangin hi Apu Jesus. Dilaga' naman ha gitnan dagata' bangkang tawtagahunul na. **48** Naakit nay tawtagahunul nan irap manyagwan, ta nakasalungat hila ha dawêp. Hin hawang hawangana', , nanghunul kanla hi Apu Jesus ya naliyaliyaku ha babun lanêm. Lampasan na hana hila. **49** Nuwa, hin naakit tawtagahunul nan naliyaliyaku ya ha babun lanêm, indap la anitu kaya nalimu hila buy nagbubung'u. Nuwa nannunung agad hi Apu Jesus, "Hakuy ati, ah kawu malimu. Lakasan yuy luub yu." **51** Naghakay hi Apu Jesus ha bangka buy biglan tinênggêna' dawêp. Kaya nalgang hila. **52** Maski naakit la puna' himalan ginawan Apu Jesus ha tinapay, alwa la pun natêtêbêka' kapangyarian na, ta matigasa' pusula. **53** Hin nakabatahana hila ha dagat, nalatêng hila ha lutang Genesaret. Baistu lan insadsada' bangka. **54** Pagtabuy la, agad nakilala hi Apu Jesus libun tawu istu. **55** Kaya nag'aapura hilan naku ha palibut rugal. Haantu la man mabalit'an dilag hi Apu Jesus, gigintan la kanay libun mayin hakita' dilag ha kalapayan. **56** Nu haantu ya man maku, ha baryu, banwa u bukid, gigintan tawtawuy mayin hakit ha pinagtitipunan tawtawu. Nagmamakaingalu hila kan Apu Jesus,

ambala la, "Mistru, nu maari madukpan yan hanay tampuh kayung baru." Buy hay laat nakadukpa kana, ginumaling.

7 Mayin nagdani kan Apu Jesus ya Pawpariseo buy libun tagapanudun kautuhana' ibat ha Jerusalem. **2** Naakit lay umnyu tagahunul Apu Jesus, ah hila hinuhunul ha nakaugaliyan ninunu la ta nanangan hilan ahê nag'uuyah gamêt. **3** Hay Hawjudio laluy nay libun Pariseo, ahê pun mangan nu ahê pun mag'uuyah gamêt, bilang paghunul ha kaugaliyan kanlan ninunu. **4** Alwa pun hilan nanangan hitalagyumana' hinaliw la ha palingki anggan ah la pun ginagaway rituwal ha paglilinis. Madla pun hilan kaugaliyana' nambuh ati, pag'uuyah tawtasa, pag'uuyah pawpitsil buy pag'uuyah pamiantiyana' tansu. **5** Kaya tinanung yan Pawpariseo buy libun tagapanudun kautuhan, "Angkaya, ahê hinuhunul tawtagahunul muy libun kaugaliyan ninunu, ahê hila nag'uuyah gamêt bayu mangan." **6** Tinumbay hi Apu Jesus kanla, "Pêtêga' impasulat Apu Diyus kan Isaias tungkul kayung pakitan tawun dili, 'Inggagalangakun tawtawung ati ha bêbêy la dili, nuwa hay pusu la, madayu kangku.' **7** Alan alagay pagsamba la kangku, ta hay intutudu lay aw' utuh dilin tawtawu." **8** Pinaulayan yuy utuh Apu Diyus ta hay hinuhunul yuy kaugaliyan tawtawu." **9** Ambalan Apu Jesus, "Mahampat kawun mamaulay libun utuh Apu Diyus takay'êmén mahunul yuy libun kaugaliyan yu. **10** Nambuh hin tinutul Moises, 'Igalang yuy kayung mangatuwa' buy 'Hay mannunghung malaêt ha kanan mangatuwa, dapat patin!' **11** Nuwa intutudu yuy namana' hay ibi hana ha mangatuwa yu, ibi tana kan Apu Diyus. **12** Ah yuy na hila pinapaulayana' makatulung ha kanlan mangatuwa. **13** Ta ha paghunul yu ha kaugaliyana' minana' yu ha kayung ninunu, napaulayan yuy nay utuh Apu Diyus. Buy madla kaw pun ginagawan dapay ati." **14** Binawêg uman Apu Jesus ya tawtawu buy ambala kanla, "Manlêngê kawun laat buy pakaihipin yun mahampata' nunghungku kayu. **15** Alwan hay nagpapahuk ha bêbêy tawuy nagpaparumi kana ha pamalyan Apu Diyus nu alwan hay inlulumabas ha bêbêy na." **16** Hakawung libun nanlêngê pakaihipin yuy ati! **17** Hin inibwatan nay dêlan tawu, nagpahuk ya ha biyag ta nagtanung kanay tawtagahunul na, "Hita labay tutulun pag'iitbuh bantu?" **18** Ambalan Apu Jesus kanla, "Awta, kaya ah yu mêt natêbék? Ta ah yu tanday hitalagyumana'

kanên tawuy alwan habatuy makapagparumi kana? **19** Ta hitalagyumana' kanên na, alwan ha pusu nan nanaku nu alwan ha bituka na. Buy ilabas nay habatu." Hin innunghunga' atin Apu Jesus, impahayag na, "Puwidin kanêna' laata' maêkan." **20** Ambala na pun, "Hay nangingibat ha pusun tawu, habatuy nagpaparumi kana ha pamalyan Apu Diyus. **21** Ta ha pusun tawu nangingibata' mangalaêta' pag'ihip, nag'uudyuk kanan makitakêh ha alwa nan ahawa, manakaw, mamati, **22** mamitêpêl, manyakim buy manggawan laata' kamalaêtan nambuh pandaraya, kabastusan, pagkainggit, panghihira ha kaparihu, pagayabang buy kamulalaan. **23** Hay laat mangalaêta' ati, nangingibat ha pusun tawu buy nagpaparumi kana." **24** Hin nag'alih hi Apu Jesus, naku ya ha rugal madani ha banwan Tiro. Paglatêng na istu, nakituluy ya ha gihay biyag. Ahê na hana labay ipatanda ha tawtawung dilag ya istu, kayan dili nabalit'an mêt. **25** Nakun, mayin gihay babaying alwan Judio. Taga Fenicia ya, sakup Syria. Buy mayin anakal' babayi, sinuklutan anitu. Hin matandan nan dilag hi Apu Jesus, agad nan inlaku. Ta naglukub ya ha bitihan na, bayu nagmakaingalu, "Apu Jesus, paalihin yuy anitu ha anak ku." **27** Nuwa, tinumbay hi Apu Jesus ha gihay pag'iitbuh, "Dapat pun pakanêna' anak ta alwan taman kuwêna' maêkan anak ta itambuk ha dawdêwêng." **28** Nuwa tinumbaya' babayi, "Tama kawuy, Apu Jesus. Kayan dili, maski dawdêwêng ha hilung panganan, nanangan mumun nananabun anak." **29** Kaya ambalan Apu Jesus kana, "Ha innunghung mun in, muli kay na ta nag'alihanay anitu ha anak mu." **30** Nuli yay na, nalatêng nay anak na ha undagan, inibwatan yay nan anitu. **31** Pagbalik Apu Jesus ibat ha banwan Tiro, dinuman ya ha banwan Sidon buy ha Decapolis. Pagkayari, nagtuluy ya ha Dagat Galilea. **32** Baistu, gintan kanan tawtawuy gihay liyaking pipiyana bingi pun. Nakinunghung hila kan Apu Jesus, "Apu Jesus, ipatung yuy gamêt yu ha liyaki takay'êmén gumaling ya." **33** Indayu pun Apu Jesus ya liyaki ha tawtawu. Ta impahuk nay dawdaliri na ha luway têk liyaki. Bayu tinupayan nay daliri na ta impuyuk ha dilan ati. **34** Naningal hi Apu Jesus ha langit, buy nakatipuhung inawanêng buy ambala ha liyaki, "Effatal!" Hay labay tutulun, "Mabuksan!" **35** Nakalêngê agada' liyaki buy nakapannunghung yan mahampat. **36** Pinagbilinan nay tawtawu, "Andi yu ipamalitay nangyari." Nuwa maski innunghung na, lalu la pun ingkalata' ati. **37**

Nalgangana' libun tawu, buy ambala la, "Mahampata' namana' laata' ginagawa na! Nakapannunghunganay pawpipi, nakalêngêy nay bawbingi."

8 Pagkayarin umnuy allêw, nititipun umana' tawtawu kan Apu Jesus. Hin alay na hilan maêkan, binawêg nay tawtagahunul na, ambala na, **2** "Naingaluwaku ha tawtawung ati. Ta tatluy allêw kuy na hilan awyun, alay na hilan maêkan. **3** Nu paulin kuy naman hilan bitilin, dat mahilu hila ha diyan ta madayu puna' ibatan kanayun kanla." **4** Tinumbaya' tawtagahunul na, "Haantu kitamun mangwan maêkan kayti ha kalinangan, maiibi ha kadlan tawtawung in?" **5** Tinanung hilan Apu Jesus, "Umnuy tinapaya' dilag bahêñ kayu?" Ambala la, "Pitu." **6** Pinaitnun Apu Jesus ya tawtawu ha luta. Kinwa nay pituy tinapay bayu nagpasalamat kan Apu Diyus. Pagkayari, binih' il bih'il nay ati buy kinumadla. Bayu in'ibi na ha tawtagahunul na buy impag'iibi ha tawtawu. **7** Mayin mêt hilan umnuy mangkayêka' isda. Pinasalamatan mêt Apu Jesus ya habatu buy in'utuh nan ipag'iibi mêt ha tawtawu. **8** Nangan hila buy nabhu. Pagkayari, tinipun lay nitla ta nakapnu hilan pituy baskit. **9** Apatalibun tawuy nakapangan. Pagkayari, pinauli hilay nan Apu Jesus. **10** Ta agad yan naghakay ha bangka awyuna' tawtagahunul na. Bayu naku hila ha banwan Dalmanuta. **11** Paglatêng la baistu, mayin nipanlumatênga' Pawpariseo ta nakipagtalu kan Apu Jesus. Labay yan subukan, kaya hiniling lan magpaakit yan himala ibat kan Apu Diyus takay mapapêtgana' sugu yan Apu Diyus. **12** Nuwa, nakatipuhung malalê hi Apu Jesus. Ambala na, "Angkaya nanangkap himalay tawtawu ha panawuna' ati? Pakalêng'en yuy inunghung ku kayu, alan hitalagyumana' himalan ipaakit kayu." **13** Pagkayari, inibwatan nay na hila. Naghakay ya ha bangka buy nagbatah ha lipay dagat. **14** Naliwan tawtagahunul Apu Jesus ya mantan dêlan tinapay. Gigihay baun lan tinapay ha bangka. **15** Nagbilin hi Apu Jesus kanla, "Mag'ingat kawu ha pampaalsan Pawpariseo buy Haring Herodes." **16** Ninununghunga' tawtagahunul Apu Jesus, "Innunghung nay habatu ta ala kitamun gintana' tinapay." **17** Tandan Apu Jesus nu hitalagyuy pinununghungan la, kaya innunghung na kanla, "Angkaya yu pinununghunganala kawun gintana' tinapay? Ah yu pun natatandan u natêtbék? Matigas puna' pusu yu?" **18** Mayin kawun mata, nuwa

ah yu nanaakit. Mayin kawun têk, nuwa ah yu nalêlêngê. Naliwan yuy na hin pinabih'il bih'il kuy limay tinapay para ha liman libuy tawu? Umnuy baskita' napnu yu ha nitlay tinapay?" Tinumbay hila, "Labinluway baskit!" **20** "Hin pinabih'il bih'il kuy pituy tinapay para ha apatalibuy tawu, umnuy baskita' napnu yu ha nitlay tinapay?" Tinumbay hila, "Pituy baskit!" **21** Buy ambalan Apu Jesus kanla, "Ah yu pun natêtbék' labay kun tutulun kayu?" **22** Paglatêng la ha banwan Betsaida, mayin nantan gihay liyaking bulag kan Apu Jesus. Nagmakaingalu hila, "Apu Jesus ipatung yuy gamêt yu kana takay'êmén gumaling ya." **23** Kaya tinambay Apu Jesus ya liyaki palabas Betsaida. Paglatêng la ha mahawang, tinupayan nay gamêt na buy impuyuk na ha matan liyaki. Bayu impatung nay gamêt na ha liyaki buy nannunghung, "Mayin kay nan nanaakit?" **24** Naningala liyaki buy ambala, "Nakakaakitakuy nan tawtawu, kayan dili dapay hilan pawpuun kayung nallyalyaku." **25** Kaya impatung uman Apu Jesus ya gamêt na ha matan liyaki. Pagkayari, namalay mahampata' liyaki buy hinumawanganay kanan pamalayan. **26** Pinauli yay nan Apu Jesus nuwa binilinan ya, "Ah kay na magbalik ha Betsaida." **27** Naku hi Apu Jesus buy kanan tagahunul ha bawbaryun sakup banwan Cesarea ha Filipos. Kaban nallyalyaku hila, tinanung Apu Jesus ya kanan tawtagahunul, "Hitalagyuwaku kanuh ambalan tawtawu?" **28** Tinumbay hila, "Mayin nannununghung, hakawu kanuh hi Juan ya Tagapagbawtismu. Mayin mêt nannununghung, hakawu kanuh hi Elias ya tagapanunghung Apu Diyus hinlagi. Hay kanayunanaman nannununghung, giha kaw mêt kanuh ha tawtagapannunghung Apu Diyus." **29** Tinanung hilan Apu Jesus, "Nuwa para kayu, hitalagyuwaku?" Tinumbay hi Pedro, "Hakawuy Criston impangakun Tagapagligtas." **30** Ambalan Apu Jesus kanla, "Ah yu ipatanda maski ha hitalagyumana' hakuy Cristo." **31** Nag'umpisan mangaral hi Apu Jesus ha tawtagahunul na, "Hakuy nangibat ha langita' In' anak Tawuy kaylangan magdanas madlan pag'iirap. Itakwilakun pawpuun Judio, libun namamaalan pari buy tawtagapanudun kautuhan. Ipapatiyaku, nuwa ha ikatlu allêw, mabyay uman." **32** Impaliwanag nay laata' ati kanla. Hin malêngêñ Pedroy habatu, tinambay na hi Apu Jesus ha gihay pingit buy pinannunghungan. **33** Nuwa inumarap hi Apu Jesus ha kanan tawtagahunul buy ambala kan Pedro,

“Mag’alih ka kayti! Tinutuksu mu kun dapay kan hi Satanas! Hay iniihip muy alwan ha labay Apu Diyus nu alwan ha labay tawu!” **34** Pagkayari, binawêg nay tawtawu buy tawtagahunul na. Ambala na kanla, “Hitalagyumana’ labay humunul kangku, dapat liwanan nay kanan sariling labay. Buy handa nan arapêna’ maski kamatiyan dapay pamamasan krus alang alang ha paghunul na kangku. **35** Ta hay tawung naghahangad maglightas kanan biyay, mawal’an ati. Nuwa hay tawung naghahangad mag’alay kanan biyay alang alang kangku buy ha Mahampata’ Balita, magkarun biyay ya alan anggan. **36** Hita mapalan gihay tawu nu mapakana mana’ laata’ bagay ha mundu, nuwa ah nay naman makuway biyay ya alan anggan? **37** Ta alan maibiya’ tawu takay makuwa nay biyay ya alan anggan. **38** Nu haku buy tawtudu kuy ikadêng’ êy hitalagyuman, ha panawuna’ atin makasalanana’ tawtawu buy alwan tapat kan Apu Diyus, ikadêng’ êy ku ya mêt nu hakuy nangibat ha langita’ In’ anak Tawuy mapakayti, taglaya’ kapangyarian kangkun Bapa buy awyuna’ bawbanala’ anghil.”

9 Ambalan Apu Jesus kanla, “Pakalêng’ên yuy inunghung ku kayu. Mayin umnu kayuy ahê mati anggan ah la pun maakita’ paghaharin Apu Diyus ya mayin kapangyarihan.” **2** Pagkalibah anima’ allêw, in’awyin Apu Jesus hilan Pedro, Santiago buy Juan ha gihay matag’aya’ bung’uy, kakapad la istu. Kaban nakabalay hila kan Apu Jesus nagbayuy kanan anyu. **3** Nagin puting putiya’ baru na, makasilaw balayêñ. Alan hitalagyuman kayti ha munduy makapagpaputin dapay habatu. **4** Baistuy nagsakit kanla hi Elias buy hi Moises. Buy nakinunghung hila kan Apu Jesus. **5** Innunghung Pedro kan Apu Jesus, “Mistru, mahampata’ dilag kitamu kayti! Manggawa kamin tatluy atêp. Giha para kayu, gihay para kan Moises, gihay para kan Elias!” **6** Nanunghung nay ati ta ha subran limu la, ah na tanday kanan sabin. **7** Pagkayari, tinakpan hilan ulap. Buy mayin hilan nalêng’ey busisa’ nangibat ha ulapa’ nannunghung. “Atiya’ minamaal kun anak. Panlêng’an yu yal!” **8** Agad hilan namalay ha paligid nuwa alay na hilan naakit nu alwan hi Apu Jesus. **9** Hin palung hunana’ hila ha bung’uy, kinanunghung hilan Apu Jesus, “Ah yu sabina’ naakit yu ha hitalagyuman anggan hakuy nangibat ha langita’ In’ anak Tawuy ahê pun nabyay uman.” **10** Kaya ah la innunghung ha hitalagyumana’ pangayarin

ban tu. Hin kakapad lay na, ninununghung mêt hila nu hita labay nan nunghungun ha pagkabyay uman. **11** Nagtanung hila kan Apu Jesus, “Angkaya innunghung tawtagapanudun kautuhana’ magbalik pun hi Elias bayu lumatêng’ Criston impangakun Apu Diyus.” **12** Tinumbay ya kanla, “Pêtêga’ habayin, kaylangan pun makalatêng’ dapay kan Elias takay’ êmén ihanday laata’ bagay. Nuwa sabin ku kayu, ‘Pêtêga’ inlumatêngana hi Elias buy ginawan tawtawuy labay lan gaw’ên kana, dapay mêt ha nakasulat tungkul kana ha kasulatan.’ Nuwa, antakaya nasusulat mêt, hakuy nangibat ha langita’ In’ anak Tawuy magtiis dêlan irap buy itakwil tawtawu?” **14** Paglatêng lan Apu Jesus ha kanayun nan tawtagahunul, naakit lan dêlan tawuy nititipun baistuy. Dilag mêt baistuy umnuy tawtagapanudun kautuhan, nakiribati ha tawtagahunul Apu Jesus. **15** Hin naakit la hi Apu Jesus, nalganga’ tawtawu buy palukhung nagdani ta namati kana. **16** Tinanung Apu Jesus ya tawtagahunul na, “Hita pinagrribatian yu?” **17** Mayin gihay liyaking tinumbay, “Mistru, gintan ku kayti ya anak kun liyaki ta pinapiyan anitu. **18** Nu sinusuklutan yan anitu, natutumba ya, nagbulay bêbêy na, nangêngértékêta’ ngêpêñ na buy naninigasa’ buun nawini na. Nakinunghungaku ha tagahunul yun paalihin lay anitu nuwa ah la kaya.” **19** Ambalan Apu Jesus kanla, “Hakawung lawlahin alan pananampalataya! Anggan makanuwaku pun magtiis kayu? Gitan yu kaytiya anak.” **20** Kaya gintan lay anak kan Apu Jesus. Nuwa, hin naakit anitu hi Apu Jesus, pinamêgpêg nay anak buy binumagsak ha luta, pinagulung gulung buy binubumulay bêbêy. **21** Tinanung Apu Jesus ya bapan anak, “Nakanu ya pun nagkapakun?” Tinumbaya’ bapa, “Ibat pun hin makayék ya. **22** Ma dasal yan intutumban anitu ha apuy buy ha lanêm takay’êmén mapati ya. Nuwa nu mayin kawun magawa, kaingalwan yu kami!” **23** Tinumbay kana hi Apu Jesus, “Antakaya mu innunghung, nu mayin nakun magawa? Hay laata’ bagay magawa ha tawung mayin pananampalataya kangku.” **24** Tinumbay agada’ bapan anak, “Nananampalataya haku kayu, nuwa kulang pun. Dagdagan yu puna’ pananampalataya ku kayu!” **25** Hin maakit Apu Jesus ya kinukumadlay nay tawung inlulumatêng, pinannunghungan nay anitu buy ambala, “Hakan anituy nagpapapipi buy nagpapabingi ha anak a’ ati, inuutuhan katan mag’alih kana. Ah kay na magbalik kana!” **26** Nagbung’uy anitu, pinamêgpêga’ anak

bayu nag'алих. Nambuh natiya' anak. Kaya ambalan kadlan, "Nati yay na!" 27 Nuwa dinukpan Apu Jesus ya gamêt anak buy impâdêng na. Nêdênga' anak. 28 Hin nãgpahuk hilan Apu Jesus ha biyaga' inuulian la, tinanung yan tawtagahunul na, hin kakapadlay na, "Angkaya ah yan mapalaîha' anitu?" 29 Tinumbay kanla hi Apu Jesus, "Hay habatuy kalasin anitu, panalangin diliya' makapagpaalih kana." 30 Nag'алих hila ha rugal bantu buy dinuman ha prubinsiyen Galilea. Ahê labay Apu Jesus ya matandan tawtagahunul na. Ambala na kanla, "Hakuy nangibat ha langita' In'anak Tawuy ipakabili ha tawtagahunul. Patin la ku nuwa mabiyayakun uman pagkalibah tatluy allêw." 32 Nuwa alwa lan natêbêka' ambala na buy nalimu hilan magtanung kana. 33 Nakalatêng hila ha banwan Capernaum. Buy hin dilagana hila ha biyag, tinanung hilan Apu Jesus, "Hitalagyuy pinagrribatian yu nangun ha diyan?" 34 Alwa hilan sinumagut ta hay pinagrribatian la nu hitalagyuy pinakadakila kanla. 35 Kaya nitnu hi Apu Jesus ta binawêga' labinluway tagahunul buy ambala kanla, "Hitalagyuman kayuy labay magin pinakadakila ha laat, dapat magpakayêpa buy magin lingkud laat." 36 Nangwa hi Apu Jesus gihay makayêka' anak buy pinaêdêng ha gitna la. Inampun nay ati ta innunghung na kanla, 37 "Nu hitamana' mananggap ha anaka' dapay ati ha pananampalataya na kangku, dapay hakuy nay tinanggap na. Buy hitamana' mananggap kangku, alwan hakun diliya' tinanggap na nu alwan hay naysugu mêt kangku." 38 Ambalan Juan kan Apu Jesus, "Mistru, nakaakit kamin tawung namamaalih anitu ha lagyu yu. Binawalan yan hiya ta alwa tamu yan kaawyun." 39 Nuwa ambalan Apu Jesus, "Ah yu ya bawalan ta alan nanggawan himala ha lagyu ku bayu manunghung malaêt tungkul kangku. 40 Hay alwan laban kantamu, kagampi tamu. 41 Pakalêng'lén yuy inunghung ku kayu, hitamana' mam'in gihay basun lanêm kayu ta hakuy Criston hinuhunul yu, siguradun makakuwan gantimpala." 42 "Nuwa hitalagyuman'a pinangibatan pagkakasalan gihay makayêka' anaka' nanampalataya kangku, mangêd puna' itagkêh ha bêng nay mamhaka' batu ta itambuk ya ha dagat. 43 Nu gamêta' pinangibatan kamung pagkakasala', putuhun mu! Mangêd puna' gigihay gamêt mun magpahuk ha langita' mayin biyay ya alan anggan kisira ha luway gamêt mu nuwa maku kay naman ha impirnu, nu haantuy alan kamatiyana' apuy."

(Geenna g1067) 45 "Nu bitih tuy namana' pinangibatan pagkakasala', putuhun mu! Mangêd puna' gihay bitih mun magpahuk ha langita' mayin biyay ya alan anggan kisira ha luway bitih mu nuwa itambuk kay naman ha impirnu." (Geenna g1067) 47 "Nu hay mata tuy pinangibatan pagkakasala', dukutun mu! Mangêd puna' gigihay mata mun magpahuk ha langita' mayin biyay ya alan anggan kisira ha luway mata mu nuwa itambuk kay naman ha impirnu. (Geenna g1067) 48 Baistu ha impirnu, hay libun êwêl ahê nanati buy hay apuy ahê napapalêng." 49 Ta balan gihay tawu, makaranas pag'iirap dapay kênan ahinan buy êwêkên ha apuy. 50 Mangêd puna' ahin ta malaha, nuwa nu tumab'anga' namana' ati, hita pamalaha yun uman? Iitbuh yuy sarili yu ha ahina' pamalaha ha sangkatauhan takay magkarun kawun kapayapaan ha gihat giha."

10 Nag'алих hi Apu Jesus ha Capernaum, naku ha prubinsiyen Judea buy nagbatah ya ha Ilug Jordan. Buy baistu, inlaku yan madlan tawu. Dapay mêt daan, nanudu ya kanla. 2 Mayin umnuy Pariseong naku kana taêmén subukan ya. Kaya nagtanung hila, "Pinaulayan kayan kautuhan Moises ya mikihiyaya' liyaki ha kanan ahawa?" 3 Tinanung mêt hilan Apu Jesus, "Hitalagyuy in'uutuh kayung Moises?" 4 Tinumbaya' Pawpariseo, "Pinaulayan Moises ya bayu mikihiyaya' liyaki ha kanan ahawa, manggawa ya pun kasulatan pamikihiyay." 5 Innunghung kanlan Apu Jesus, "In'ibin Moises kayuy kautuhan ban in gawan mangatigasa' u yu. 6 Nuwa ha umpisa puna' inlikhan Apu Diyusa' mundu, ginaway nay liyaki buy babayi. 7 Gawan kayti, ibwatan liyakiya' kanan mangatuwa ta makiawyun ya ha kanan ahawa. 8 Buy hilan luway magin giha. Kaya alway na hilan luwa nu alwan giha tana. 9 Kaya hay piniawyun Apu Diyus, alwan dapat pihayêng tawu." 10 Paglatêng la ha biyag, tinanung hi Apu Jesus tawtagahunul na tungkul ha pamihiyay miahawa. 11 Ambala na kanla, "Nu hiyayan liyakiy kanan ahawa ta mag'ahawan kanayun, nakikitakpi ya buy nagkasala ya ha una nan ahawa. 12 Habatu mête' babayi, nu mikihiyay ya ha kanan ahawa ta mag'ahawan kanayun, nakikitakpi ya mêt." 13 Gintan tawtagahunul na tungkul ha pamihiyay miahawa. 14 Hin naakit Apu Jesus ya nangyari, naruut ya ha tawtagahunul na. Ambala na, "Paulayan yun magdani kangkuy aw'anak.

Andi Yu hila pagbawalan ta dapay kanlay pagharian Apu Diyus.” 15 Pakalêng’ên yuy inunuhung ku kayu, “Hay ahê mananggap ha paghaharin Apu Diyus dapay pagtanggap ha anakâ’ makayêk, ahê pagharian Apu Diyus.” 16 Pagkayari, inampun nay aw’anak, pinamanu buy pinagpala hila. 17 Hin paalihana hi Apu Jesus, mayin gihay liyaking palukhung nagdani kana buy nagluhud. Nagtanung ya, “Mahampata’ Mistru, hitalagyuy gaw’ên ku takay’êmén magkarunakun biyay ya alan anggan?” (aiōnios g166) 18 Tinumbay hi Apu Jesus, “Angkaya mu tinutula mahampataku? Hi Apu Diyus diliya’ mahampat. 19 Tungkul ha tanung mu, tanda muy innunuhung kautuhan. ‘Andi ka mamati. Andi ka makitakpi. Andi ka manakaw. Ah mu papêtégana’ alwan pêtèg. Andi ka mandaya. Igalang muy kamung bapa buy indu.’” 20 Sinumaguta’ liyaki, “Mistru, ibat hin anakaku pun, hinunul kuy nay laat ban in.” 21 Binalay yan Apu Jesus ya mayin pagmamaal buy ambala, “Gihay bagay puna’ kulang kamu. Muli ka buy ipaghaliw muy laata’ kayamanan mu buy ibi muy pira ha mangairap taêmén mab’ iyan kan kayamanan ha langit. Pagkayari humunul ka kangku.” 22 Katangih tangiha’ liyaki hin nalêngê nay ati. Buy nag’alih yan malungkut ta napakayaman na. 23 Namalay hi Apu Jesus ha paligid buy ambala ha tawtagahunul na, “Napakairap ha mayamanâ’ magpasakup ha paghaharin Apu Diyus.” 24 Nagtaka hila ha innunuhung Apu Jesus. Nuwa innunuhung uman Apu Jesus, “Aw’anak, napakairap talagan magpasakup ha paghaharin Apu Diyus. 25 Mas madali pun magpahuka’ gihay kamilyu ha lubut karayum kisira ha magpasakupa’ mayaman ha paghaharin Apu Diyus.” 26 Lalu pun nagtakay tawtagahunul na kaya nagtanung hila, “Nu habatu, hita pun aluda’ miligtas?” 27 Binalay hilan Apu Jesus buy ambala, “Ahê kayan iligtas tawuy kanan sarili nuwa kaya gaw’ên Apu Diyus ta hitalagyuman, kaya nan gaw’ên.” 28 Ambala kanan Pedro, “Magpakun kamiya’ naman? Inibwatan yanany laat buy hinumunul kami kayu.” 29 Tinumbay hi Apu Jesus, “Pakalêng’ên yuy inunuhung ku kayu. Hay tawung nangibwat biyag, pawpatêl, mangatuwa, aw’anak u luta dahilan kangku buy ha Mahampata’ Balita, 30 gihandaan bisis nan matanggapa’ inibwatan na, kaawyuna’ pag’iirap, kaban dilag ya pun kayti. Nuwa ha lumatêngâ’ panawun, mab’iyan yan biyay ya alan anggan. (aiōn g165, aiōnios g166) 31 Nuwa hay tawung nagpapakatag’ay hapaêg, lumatêngâ’ allêw

mipakayêpa. Buy hay tawung nipakayêpa hapaêg, hiyay mitag’ay paglatêng allêw.” 32 Kaban pahukpa hila palakun Jerusalem, nauuna kanla hi Apu Jesus. Nagtakay tawtagahunul na buy nalmuy naman ya kanayuna’ hinuhumunul kana. Impaalibun Apu Jesus ya labinluway tagahunul na, ta innunuhung nan umana’ mangyari kana. 33 “Manlêngê kawu! Pahukpa kitamuy nan Jerusalem. Ta hakuy nangibat ha langita’ In’ank Tawuy iibi istu ha libun namamaalan pari buy ha tawtagapanudun kautuhan. Hatulan nakun kamatiyan buy iibi ha alwan Judio. 34 Insultuun la ku, tupayan, paghahampsêñ buy patin. Nuwa ha ikatluy allêw, mabiyyakun uman.” 35 Nagdani kan Apu Jesus hilan Santiago buy Juana’ anak Zebedeo. Nannunuhung hila, “Mistru, mayin kami hanan kayêk labay.” 36 Ambalan Apu Jesus, “Hita labay yu?” 37 Sinumagut hila, “Hana, nu maghari kawuy na, makaitnu kami mêt ha dani yu, giha ha kanan buy giha ha kaliwa.” 38 Nuwa innunuhung kanlan Apu Jesus, “Ah yu tanda nu hita impipikikuwa yu. Kaya yu kaya tiisina’ pagdurusan tiisin ku? Kaya yu kayay irapa’ danasêñ ku?” 39 Sinumagut hila, “Awu, kaya yan.” Ambalan Apu Jesus, “Pêtêga’ matiis yuy laata’ ati. 40 Kayan dili, alwan hakuy mamilu nu hita mitnu ha kanan ku buy ha kaliwa ku. Hay aw’itnuwana’ ati, para dili ha pinaglaanan kangkun Bapa.” 41 Hin natandan sumpuy tagahunul nu hita impipikikuwan mipatêl, napuut hila kan Santiago buy Juan. 42 Kaya binawêg Apu Jesus ya laata’ tagahunul na, ta innunuhung, “Tanda yu, hay intuturing pawpinunun alwan Judio, impapaakit lay kapangyarihan la ha libun tawtagawung nasasakupan la. Buy maski hitalagyun labay la, nahuhunul nasasakupan la. 43 Nuwa alwa kawun dapat habatu. Ha halip, hitalagyuy kayuy labay magin dakila, dapat magin lingkud yu. 44 Buy hitalagyuman kayuy labay magin pinunu, dapat magin alipêñ laat. 45 Haku baya’ nangibat ha langita’ In’ank Tawuy naku kayti ha luta, alwan hakuy pinaglilingkuran nu alwan hakuy naqlingkud kayu. Buy ibi kuy biyay ku takay’ êmén mahagêp kuy madlan tawu ha kaparusaan.” 46 Inlumatêng hilan Apu Jesus ha banwan Jerico. Buy hin paalih yay na istu, kaawyun nay kanan tawtagahunul buy madla pun kanayun, nadanan lay gihay bulaga’, hi Bartimeo, anak Temeo. Nakaitnu ya ha pingit diyan buy namamalimus. 47 Hin nalêngê nay dinuduman hi Apu Jesus ya tiga Nazaret, nagbubung’u ya, “Apu Jesus, lahin Haring David, kaingalwan yu ku!” 48

Binawalan yan tawtawu, “Tênggên kay na.” Nuwa lalu pun inlumakasa' bung'u na, “Apun Haring David, kaingalwan yu ku!” **49** Tinênggên hi Apu Jesus ta innunghung, “Bawgên yu ya.” Kaya binawêg la hi Bartimeo buy innunghung, “Matula ka. Mêdêng ka ta impapabawêg kan Apu Jesus.” **50** Imbalag Bartimeyoy kanan balabal ta agad nagdani kan Apu Jesus. **51** Tinanung yan Apu Jesus, “Hita labay mun gaw'én ku kamu?” Tinumbay ya, “Mistru, labay kun makaakit.” **52** Innunghung Apu Jesus kana, “Pinagaling kay nan kamung pananampalataya, muli kay na.” Nakaakit ya agad bayu hinumunul ya kan Apu Jesus ha diyan.

11 Hin palaku hilan Apu Jesus ha banwan Jerusalem, tinênggên hila ha Bung'uy Aw'ulibu, madami ha bawbaryun Betfage buy Betania. Pinaunan Apu Jesus ya luway tagahunul na. **2** Ambala na kanla, “Maku kawu ha humunula' baryu. Paglatêng yu istu, maakit yuy gihay bisirun asnu, nakatagkêh, ahê pun nahakyen hitalagyuman. Kalagên yuy ati ta gitau yu kayti. **3** Nu mayin magtanung nu angkaya yu kalagêna' asnu, sabin yu kanla, ‘Kaylangan Panginuun ta ibalik yan agad.’” **4** Kaya, naliyakuy luwa, buy naakit la baya' asnu ha danin diyana' nakatagkêh ha luwahan biyag. Hin kinalagan lay ati, **5** tinanung hilan tawtawung nakaêdêng istu, “Antakaya yu kinakalaga asnu ban in?” **6** Innunghung lay ambalan Apu Jesus, kaya pinaulayan hilan tawtawu. **7** Gintan lay asnu kan Apu Jesus, buy sinapinan lan balabala' bukut asnu bayu naghakay hi Apu Jesus. **8** Madlan tawuy nay'amak kanlan balabal ha diyan. Hay kanayuna' naman, nay' amak mêt hawhangsan pinutuh la ha bukid. **9** Hay libun nauuna kan Apu Jesus buy hay libun hinuhumunul kanay nagbubung'u, “Purihin hi Apu Diyus! Pagpalaén nay impagtan Panginuun! **10** Buy pagpalaén Apu Diyusa' inlulumatêng'a hari, dapay ha nunu tamung hi Haring David. Purihin tamu hi Apu Diyus ya dilag ha langit!” **11** Paglatêng Apu Jesus ha Jerusalem, naku ya ha timplu. Tinatamulaw nan mahampata' laata' bagay istu. Gawan payabiyyana, naku ya ha Betania, kaawyun nay labinluwa' nan tagahunul. **12** Kinaybukahan, hin nag'alih hila ha Betania, binitil hi Apu Jesus. **13** Mayin yan naakita' malabunga' puun igus. Kaya dinaninan na buy binalay nu mayin tagêy. Nuwa ala yan naakit nu alwan puru dawê, ta ahê pun panawun igus. **14** Innunghung Apu Jesus ha puun, “Ibat hapaêg, alay nan makaêkan tagêy mu.” Nalêngêñ

tawtagahunul nay habatu. (aión g165) **15** Paglatêng la ha Jerusalem, naku hi Apu Jesus ha timplu. Naakit nay nagtitinda buy nanyayaliw istu. Kaya intabuy na hila. Impagpapalukub nay lawlamisan mamalit pawpirang alwan tiga istu buy itnuwan nagtitindan kawkalapating inhahandug ha timplu. **16** Binawalan nay tawtawung nanantan paninda ha timplu. **17** Pagkayari, tinudwanan nay tawtawu istu. Ambala na, “Alwa nan innunghung Apu Diyus ha kasulatan, ‘Hay kangkun biyag, magin biyag dalanginan laata' bansa.’ Nuwa ginawa yun punduan manakaw.” **18** Nabalit an libun namamaalan pari buy tawtagapanudun kautuhana' ginawan Apu Jesus, kaya nangkap hilan paraan nu pakapakun yan patin. Nuwa nalilimu hila kana ta hinuhumangay libun tawu ha tudu na. **19** Kinayabinan nag'alih hi Apu Jesus ha Jerusalem awyun nay tawtagahunul na. **20** Kinadatunan, hin pabalikana' hila ibat ha Jerusalem, nadanan lay puun igus ta naakit lay nayanguy nay ati. **21** Naihipan Pedroy mangyari. Kaya innunghung na, “Mistru, balayêñ yuy puun igusa' insumpa yu. Nayanguy na!” **22** Innunghung Apu Jesus kanla, “Manalig kawu kan Apu Diyus! **23** Pakalêng'ên yuy innununghung ku kayu, nu mayin kawun pananalig, maarin nunghungun yu ha bung'uya' ati, ‘Maglipat ka ha dagat!’ Nu ah kawu magluway ihip buy manalig kawun mangyari' habatu, mangyari baya' innununghung yu. **24** Tandaan yuy ati. Hitalagyumanâ' ipikikuwa yu ha panalangan, manalig kawun matanggap yuy nay ati ta matanggap yuy na bay. **25** Nu manalangin kawu, patawarêñ yu puna' nagkasala kayu takay'êmên patawarêñ kaw mêt kayung Bapan hi Apu Diyus ha kayung kawkasalan. **26** [Ta nu ah kawu magpatawad, ah kaw mêt patawarêñ kayung Bapan hi Apu Diyus.]” **27** Paglatêng la ha Jerusalem, nagbalik hi Apu Jesus ha timplu. Kaban nalliyaliyaku ya istu, nagdani kanay namamaalan pawpari, tawtagapanudun kautuhan buy pawpuun Judio. **28** Innunghung la kan Apu Jesus, “Hita karapatan mun gaw'êna' ati ha timplu? Hita nam'i kamun karapatana' in?” **29** Tinumbay hi Apu Jesus kanla, “Tanungun kitaw mêt. Nu sagutun yu ku, nunghungun ku mêt kayu nu hita karapatan kun manggawan ati. **30** Haantun ibata' karapatan Juana' magbawtismu? Sagutun yu ku, kan Apu Diyus u ha tawu?” **31** Niriribati hila, “Nu sabin tamun ibata' karapatan na kan Apu Diyus, sabin nay naman kantamu, ‘Kaya ah kawu naniwala kan Juan?’ **32** Nuwa

nu sabin tamung ibat ha tawu, mapuut kantamuy tawtawu.” (Nalilimu hila ha tawtawu ta naniniwalay laata’ hi Juana’ tagapannunghung Apu Diyus.) 33 Kaya tinumbay hila, “Alwa yan tanda.” Innunghung Apu Jesus kanla, “Nu habatu, ah ku mêt sabin kayu nu haantun nangibata’ karapatan kun manggawan ati.”

12 Nangaral hi Apu Jesus ha tawtawu ha gihay pag’iitbuuh. Ambala na, “Mayin gihay tawung nagtanêm ubas. Pinabakuran nay habatu buy nagpagawa yan panggêékan ubas. Nagtayu yan matag’aya’ biyang pamantayan. Buy pagkayari pinaupahan nay kanan ubasan ha libun manggagahak. Bayu, naku ya ha madayun rugal. 2 Hin panawunanan pamiputin ubas, impalaku nay kanan utuhan ha libun manggagahaka’ nangungupaan ha kanan ubasan, takay’êmên kuwén nay dakay na. 3 Nuwa kinuyug libun manggagahaka’ utuhan na, binugbug, buy pinaalih lan alan pigtan. 4 Namagtan yan uman gihay utuhan, nuwa impakadêng’êy lay ati bayu pinatuka’ u. 5 Namagtan yay namêt giha puna’ utuhan. Nuwa pinati lay ati. Madla ya pun impagtan, nuwa binugbug mête’ kanayun buy pinagpapati mête’ kanayun.” 6 “Hin kahuli hulianana, ala yay nan maipagtan, kaya impagtan nay pinakamamaal nan anak. Inihip na, ‘Igalang lay anak ku.’” 7 “Nuwa hin naakit libun manggagahaka’ anak na, ambala la, ‘Dilaganay anak’ tagapagmana. Kali kawu patin tamu ya, taêmên mapalaku kantamuy lutang manaên na.’ 8 Kaya kinuyug lay anak, pinati buy intambuk ha labas bakuran ubasan.” 9 Pagkayari, nagtanung hi Apu Jesus, “Hitalagyuy kayan gaw’ên mayin arin ubasan? Tiyaka’ lakwun nay libun manggagahak, ta patin. Pagkayari paupaan nay kanan ubasan ha kanayun. 10 Ah yu nabasay talatan ati ha kasulatan? ‘Hay batun tinanggiyan tagapagpaêdêng biyang, Hiya aluda’ batun nadin pundasyun. 11 Panginuu ya mayin gawan ati, Buy hinuhumanga’ kitamu ha ginawa na.’” 12 Hin nakaêhêba’ pawpuun Judion hilay mahawun Apu Jesus ya nayapaêdêng biyang ha pag’iitbuuh, labay lan hiyay dakpêñ nuwa nalimu hila ha tawtawu. Kaya pinaulayan la tana hi Apu Jesus buy nag’alih hila. 13 Impalakun pawpuun Hawjudio kan Apu Jesus ya umnuy Pawpariseo buy umnuy tauhan Herodes, ta lêng’êñ la hiya takay’êmên madakêp ha sabin na. 14 Nagdani hila buy ambala kana, “Mistru, tanda yana pêtêga’ libun innununghung yu buy ala kawun

kinakampian ta ah kawu namamalay ha katayuan gihay tawu nu alwan hay intutudu yuy nu hitalagyuy kapêtégan tungkul ha kaluuban Apu Diyus. Hapaêg, tama kayan hakitamun Hawjudio magbayad buwis ha Haring Roma? Dapat kitamu kayan magbayad u ahê?” 15 Nuwa tandan Apu Jesus ya nagkakanwari hila, kaya innunghung na, “Kaya yu ku sinusubukan ha tanung yun in? Mantan kawu paraw pira haati ta balyayen ku.” 16 Nantan hilan pira kan Apu Jesus. Nagtanung hi Apu Jesus, “Hita nagdampal buy naglagyun nanaakit yu ha pirang ti?” Tinumbay hila, “Ha Haring Roma!” 17 Kaya ambalan Apu Jesus kanla, “Ibi yu ha Haring Romay kana, buy ibi yu kan Apu Diyus ya kana.” Hinumanga’ hila ha kanan sagut. 18 Mayin gihay grupun Hawjudio nu bawgêni’ Saduceo. Nagdani kan Apu Jesus buy nagtanung. (Hay libun tawung ati, ahê naniniwala ha pagkabiyay uman.) 19 Ambala la, “Mistru, ha batas insulat Moises, nu mati ya gihay liyaking alan anak ha kanan ahawa, hay nabal’u dapat pakasalan bayaw na, taêmên magkaanak hilan para ha ahawa nan nati.” 20 “Hapaêg, mayin pitun mipapatêla’ kalyakiyan. Nag’ahaway panganay buy nati yan alan anak. 21 Kaya hay bal’u napag’ahawan kabuhwan, nuwa nati mête’ kabuhwan alan anak. Habatu mête’ nangyari ha ikatlun patêl 22 angga ha ikapitu. Naubuh hilan nating ala hilan anak ha babayi. Buy ha kahuli hulian, nati mête’ babayi. 23 Hapaêg, ha allêw pagkabiyay uman nangammati, hitalagyuy magin tunaya’ ahawa na ha pituy kalyakiyan’ mipapatêl?” 24 Tinumbay hi Apu Jesus, “Maling mali kawu. Ta ah yu natêtêbêka’ kasulatan Apu Diyus. 25 Ta ha pagkabiyay uman, alay nan pag’ahawa. Dapay mêt hilan aw’anghil ha langita’ alwan mag’ahawa. 26 Tungkula’ naman ha pagkabiyay uman, ah yu nabasay insulat Moises? Hin dilag hi Moises ha nagliliyaba’ mayêpang puun kayu, ambala kanan Apu Diyus, ‘Hakuy Apu Diyus lan Abraham, Isaac buy Jacob.’ 27 Hay labay nunghungun, nanabiyay pun hila. Ta alwa yan Apu Diyus nawnati nu alwan Apu Diyus yan bawbiyay. Kaya maling mali kawu.” 28 Mayin gihay tagapanudun kautuhan baistu, nanlêlêngêñ pagriribatian la. Nalêngê nan mahampata’ sagut Apu Jesus, kaya nagdani ya ta nagtanung mêt, “Hitalagyuy kayay pinakamaalagan utuh?” 29 Tinumbay hi Apu Jesus, “Ati ya pinakamaalagan utuh. ‘Lêng’êñ yuy ati, libun taga Israel. Hay Panginuu tamun Diyus, kagiha gihay Panginuu, ala yan katbuh. 30 Kaya maalèn muy kamun Panginuu Diyus, buung pusu, buung kalulwa,

buung ihip, buy buung lakas.' **31** Buy pangalaway ati, 'Maälén mucaparihu mu dapay pagmamaal mu ha sarili mu.' Alay nan kanayuna' utuh higit pun maalaga kisa ha luwan ti." **32** Ambalan tagapanudun kautuhan, "Mistru, pêtéga' innunghung yu. Gigihan diliya' Apu Diyus buy maliban kana, alay nan kanayun. **33** Buy kaylangan, maälén yan buung pusu, buung ihip buy buung lakas. Kaylangan tamu mêt maälén'a' kantamun kaparihu dapay pagmamaal tamu ha kantamun sarili. Higita' maalagay ati kisa ha laat kalasin handuga' inêêwêk buy kanayun pun libun handug." **34** Hin nalêngén Apu Jesus ya mayin katalinuana' libun sagut na, ambala kana, "Madani kay nan mipasakup ha paghaharin Apu Diyus." Ibat hin hatu, alay nan naglakas luuba' magtanung kan Apu Jesus. **35** Hin nanunudu hi Apu Jesus ha timplu, tinanung nay tawtawu, "Angkaya innunghung tawtagapanudun kautuhana' hay Criston impangakun tagapagligtas, lahin dili kanun Haring David?" **36** Pan hi Haring David mêtä' nannunghung ha patnubay Ispiritun Apu Diyus, 'Ambalan Apu Diyus kan Criston Panginuun ku, "Mitnu ka ha kanan ku, Angga ha mapasuku ku kamuy kamun kawkapatil!"' **37** Hapaêg, nu binawêg Haring David Panginuun ya Cristo, pakapakun yan nagin lahi dilin Haring David?" Naliliway libun tawu ha panlêlêngê kan Apu Jesus. **38** Ambala pun Apu Jesus ha kanan panunudu, "Mag'ingat kawu ha tawtagapanudun kautuhan. Labaya' labay lan mamasyala' nakasuut barun panudu. Buy labaya' labay lan batiin hila ta igalang ha matawung rugal. **39** Labay lan mitnu ha itnuwan pandangal ha biyag pamititipunan Hawjudio buy ha libun handaan. **40** Inluluku lay bawbal'u takay makuwa lay ari arian libun ati. Buy kinakadangan lay panalangin la ta impapaakit lan mahampat hila. Kaya mas mabiyata' parusan tanggapen la." **41** Nitnu hi Apu Jesus ha danin pamiantiyan alay baistu ha timplu buy binabalay nay tawtawung naynanabun alay. Madlan mangayamana' naynabun mangamhaka' alaga. **42** Mayin gihay mairapa' bal'u baistun nagdani buy naynabun luway barya. **43** Binawêg Apu Jesus ya tawtagahunul na ta innunghung, "Pakalêng'ên yuy inunghung ku kayu, mas mamhaka' in'ibin bal'u kisa ha in'ibi lan laat. **44** Ta hilan laat nam'in dilin subran pira la. Nuwa hay bal'u, in'ibi nan laata' panyaliw nan maêkan na."

13 Hin paalihana hilan Apu Jesus ha timplu, ambalan giha ha tawtagahunul na, "Mistru, baylayen yuy pagkagawan bawbiyaga' nakapagitnay timplu Mangamhaka' batu buy mangamhaka' bawbiyag." **2** Ambalan Apu Jesus kana, "Nanakit yuy mangamhaka' biyaga' in. Nuwa lumatêng'a' panawun, matibaga' laata' ati, alan mitlay magkapatunga' batu!" **3** Kaban nakaitnu hi Apu Jesus ha Bung'uy Aw'ulibu, nakaarap ya ha timplu, tinanung yan lihim lan Pedro, Santiago, Juan buy Andres, **4** "Sabin yu paraw kanyan nu makanun mangyariya' innunghung yu buy hita palatandaana' madani yanan mangyariya' laata' ati?" **5** Kaya ambalan Apu Jesus kanla, "Mag' ingat kawu taêmén ah kawu mailêtép hitalagyuman. **6** Ta madlan lumatêng buy mannumungunga', 'Hakuy Cristo!' Buy madla hilan mailêtép. **7** Nu makalêngê kawun gira ha madani kayu buy makabalita kawun gira ha madayu, ah kawu malimu. Dapat dilin mangyariya' habayin, nuwa alwa pun habatiya' katapusan mundu. **8** Ta milalabana' bawbansa buy milalaban mêtä' kawkaharian. Magdayun ha iba iban rugal buy lumatêng'a' tagbitil. Hay libun ati, pasimulan dilin kairapana' lumatêng." **9** "Mag'ingat kawu, ta ha paghunul yu kangku, dakpêñ kawu, gitan kawu ha hukuman buy pagpapaluhun kawu ha biyag pamititipunan Hawjudio. Iarap kawu ha gawgubirnadur buy hawhari ta pagtatanungan kawu. Pagkakatawun yuy nay ati taêmén mapapêtgan yuy tungkul kangku. **10** Bayu lumatêng'a' katapusan, dapat pun maipangaral ha laat bansay Mahampata' Balita tungkul kangku." **11** "Nu dakpêñ kawu ta iarap kawu ha hukuman, ah kawu malimu nu hitalagyun nunghungun yu. Basta sabin yun diliy inunghung Ispiritun Apu Diyus ha uras bantu. Ta alwan hakawuy mannumungung nu alwan hay Ispiritun Apu Diyus. **12** Ha panawuna' tu, ibin patêla' sarili lan patêl ta ipapati. Habatu mêtä' bawbapa ha kanlan aw'anak buy hay aw'anak ha kanlan mangatuwa. **13** Kapuutan kawun laat gawan ha paghunul yu kangku. Nuwa hay manatili kangkun tapat angga ha katapusan, habatuy miligtas." **14** Ambala pun Apu Jesus, "Maakit yuy kasuklam'suklama' lumatêng, kaya intayak lay timplu. Impaêdêng lay ati ha rugala' alwan dapat pinaypaêdêngan. (Hakawung namamasa, pakaihipin yuy ati!) Nu mangyari yanay ati, dapat magtakahanyay tawtaga Judea ha kabung'uyanan. **15** Hay dilag ha uhbung biyag andiyana magpahuk mangwan

hitalagyuman. **16** Hay dilag ha gahak andiyana mulin mangwan baru. **17** Makaingaluy mangabuktut buy kawkulawan ha allêwa' tu ta mairapan hilan magtakah. **18** Ipanalangin yuy andi hana mangyariya' ati ha panawun taglay'êp. **19** Kasi ha panawun bantu, makadanas pag'iirapa' tawtawung alwa pun nadadanasan ibat hin inlikhan Apu Diyus ya mundu angga hapaêg. Buy alay nan madanasa' habatun pag'iirap makanuman. **20** Nu alwan paêpêkên Apu Diyusa' panawun bantu, alay nan mitlay mabyay. Nuwa alang'alang ha kanan pawpinili, pinaêpêk nay panawun bantu." **21** "Nu mayin mannunghung kayung, 'Dilag kaytiya Criston impangakun Apu Diyus!' u 'Dilag ya istul', ah kawu maniwala **22** ta lumtawa' tubhuna' Cristo buy tubhuna' tagapannunghung Apu Diyus. Magpakit hilan hawhimala buy libun makapagtaka taêmén mamilêtép. Nu maari, pati pawpinilin Apu Diyus magin kana. **23** Kaya mag'ingat kawu! Impapatanda kuy na kayuy ati kaban ahê pun nangyayari." **24** "Pagkayarin allêwa' tun matindin kairapan, magmadlêma' allêw, ahê na maghawanga' buyan. **25** Buy mangananabuy bawbêtêwên ibat ha langit. Mangatêgêy libun nanaakit ha langit buy mawala ha kanla kanlan puwistu. **26** Buy maakit lan hakuy nangibat ha langita' In'anak Tawuy malatênga' nakahakay ha ulap, dilag kangkuy matag' aya' kapangyarian buy kahawangan. **27** Ipagtan kuy aw'anghil ku ha laat rugal ha mundu taêmén tipununa' pawpinili ku." **28** "Unawaêñ yuy aral ha puun igus. Nu magkadawênanay hawhangan igus, tanda yuy madani yanay pamitubun tanêm. **29** Habatu mêt nu mangyariya' libun innununghung kun ati kayu, matandan yuy madani hakuy nan lumatêng. **30** Pakalêng'êñ yuy inunghung ku kayu, matupada' laata' ati bayu mangamamatiya' tawtawu ha panawuna' ati. **31** Hay langit buy lutay mayin angganan, nuwa hay libun nunghung kuy alan angganan." **32** "Tungkul ha allêw u urasa' kangkun pagbabalik, alan nakakatandan ati maski libun anghil ha langit u haku mana' Anak Apu Diyus. Hay Bapan diliya' nakakatandan ati. **33** Kaya mag'ingat kawu buy maghanda ta ah yu tanda nu makanu hakun lumatêng." **34** "Maari atin iitbuh ha gihay tawung naku ha madayun rugal. Bayu ya nag'alih ha biyag, binyanan nay nan kanya kanyan tarabahuy kanan aw'utuhan ta pinagbilinan nay guwardiya ha pintuan, 'Magin handa ka ha kangkun paglatêng.'" **35** "Kaya magin handa kawu ta ah yu

tanda nu hakun nagbiyag makanun lumatêng, maarin hapun, ha malalêy yabi, ha hawang hawang, u ha datu. **36** Dat bigla kun lumatêng, malatngan katawun natutuluy. **37** Kaya hay innununghung ku kayu, habatu mêtâ' innununghung ku ha laat, 'Magin handa kawu!"'

14 Luway allêw tana bayu lumatênga' Allêw Pag' alaalan Kaligtasan ha Pag'iirap buy Kamatiyan buy Allêw Tinapaya' Alan Pampaalsa. Hay libun namamaalan pari buy tawtagapanudun kautuhan, nanangkap hilan pagkakatawun taêmén lihim lan maipadakêp buy maipapati hi Apu Jesus. **2** Ambala la, "Andi tamu gaw'êñ ha Allêw Pag'alala, lumbuta' magkaguluy tawtawu." **3** Hin dilag hi Apu Jesus ha Betania, kaban nanangan ya ha biyag Simona' daan mayin matindin hakit ha balat, inlumatênga' gihay babayi. Mayin yan pigtana' mamaalêna' pabangu. Hay pamiantiyan gawa ha batun alabastro. Hay pabangung ati, puru ibat ha katas halamanâ' nardu. Binahak nay bêng pamiantiyan pabangu bayu imbulnug nay pabangu ha un Apu Jesus. **4** Napuuta' umnyu tawu istu. Ambala la, "Angkaya na sinasayanga' pabangung in? **5** Naipaghaliw hanay habayin ha mamhaka' alaga, katumbas gihan tawuna' suwilda. Naiibi hana ha mangairap." Buy kinapuutan lay babayi. **6** Nuwa ambalan Apu Jesus, "Paulayan yu ya. Angkaya yu ya ginugulu? Mahampata' atiya' ginawa na kangku. **7** Hay libun mangairap panay yun makaawyun buy maari kawun tumulung kanla maski hitalagyun uras. Nuwa haku, ah yu ku panay makaawyun. **8** Ginawa nay makaya nan gaw'êñ na para kangku. Binulungan nay nawini kun pabangu taêmén ipauna nay paghahanda ha kangkun pag'êlbêng. **9** Pakalêng'êñ yuy inunghung ku kayu, haantu man ipangarala' Mahampata' Balita ha buung mundu, ipamalita mêtâ' ginawa nan ati kangku taêmén ah ya maliwanan." **10** Hi Judas Iscariote, giha ya ha tawtagahunul Apu Jesus. Naku ya ha libun namamaalan pari takay'êmén makipagkasundun ipakabili hi Apu Jesus. **11** Hin natandan lay pakay Judas, natula hila buy nangaku hilan biyan yan pira. Kaya ibat hin habatu, nag'ihip yay na, nu pakapakun nan ipakabili hi Apu Jesus karla. **12** Irlumatênga' unan allêw ha Allêw Tinapaya' Alan Pampaalsa. Atiya' allêw paghahandug tupan kikinan ha Allêw Pag' alaalan Kaligtasan ha Pag'iirap buy Kamatiyan. Kaya tinanung hi Apu Jesus tawtagahunul na, "Haantu yu

labay kamin maghandan apunan para ha Allêw Pag'alaalan Kaligtasan?" 13 Inutuhan nay luwa ha kanan tagahunul, "Maku kawu ha banwan Jerusalem ta baistu mayin manyalubung kayuy gihay liyaki, mipapasan bangan lanêm. Hunulun yu ya ha biyaga' pahukan na, buy sabin yu ha mayin biyag, 'Impapatanung Mistru nu haantun kuwartu yan mangan apunan awyuna' tawtagahunul na ha Allêw Pag'alaalan Kaligtasan." 15 Itudu na kayuy gihay mamhaka' kuwartu ha tag'ay, kumplituy nan kagamitan buy nakahanday na. Istu kawun maghandan apunan tamu." 16 Nag'aliha' luwa nan tagahunul. Buy hin inlumatêng hila ha banwa, naakit lay laata' innunghung Apu Jesus kanla. Buy inhanda la istuy apunan para ha Allêw Pag'alaalan Kaligtasan. 17 Kinayabinan, inlumatêng hi Apu Jesus awyuna' labinluway tagahunul na. 18 Kaban nanangan hilay na ha lamisa, ambalan Apu Jesus kanla, "Pakalêng'ên yuy ati. Giha kayuy kaawêm ku ha panganan, maypakabili kangku." 19 Hin nalêngê lay habatu, nalungkut hila. Giha'giha hilan nagtanung kana, "Mistru, alwan hakuy habatu, ani?" 20 Ambalan Apu Jesus kanla, "Giha kayu ha labinluway kaawyun kun maysawsaw tinapay ha tasa. 21 Ta dilag ha kasulatan, hakuy nangibat ha langita' In'anak Tawuy patin. Nuwa makaingaluy tawung maypakabili kangku. Mangêd pun ban, ah yay na impanganak." 22 Kaban nanangan hila, nangwan tinapay hi Apu Jesus, nagpasalamat ya kan Apu Diyus buy pinagbih'il bih'il nay ati bayu in'ibi na ha libun tawtagahunul na. "Kuwêñ yuy ati ta kanêñ yu, ati ya kangkun nawini." 23 Pagkayari, nangwa yan inêmén, nagpasalamat kan Apu Diyus, in'ibi na kanla bayu ninêm hilan laat. 24 Ambala na kanla, "Ati ya kangkun daya, ibunlug ku para ha pagtibus kasalanan dêlan tawu. Atiya'! mamapêtêg pangakun Apu Diyus ha tawtawu." 25 "Pakalêng'ên yuy ati, ah kuy na mënêm uman alaka' ibat ha katas ubas angga ha lumatêng'a paghaharin Apu Diyus. Ha allêw bantu, mënêmakun bayun kalasin ênêmén." 26 Nagkantaan hilan papuri kan Apu Diyus bayu naku hila ha Bung'uy Aw'ulibu. 27 Innunghung Apu Jesus ha tawtagahunul na, "Innunghung Apu Diyus ha kasulatan, 'Patin kuy pastul ta mimihiyaya' tawtupa.' Matupada' ati ta piibwatan yu kun laat. 28 Nuwa pagkayari kun mabyay uman, mauna ku kayu ha prubinsiyen Galilea." 29 Innunghung Pedro kan Apu Jesus, "Ibwatan kawu man laat, nuwa haku ah katawu ibwatan." 30 Tinumbay hi Apu Jesus kana,

"Pakalêng'ên yuy inunghung ku kayu, bayu manalang'aya' manuk luway bisis ha yabin ti, tatluy bisis mu kun ipuglaun kilala mu ku." 31 Nuwa impagpilitan Pedro, "Ah katawu talaga ipuglau, maski patinaku puna' awyun yu." Habatu mëta' innunghung laat nan kaawyun. 32 Pagkayari, naku hila ha rugala' Getsemane. Paglatêng la istu, innunghung Apu Jesus kanla, "Mitnu kawu haati kaban manalanginaku." 33 In'awyin na hi Pedro, Santiago buy Juan. Nababaala ya ta tinatagam nay na ya mangyari kana. 34 Innunghung na kanla, "Dapayakun mati ha lungkut. Haati kawun dili, ah kawu matuluy." 35 Nagpakadayu yan bagya, ta nagluhud buy nanalangin, "Nu maari hana, ah kuy na danasina' pag'iirapa' lumatêng kangku." 36 Innunghung na, "Bapa, magawa yuy laata' bagay. Nu maari ipakadayu yu kangkuy pag'iirapa' atiya' lumatêng. Nuwa alwan labay kuy mahunul nu alwan labay yu." 37 Pinagbalikan Apu Jesus ya tatluy tagahunul na ta nalatngan nan natutuluy. Innunghung na kan Pedro, "Simon, natutuluy kaw pun? Ah kawu makapagpuyat maski gihay uras dili?" 38 Ta innunghung na kanla, "Magpuyat kawu ta manalangin taêmén ah kawu maguluy tuksu. Hay nakém yu labay lumaban ha tuksu, nuwa hay nawini maina." 39 Nagpakadayuy namêt hi Apu Jesus ta nanalangin yan uman, dapay ha una nan panalangin. 40 Pagkayari, pinagbalikan nan umana' tawtagahunul na. Nalatngan nay namêt hilan natutuluy ta bêlêw bêlêwêñ hilan tandah. Hin napukaw hila, ah la tanda nu hita nunghungan la kan Apu Jesus. 41 Buy nanalangin yan uman. Ha pangatlon pagbalik Apu Jesus, innunghung na kanla, "Natutuluy kaw pun buy nagpapahinga? Tamay nay habayin! Lumatênganay urasa' hakuy nangibat ha langita' In'anak Tawuy iibi ha makasalan. 42 Mibwat kitamuy na, halubungun tamu hila! Dilaganay maypakabili kangku." 43 Nannununghung pun hi Apu Jesus, biglan inlumatêng hi Judas ya giha ha labinluway tagahunul na. Madla yan awyuna' armadun ispada buy pamaluh. Sinugu hilan namamaalan pari buy tawtagapanudun kautuhan buy pawpuun Judio. 44 Nam'in palatandaan ha mandakêp kan Apu Jesus hi Judas ya naypakabili kana. Ambala na, "Nu hita daninan ku ta halikan ku, habatuy dakpêñ yu. Gitan yu buy ah yu paulayan makatakah." 45 Kaya hin inlumatêng hi Judas, agad yan nagdani kan Apu Jesus. Kinanunghung na, "Mistru!", bayu na hinalikana' ati. 46 Agad dinakêp hi Apu Jesus

tawtawu. **47** Nangublut ispaday gihay tagahunul Apu Jesus ta tinabtab nay gihay alipên puun pari, buy nalaplapa' têk ati. **48** Ambalan Apu Jesus ha libun nandakêp kana, "Tulisanaku kaya bay ta nipantan kawun ispaday buy pamaluh takay'êmén dakpên yu ku? **49** Allêw allêwakun dilag ha timplu ta nanunudu buy dilag kaw mêt baistu. Angkaya ah yu ku dinakêp? Nuwa kaylangan mangyari'a' ati taêmén matupada' innununghung ha kasulatan tungkul kangku." **50** Hin habatu mêt, inibwatan yan tawtagahunul na buy nipagtakah hila. **51** Mayin gihay binata baistu, nanghunul kan Apu Jesus, nakabalabal yan dilin tilan linu. Dinakêp ya mêt tawtawu, **52** nuwa ha pagtakah na, nadukpan lay kanan balabal, kaya inlumukhu yan hubad. **53** Gintan la hi Apu Jesus ha biyag puun pari. Nititipun baistuy laat namamaalan pari, pawpuun Judio buy tawtagapanudun kautuhan. **54** Hinumunul mêt baistu hi Pedro nuwa madayu yan bagya kan Apu Jesus. Nagpahuk ya ha bakuran puun pari, nikiitnu ya ha gawguwardiya buy nagpakyang ya ha danin apuy. **55** Baistu ha luub, hay libun namamaalan pari buy pinakamatag'aya grupun pawpuun Hawjudio nananangkap ibidinsiyen laban kan Apu Jesus taêmén mahatulan yan kamatiyan. Nuwa ala hilan makuwan ibidinsiya. **56** Dêlan nagsaksin alwan pêtêg laban kan Apu Jesus nuwa alway naman nagkakagihay innununghung la. **57** Mayin umnuy nêdêng buy nagsaksin alwan pêtêg laban kana. Ambala la, **58** "Nalêngê yana sinabi na, 'Gibaén kuy timplun atiya' gawan tawu, nuwa ha buun tatluy allêw iêdêng kuy timplun alwan gawan tawu!' **59** Nuwa, alwa mêt nagkakagihay innununghung la." **60** Nêdêng ha gitnay puun pari, tinanung hi Apu Jesus, "Ala ka kaya ban sabin ha imbibintang la laban kamu?" **61** Ahê nagtêgê hi Apu Jesus, kaya tinanung yan uman puun pari, "Haka baya' Cristo, anak Apu Diyusa' pinupuri tamu?" **62** Tinumbay hi Apu Jesus, "Haku bay, buy hakuy nangibat ha langita' In'anak Tawuy maakit yun nakaithnu ha kanan Makapangyarihan Apu Diyus. Buy paglatêng ku kayti ibat ha langit, maakit yu ku ha ulapa' patabuy." **63** Hin nalêngê atin puun pari, ha puut na, ginihi nay kanan baru buy ambala, "Angkaya tamu pun kaylangana' sawsaksi? **64** Nalêngê yuy ah na inggalanga' Apu Diyus ta in'iitbuu nay sarili na kana. Hita labay yun gaw'ên kana?" Buy hinataluan la hi Apu Jesus, "Dapat yan patin." **65** Tinupayan yan umnu baistu. Tinakpan lay mata na buy sinuntuk ya

bayu tinanung, "Sabin mu paraw nu hita nanyunkt kamu?" Pagkayari, kinwa yan gawguwardiya buy pinagbubugbug. **66** Hin dilag pun ha bakuran hi Pedro, dinumana' gihay babaying utuhan puun pari. **67** Hin naakit na hi Pedro, nagpapakyang ha danin apuy, nangunêng yan nakabalay kana buy innununghung na, "Awyun ka mêt Apu Jesus ya taga Nazaret, alwa nay?" **68** Nuwa impuglaun Pedroy ati, "Ah ku tanday innununghung mu." Pagkayari, nag'alih ya baistu ta naku ya ha luwahan. Hin habatu mêt, nanalang' aya' manuk. **69** Naakit yay na mêt istun babaying utuhan, kaya innununghung babayi ha tawtawung dilag istu, "Hay tawung ban in, giha ya mêt ha awyun Apu Jesus." **70** Nuwa, impuglaun uman Pedro. Papainghan, innununghung tawtawu baistu, "Giha ka bay ha kawkaawayun na, ta taga Galilea ka mêt." **71** Nuwa nagsumpa hi Pedro, "Matiyaku man, ah ku talagan kilalay tawung innununghung yu." **72** Hin habatu mêt, nanalang'ay umana' manuk. Buy naihipan Pedroy innununghung kanan Apu Jesus, "Bayu manalang'aya' manuk luway bisis, tatluy bisis mu kun ipaglaun kilala mu ku." Nanghêmêkmék yan tangih.

15 Kinadatunan, ninununghung agada' libun namamaalan pari, pawpuun Hawjudio, tawtagapanudun kautuhan buy pinakamatag'aya grupun pawpuun Hawjudio, nag'ihip hila nu hita gaw'ên la kan Apu Jesus. Impagapuh la hi Apu Jesus buy gintan kan Gubirnadur Pilato. **2** Hin dilagana' hila, tinanung yan Pilato, "Haka kaya baya', talagan Harin Hawjudio?" Tinumbay hi Apu Jesus, "Hakawuy nay nanmunung." **3** Madlan bintanga' libun namamaalan pari laban kan Apu Jesus. **4** Kaya tinanung yan uman Pilato, "Ala ka kaya ban manununghung? Balayên mu, madla hilan imbibintang kamu!" **5** Nuwa ahêy namêt nagtêgê hi Apu Jesus. Kaya nagtaka hi Pilato. **6** Tuwing Allêw Pag'alaalan Kaligtasan ha Pag'iirap buy Kamatiyan, nakaugaliyan Pilato, magpalayan gihay bilanggun labay palayaên tawtawu. **7** Mayin gihay bilanggu baistu, hay lagyu hi Barabas. Nabilanggu ya ta awyun ya ha nakilaban ha pamahalaan buy nakapati hin panawun bantu. **8** Madlan nagdani kan Pilato ta hiniling lay gaw'êna' nakaugaliyan magpalayan bilanggu. **9** Kaya tinanung hilan Pilato, "Labay yuy palayaên kuy Harin Hawjudio?" **10** Innununghung nay ati ta tanda na, inggita' namitulak ha libun namamaalan pari

kaya gintan kana hi Apu Jesus. **11** Sinulsulan libun namamaalan pari buy tawtagapanudun kautuhan. namamaalan pariya' tawtawu, "Hi Barabas ya hilingin yun palayaén, alwan hi Apu Jesus." **12** Nagtanung uman hi Pilato ha tawtawu, "Hitalagyu hapaéga' gaw'én ku ha binabawégn yun Harin Hawjudio?" **13** Nagbung'u hila, "Ipaku ya ha krus!" **14** Ambalan Pilato kanla, "Awta? Hitalagyu kaya ba nagawa nan kasalanan?" Nuwa lalu pun nagbung'uy tawtawu, "Ipaku ya ha krus!" **15** Labay Pilaton iibiya' kahilingan tawtawu, kaya pinalaya na hi Barabas. Buy impapaluh nay naman hi Apu Jesus bayu in'ibi na ha sawsundalu taémén ipaku ya ha krus. **16** Gintan sawsundalu hi Apu Jesus ha luub mamhaka' biyag gubirnadur ta tinipun la istuy laat kaawyun lan sundalu. **17** Pinasutan la hi Apu Jesus tilan kulay ubi bayu nanggawa hilan kurunan diwi buy intugpaw kana. **18** Pagkayari, nagbubung'u hila ta kanwari pinupuri la hi Apu Jesus, "Mabiyaya' Harin Hawjudio!" **19** Buy inuman uman lan pinagpapaluh tukuda' u na buy pinagbulitan ya. Nagluhud hila kana, kanwari sinusumamba kana. **20** Hin nayari lan uyamén hi Apu Jesus, inhubad lay kulay ubin tila bayu impasuuta' kanan baru. Pagkayari, gintan la hiya ha labas banwa taémén ipaku ha krus. **21** Kaban nanlyalyaku hila nahalubung lay gihay tawung ibat ha bukid. Hiya hi Simon, taga Cirene, bapan Alexander buy Rufus. Impilit lan impabwat kan Simon ya krus Apu Jesus. **22** Gintan la hi Apu Jesus ha binabawéga' Golgota, hay labay nunghungun "Rugal Bungu". **23** Paglaténg istu, binyan la hi Apu Jesus alaka' mayin halung gamuta' binabawégn mira. Labay lan ipaénéma' ati takay' émén ah na matanama' masyarung hakit nu ipaku lay na hiya. Nuwa ah na inénéma' ati. **24** Impaku la hi Apu Jesus ha krus bayu pinagpalabutan lay bawbaru na taémén matandan lay dakay balan giha. **25** Ikasiyama datu hin impaku ya ha krus. **26** Mayin karatula ha tag'ay krus. Ati ya nakasulat bintang laban kana, "Hay Harin Hawjudio." **27** Mayin mét luway tulisana impaku ha krus kadanin Apu Jesus, giha ha kanan na, giha ha kaliwa. **28** [Ha pangyayarin ati, napapégtgananay innunghung ha kasulatan Apu Diyus, "Napabilang ya ha libun makasalanan."] **29** Ininsultu hi Apu Jesus tawtawung dinuduman istu. Napapalampéyéng hila, sabaya' sabin, "Hita hapaéga? Indap ku, gibaén muy timplu buy iédéng mun uman ha luub tatluy alléw? **30** Magtabuy ka ha krus ta iligtsa muy sarili mu!" **31** Habatu méta' pan'iinsultun libun

namamaalan pari buy tawtagapanudun kautuhan. Ambala la ha gihat giha, "Inlitas nay kanayun, nuwa alwa nan mailigtasa' sarili na! **32** Balayén tamu, nu makatabuy ha krusa' Criston ati, hari kanun Israel! Nu makatabuy ya, maniwala kitamuy na." Maging hay luway nangakapakung awyun na, nang' insultu mét kana. **33** Hin mag'alas dusiyanan tanghali, nagmadléma' buun kalut'an ha luub tatluy uras. **34** Hin mag'alas tris hapun, nagbung'un malakas hi Apu Jesus, "Eloi, Eloi, lémá sabachtani?" Hay labay nunghungun Apu Jesus, "Diyus ku, Diyus ku, kaya mu ku pinaulayan?" **35** Hin naléngén nangakaédeng baistuy innunghung Apu Jesus ya "Eloi", ah la natébék. Kaya ambala la, "Léng'én yu, binabawégn na hi Elias." **36** Inlumukhu agada' gihay tawu, nangwan ispungha, ingkabit ha tampuh bihlakan, ta intiltil ha maasima' alak', bayu impalkap ha bêbêy Apu Jesus takay héphépén na. Innunghung tawung ati, "Ibwatan tamu ya. Balayén tamu nu lumaténg hi Elias, nu itabuy ya ha krus." **37** Nagbung'un malakas hi Apu Jesus buy nabuytuwan yan inawanén. **38** Hin habatu mét, hay tabinga' makapala' tila ha luub timplu, naghiha tag'ay patabuy. **39** Nakaédénga' kapitan sundalu ha tapat krus, naakit na nu pakapakun nabuytuwan inawanén hi Apu Jesus. Innunghung na, "Pétég baya', Anak yan Apu Diyus." **40** Ha madayun bagya, mayin babaying namamalay ha nangayari, hi Salome, hi Maria taga Magdala, buy hi Marian indu lan Jose buy ali nan hi Santiago. **41** Hay babaying ati, mamkilalaku kana, nanunulung kana hin dilag ya pun ha Galilea. Dilag mét baistuy babaying nakilaku kana angga ha Jerusalem. **42** Padlémangan habatu, uras paghanda ta dumahuy Alléw Pamamahinga. **43** Kaya naglakas luub hi Jose, taga banwan Arimateang lakwun na hi Gubirnadur Pilato ta ipikikuway bangkay Apu Jesus. Hi Jose, giha ha inggagalang ha pinakamatag'aya grupun pawpuun Hawjudio. Ta giha ya ha nangéngétteng paghaharin Apu Diyus. **44** Hin naléngén Pilaton natiyana hi Apu Jesus, nagtaka ya. Kaya impabawégn nay kapitan sawsundalu, intanung na, "Natiyana hi Apu Jesus?" **45** Hin naléngén Pilato ha kapitana' natiyana hi Apu Jesus, pinaulayan nay na hi Josen kuwéna' bangkay Apu Jesus. **46** Nanyaliw mamaalina' tilan linu hi Jose. Bayu, impakuway bangkay Apu Jesus ha krus. Ta imbalut nay ati ha hinaliw nan tilan linu buy in'élbéng nay ati ha kinalin élbéngan ha pingit bud. Bayu, intulid nay mamhaka'

batu taêmén panakép ha pintun êlbêngan. **47** Naakit hinhatun Maria taga Magdala buy Marian indun Jose, nu haantun in'êlbêng hi Apu Jesus.

16 Pagkalibah Allêw Pamamahinga, nanyaliw

pabangu hilan Maria taga Magdala, Marian indun Santiago, buy hi Salome, ta maku hila ha pinay'êlbêngan Apu Jesus, ipuyuk lay pabangu ha bangkay na. **2** Hin allêw Linggu pagkasikat allêw, nakuy na hila ha pinay'êlbêngan. **3** Kaban nallyalyaku hila, nagtatanungan hila, "Hitalagyumayay mapikinunghungan tamung mamitulid batun pakatakép ha êlbêngan?" **4** Nuwa hin inlumatêng hila istu, naakit lan naitulidana ha pingita' mamhaka' kahana' batu. **5** Buy nagpahuk hila ha êlbêngan, naakit la istuy gihay binatilyu, nakabarun putin makadang, pakaitnu ha bandan kanan. Nikakalimu hila. **6** Nuwa ambalan binatilyu kanla, "Ah kawu malimu! Tanda kun titingkap yu hi Apu Jesus ya taga Nazaret ya impaku ha krus. Ala yay na kayti, nabyay yan uman! Balayên yuy pinag'undagan bangkay na. **7** Mallyaku kawuy na ta nunghungun yu ha tawtagahunul na, laluy na kan Pedro, maunay na hi Apu Jesus ha Galilea. Baistu yu ya maakit dapay ha innunghung na." **8** Nalganga' babayi buy ginalgal kaya naghalwang ha êlbêngan buy inlumukhu. Ha subrang limu, ah lay na nainunghung ha hitalagyuman. **9** (note: The most reliable and earliest manuscripts do not include Mark 16:9-20.) [Hin datun datu pun allêw Linggu, hin nabyay hi Apu Jesus, una yan nagpaakit kan Maria taga Magdala, hiyay babaying sinuklutan pituy anitung pinaalih Apu Jesus. **10** Inlakun Mariay tawtagahunul Apu Jesus. Nalatêng nan nagluluksa' buy nananangjh hila buy imbalita nay nangyari. **11** Nuwa, ah hila naniwala ha imbalita nan nabyay hi Apu Jesus buy nagpaakit kana. **12** Pagkayarin habatu, nagpaakit uman hi Apu Jesus ha luwa nan tagahunul palaku ha bukid, nuwa ha iban anyu. **13** Kaya nagbalika' luwa ha kaawyun la ha Jerusalem ta innunghung lan nagpaakit kanla hi Apu Jesus. Nuwa ahê mêt naniwalay libun ati. **14** Hin bandan huli, kaban nanangana labinggaha nan tagahunul, nagpaakit mêt hi Apu Jesus kanla. Pinannunghungan nay libun ati ta ah hila namanpalataya buy mangatigasa' pusu la. Ta alwa hilan naniniwala ha kuwintun nakaakit kanan nabyay yan uman. **15** Ambalan Apu Jesus kanla, "Maku kawu ha buun kalutaan, ipangaral yuy Mahampata' Balita tungkul kangku ha laat tawu. **16** Hay laata'

manampalataya buy magpabawtismu, maligtas ha kaparusaan, nuwa hay laata' ahê manampalataya, parusaan. **17** Buy atiya' palatandaana' maakit ha tawtawung nananampalataya kangku. Ha kangkun kapangyarian, magpaalih hilan anitu, manunghung hilan kanayun salitan ahê pun naitudu kanla. **18** Nu mandamput hilan aw'utan u makaêñem hitalagyuman lasun, ah hila mapahamak. Nu patungan lan gamêt lay mayin hakit, gumaling hila." **19** Pagkayarin nannunghung Apu Jesus kanla, indakêy ya ha langit ta nitnu ya ha kanan Apu Diyus. **20** Nakuy namana' tawtagahunul na ha iba iban rugal ha kalutaan ta nangaral. Tinulungan hilan Panginuun manggawan hawhimala. Haatin, pinapêtgan nay libun pangangaral Apu Jesus.]

Efeso

1 Haku hi Pabloy alagad Apu Jesu Cristo ayun ha kaluuban Apu Diyus. Nanyulataku kayun libun tiga Efeso ya pinilin Apu Diyus buy tapat kan Apu Jesu Cristo. **2** Indadalangin kun mapakayayu kahampatan buy kapayapaana' ibat ha Bapa tamun hi Apu Diyus buy ha Panginuun tamun hi Apu Jesu Cristo. **3** Puriin tamu hi Apu Diyus ya Bapan Panginuun tamun hi Apu Jesu Cristo. Ta ha pakikigha tamu kan Apu Jesus, in'ibi na kantamuy laata' pagpapalan ibat ha langit. Bayu na pun likhaêna' mundu, ha pamêmêtan pakikigha tamu kan Apu Jesu Cristo, pinili nay na kitamu takay magin banal buy alan maakita' malaêt ha pamalayan na. Ta ha pagmamaal na kantamu, **5** hinhatu puni' intalaga nay na kitamu takay magin aw' anak na ha pamêmêtan Apu Jesu Cristo. Ta habayina' labay na buy kaluuban na, **6** taêmên puriin tamu hi Apu Diyus ta ha makapagtaka nang biyayan in'ibi na kantamu ha pamêmêtan minamaal nan Anak. **7** Ha pamêmêtan dayan Apu Jesus, tinubus kitamuy na, ya hay labay sabin pinatawadanay kawkasalanay tamu. Alan katbuha' biyayan impagkaluub kantamun Apu Diyus, ta binyanan na kitamun kabiyyaan buy pagkatêbêk, **9** takay matêbêka' lihim'a planu na ya labay nan matupad ha pamêmêtan Apu Jesu Cristo. **10** Atiya' planu na: paglatêng takdang panawun paggihaen nay dilag ha langit buy ha luta, ya magin sakupanan kapangyarian Apu Jesu Cristo. **11** Ginagawan Apu Diyus ya laata' bagay ayun ha planu buy kaluuban na. Buy ayun ha planu na hinhatu pun, pinili na kami takay magin kana ha pamêmêtan pakikigha kan Apu Jesus. **12** Ginawa nay habatu takay hakamin ni unan nanampalataya kan Apu Jesus magpuri kana. **13** Hakaw man nakigha kawu kan Apu Jesu Cristo hin nalêngê yuy kapêtêgan, ya hay Mahampata' Balita nu pakapakun kawun miligtas. Ta ha pananampalataya yu kana, in'ibi nay Ispiritu na ya impangaku na bilang tanda ya pag'aari na kawu. **14** Hay Banala' Ispirituy in'ibi na kantamu taêmên magpatunaya' matanggap tamuy ibat ha Apu Diyus ya impangaku na kantamun aw'anak na, anggan ha matanggap tamuy lubusa' kaligtasan. Dahilan kayti puriin ya ta ha kahampatan na! **15** Kaya ban, hin nabalist'an kuy pananampalataya yu ha Panginuun Jesus buy hay pagmamaal yu ha pawpinilin Apu Diyus, **16** panaya' pasasalamat ku kan Apu Diyus dahilan kayu.

Buy panay kitawun impapanalangin. **17** Impipikwa ku kan Apu Diyus, ya dakilan Bapan Panginuun tamun hi Apu Jesu Cristo, ya biyan na kawun kabiyyaan buy pagkatêbêka' ibat ha Banala' Ispiritu takay lalu yu ya pun makilala. **18** Impapanalangin ku mêta' pahawangên nay pusu yu buy ihipan takay matêbêk yuy pag'asan inlaan na kantamu, hay maalaga buy kasaganaana' pagpapala ya impangaku na ha libun pinili na. **19** Impapanalangin ku mêt kan Apu Diyus ya matandan yuy alan katbuha' kapangyarihan na para kantamun mananampalataya na. Hay kapangyarihan' atiya' ginamit na hin binyay nan uman hi Apu Jesus, buy hin pinaitnu nay na ha kanan na istu ha langit. **21** Kaya dilag ha lalêñ kapangyarihan Apu Jesus ya laata' anitun naghahari, namamaala, aw' anitun namumunu buy mayin kapangyarihan. Hay tungkulin nay ahê mapantayan hitalagyuman, alwan dili ha panawuna' ati, nu alwan ha lumatêng puna' panawun. (aiõn g165) **22** Impagktiwalan Apu Diyus kan Apu Jesu Cristoy laata' bagay, buy ginawa yan pinunun laat ha ikahampat mananampalatayan miaawyin, **23** ya hiyan pinakanawinin Apu Jesus. Hay laata' mananampalatayan miaawyin hilay pinakanawinin Apu Jesus ya hiyay kabuuan laat.

2 Hin hatu, inturing kawun natin Apu Diyus ta ha ah yu paghunul buy ha libun kasalanan yu. **2** Nanabiyay kawun nambuh ha tawtawung makamundu. Buy nagpasakup kawu ha kapangyarihan Satanas, ya harin libun anitu ha mundu ya hiya mêta' anitun manguna ha pusun tawtawu ya ahê hinuhumunul kan Apu Diyus. (aiõn g165) **3** Hinhatu, nanabiyay kitamun mêt laat katbu la. Nanabiyay kitamu ha malaêta' kalabayan nawini tamu, buy hinuhunul tamuy mangalaêta' labay nawini tamu buy kaihipan. Ha kalagayan tamun bantu, awyun kitamu mêt hana ha parusan Apu Diyus. **4** Nuwa maiingaluuna' Apu Diyus buy talagan dakilay pagmamaal na kantamu, **5** ta maski inturing na kitamun nati gawan ha libun kasalanan tamu, binyay na kitamun uman kaawyun Apu Jesus. Buy ha biyayan Apu Diyus, niligtas kitamu. **6** Buy binyay kitamun Apu Diyus kaawyun Apu Jesu Cristo ta ha pakikigha tamu kana, takay makaawyun na kitamun maghari ha kaharian na ha langit. **7** Ginawa nay habaytu takay ha lumatêng'a panawun, maipakit na ha laata' ah mapantayana' kasaganaan biyaya na ha kahampatan na kantamu ha pamêmêtan Apu Jesu Cristo. (aiõn

g165) 8 Ta ha pamêmêtan biyayan Apu Diyus, niligtas kawu hin nanampalataya kawu kan Apu Jesus, alwan ibata' ati ha sarili yu nu alwan kaluuba' atin Apu Diyus. **9** Ah kawu miligtas ha pamêmêtan libun mangahampata' gawa yu, takay alan maipagyabanga' hitalagyuman. **10** Ta inlikha kitamun Apu Diyus. Buy ha pakikigha tamu kan Apu Jesu Cristo, binyanan na kitamun bayun biyay, takay manggawa kitamun kahampatana' hinhhatu puni' intalagay nan Apu Diyus ya gaw'ên tamu. **11** Kaya hakawun libun alwan Judio, ihipin yuy kalagayan yu hinhhatu. Impanganak kawun alwan Judio buy innununghung libun Judio ya ah kawu nangingilala kan Apu Diyus ta ah la kawu katbuha' tuli. Nuwa hay pagkakatuli la, ha nawini dili ya gawan tawu. **12** Pakaihipin yu mëta' hinhhatun ah yu pun kilala hi Apu Jesu Cristo, ah kawu kabilang ha tiga Israel buy ah kawu sakup ha libun kasunduan Apu Diyus ayun ha pangaku na. Nabyay kawu ha mundun atin alan pag'asa buy alan kilalan Diyus. **13** Hinhhatu madayu kawu kan Apu Diyus, nuwa hapaêg ha pamêmêtan dayan Apu Jesus, naidani kawuy na kana. **14** Hi Apu Jesu Cristoy pinangibatan kapayapaan tamu ta pinaggiha nay Hawjudio buy hay alwan Hawjudio. Buy ha pamêmêtan pagkapaku na ha krus, inalih nay kapuutan ha balang giha nambuh pagkagiban padira' mamihiyay ha Hawjudio buy alwan Judio. **15** Winal'an nan alagay kautuhan, kaawyuna' libun utuh buy libun patakaran ati. Ginawa nay ati takay paggihaêna' Hawjudio buy alwan Judio, ta baistu magkasunduy nay luwa. **16** Hapaêga' gigihay nawini kitamuy na ha pamêmêtan pagkamati' na ha krus, inalih nay nay patiyan tamu buy impagkasundu na kitamu kan Apu Diyus. **17** Naku hi Apu Jesu Cristo kayti ha mundu takay ipangaral nay Mahampata' Balitan naykasundu kayun alwan Hawjudio ya hin una madayu kawu kan Apu Diyus. Maski kanyan mëta' Hawjudio ya madani kan Apu Diyus, impangaral na mët kanyana' Mahampata' Balita. **18** Hapaêg, pariparihu kitamuy nan makadani kan Apu Diyus ha pamêmêtan kagihay Banala' Ispiritu ta ha ginawan Apu Jesu Cristo para kantamu. **19** Kaya hakawun alwan Hawjudio, alwa kawuy nan dayuhan u tiga ibang bansa, nu alwan kabilang kawuy na ha pawpinilin Apu Diyus buy kabilang kawuy na ha pamilyan Apu Diyus. **20** Hakitamun libun mananampalataya, maitbihu ha gihay biyaga' batu ya hay haligi, hay aw'alagad buy libun tagapannunghung, buy hay maalagan batun

pundasyun hi Apu Jesu Cristo. **21** Ha pamêmêtan Apu Jesu Cristo, magkakatugnuy laat kagamitan ha biyaga' batu buy magin gihay banala' timplun Panginuun. **22** Hakawun alwan Hawjudio ta ha pakikigha yu kan Apu Jesu Cristo, naitugnu kawuy na ha libun Judio, ya nambuh kagamitan ha Timplun pinamimirmiyan Ispiritun Apu Diyus.

3 Ta habatu ginawan Apu Diyus, hakun hi Pabloy nabilanggu ta ha paglilingkud ku kan Apu Jesu Cristo ha pamêmêtan awun panunudu ku para kayun alwan Hawjudio. **2** Siguradun nabalit'an yun impagktiwala kangkun Apu Diyus ya panunudun Mahampata' Balita kayu. **3** Katbuu ha innununghung ku ha sulata' ati, impatanda kangkun Apu Diyus ya lihima' planu na. **4** Kaban binabasa yuy sulat kun ati, matandan yuy pagkatêbék ku ha lihima' planun Apu Diyus tungkul kan Apu Jesu Cristo. **5** Alwan impatandan Apu Diyus ya planun ati ha tawtawu hinhhatu, nuwa hapaêg, ha pamêmêtan Banala' Ispiritu, impangaral nay ati ha libun alagad na buy libun tagapannunghung na. **6** Ati baya' planun Apu Diyus. Ha pamêmêtan Mahampata' Balita tungkul kan Apu Jesu Cristo, hay alwan Hawjudio, tagapagmána mët pangakun Apu Diyus kaawyuna' Hawjudio, buy nambuh mëtana' hilan gigihay nawini ta ha pakikigha la kan Apu Jesu Cristo. **7** Ta ha biyayan Apu Diyus buy ha pamêmêtan kapangyarihan na, nagin tagapangaralakun Mahampata' Balita. **8** Maski hakuy pinakamayêpa ha laat mananampalataya, piniliyaku pun Apu Diyus takay ipangaral ku ha alwan Hawjudio ahê mapantayana' biyayan ibat kan Apu Jesu Cristo, **9** buy ipatanda ku ha laat nu pakapakun matupada' planun Apu Diyus. Hi Apu Diyusa' naylikhan laata' bagay, hin una inlihim nay planu na, **(aiôn g165)** **10** taêmén ha pamêmêtan mananampalatayan miaawyun, maipatanda ha libun anghila' namumunu buy mayin katungkulon ha langit, hay kabiyyaan Apu Diyus ya naipangaral ha iba iban paraan. **11** Ati ya planu na hin umpisa pun, buy natupadanay ati ha pamêmêtan Apu Jesu Cristo ya Panginuun tamu. **(aiôn g165)** **12** Ta ha pakikigha kan Apu Jesu Cristo buy ha pananampalataya tamu kana, makadani kitamuy na kan Apu Diyus ya alan limu buy alan alinlangan. **13** Kaya hinihiling kun ah kawu hana pang'inaan luub ta ha libun pag'iirapa' dinadanas ku, ta para ha ikahampat yuy ati. **14**

Nu naaalala kuy planun Apu Diyus, maglhudaku ya magpupuri kana. **15** Hiay Bapan libun dilag ha langit buy dilag ha luta ya intuturing nan buung pamilya. **16** Impapanalangin ku kana ya palakasen nay luub yu ha pamêmêtan Isipiritu na, ayun ha alang anggana' kahampatan buy kapangyarihan na, **17** taêmên mamirmi hi Apu Jesu Cristo ha pawpusu yu ha pamêmêtan pananampalataya yu. Impapanalangin ku mëta' magin matibay kawu buy matatag ha pagmamaal Apu Diyus **18** takay matêbék yu buy kanayun mëta' pinilin Apu Diyus nu antun kamhak, kakadang, katag'ay buy nu pakapakun kalaléy pagmamaal Apu Jesu Cristo kantamu. **19** Labay kun madanasan yuy alwan mapantayana' pagmamaal na taêmên magin ganap kawuy katangian Apu Diyus. **20** Kaya puriin tamu hi Apu Diyus ya makagawan higit pun ha impipikika u inaasahan tamu ha pamêmêtan kapangyarihan nan kinukumilus kantamu. **21** Puriin tamu hi Apu Diyus makanuman ta ha ginawa na para ha mananampalatayan miaawyin ya dilag kan Apu Jesu Cristo. Amen. (aiōn g165)

4 Kaya bilang gihay bilanggu ta ha paglilingkud ha Panginuun, hinihiling kun mabyay kawun karapatdapat bilang libun binawêg Apu Diyus. **2** Magin mahinahun kawu, mapagpakayêpa, maunawaen buy mapagpasinsiya ha pagkukulang balan giha bilang pagpapakit pagmamaal ha balang giha. **3** Pagsikapan yun ahê maaliha' pagkakagiha yu ibat ha Isipiritu Apu Diyus ha pamêmêtan mapayapan pamiaawyin yu. **4** Ta gigihay nawini kitamun dili ya mayin gigihay Isipiritu Apu Diyus, buy gigiha mëta' pag'asang in'ibi kantamu hin binawêg kitamun Apu Diyus. **5** Gigihay Panginuun tamun hi Apu Jesus, gigihay pananampalataya, buy gigiha mëta' bawtismu. **6** Gigihay hi Apu Diyus ya hiay Bapa tamun laat. Naghahari ya ha laat, kinukumilus ya buy namimirmi kantamun laat. **7** Nuwa maski bahagi' kitamun gigihay nawini, binyanan nay balang giha kantamun kakayaan ayun ha kaluuban Apu Jesus. **8** Katbuh ha innununghung ha Kasulatan, "Hin nagdakêy ya ha langit, gintan nay kanan nangadakêp buy binyanan nay naman biyayay tawtawu." **9** Hapaêg, hita kayay kaulugan awun, "Nagdakêy ya ha langit?" Hay labay sabin ati, bayu ya nagdakêy uman ha langit, nagtabuy ya pun kayti ha luta. **10** Buy hay nagtabuy kayti ha luta, hiya mëta' nagdakêy ha katag'ay tag'ayan

langit takay magin lubusa' kapangyarihan na ha laata' bagay. **11** Hay kanayun ginawa nan alagad, hay kanayun ginawa nan tagapannunghung Apu Diyus, buy hay kanayun ginawa nan maypatandan Mahampata' Balita, buy hay kanayuna' naman ginawa nan mangalênggêp libun mananampalataya buy maytudu kanla. **12** Ginawa nay ati takay ihanday pawpinili na ha paglilingkud, buy takay lumagu buy magin matatag hila bilang nawinin Apu Jesus. **13** Ha paraana' ati, maabut tamun laata' pagkakagiha ha pananampalataya buy pagkakilala ha Anak Apu Diyus, buy lumagu kitamun mananampalataya anggan ha magin ganap kitamun katbuh Apu Jesu Cristo. **14** Ta nu maabut tamuy nay ati, alwa kitamuy nan katbuh anakâ' pabuy'bayuy ihip ya naaagkat tawtawu ha kamalaêtan, ya hay hangad la, gitana' tawtawu ha malukê. **15** Ha halip, mannumunghung kitamun kapêtégan ya mayin pagmamaal takay ha laat bagay magin katbuh kitamun Apu Jesus ya hiyan pinaka' u tamun libun mananampalataya. **16** Ha pamêmêtan na, pinitutugnu nay laata' bahagin nawini na, ya alan kanayun nu alwan hay libun mananampalataya buy hay balang gihay mitutulung. Buy hay balan hinuhumunul ha impapagawan Apu Jesu Cristo ya mayin pagmamaal, inlulumagu buy tinutumataga' buun nawini. **17** Ha lagyun Panginuun, impipilit kun ah kawuy na mamuhay katbuh tawtawung alwan nakakakilala kan Apu Diyus. Ta alan silbi'a' inihip la, **18** buy ah la natêtébêka' libun kapêtégan'a' tungkul kan Apu Diyus. Ta ha ala hilan tanda buy mangatigasa' u la, ala hilan bayun biyay ya in'ibin Apu Diyus. **19** Alay na hilan kadêdêng'leyan, kaya nagpasakupana' hila ha mangaalaya kalabayan nawini la buy labay lan panay manggawan kadémékan. **20** Nuwa hakawu, alwan habatuy natandan yu tungkul kan Apu Jesu Cristo. **21** Nalêngê yuy nay tungkul kan Apu Jesus buy natuduwanan kawuy nan kapêtégan'a' dilag kana. **22** Kaya alihin yuy nay daan yun pamumuhyat gawêna' atin daan yung pagkatawu. Hay pagkatawu yun ati ya naypapahamak kayu ta ha mangalaêtâ' kalabayana' nanluluku kayu. **23** Paulayén yun bayuun Apu Diyus ya ihip yu buy ugali yu. **24** Ipakit yun binayu kawuy nan Apu Diyus buy binyan na kawun bayun biyay ya matuynung buy malinis katbuh Apu Diyus. **25** Kaya ah kawuy na magsinungaling. Kapêtégan tanay nunghungan yu ha pawpatêl yu, ta miaawyin kitamun laat ha gigihay nawini. **26** Nu

mapuu kawu, ah yu paulayêna' magkasala kawu. Buy ah yu paulayên dumana' allêwa' puut kawu pun ha pawpatêl yu. **27** Ah yu biyan pagkakatawun hi Satanas. **28** Hay magnanakaw, andi yana manakaw, nu alwan magtrabahu yan marangal takay makatulung ya mêt ha nangangayangan. **29** Ah kawu manunungbung malaêt nu alwan hay makahampat dili buy angkup ha kalagayan takay magin pakinabang ha nakakalêngê. **30** Buy ah yu palungkutana' Ispiritun Apu Diyus. Ta hay Ispirituy tatak ya kan Apu Diyus kawu, buy hiyay katibayan kaligtasan yu pangalatêng allêw. **31** Alihin yuy hitamana' hakit nakêm, puut, patiyan, pambubulas, panghihira ha kaparihu, pati laata' kalasin mangalaêtä' hangarên. **32** Ha halip, magin mabait kawu buy magin maingaluun ha balang giha. Buy magpatawed kawu ha balang giha katbuh pagpapatawed Apu Diyus kayu, ta ha ginawan Apu Jesu Cristo.

5 Kaya tubhun yu hi Apu Diyus, ta hakawun laata' minamaal nan aw'anak. **2** Mamuhay kawun mayin pagmamaal ha kaparihu yu katbuh pagmamaal kantamu Apu Jesus. In'alay nay sarili na kantamu bilang kalugudluguda' handug kan Apu Diyus. **3** Ta pinili na kawu, ah kawu dapat kalêng'an manggawan malaswa, mangaalay buy sakima' giha man kayu. **4** Buy andi dapat malêngê kayuy mangalaswa u alan silbi ya nunghungan u mangalaêtä' biru. Nu alwan panay kawun mapagpasalamat kan Apu Diyus. **5** Tandaan yu, alan tawun mapaawyun ha kaharian Apu Jesu Cristo buy Apu Diyus ya nakikitakpi, mangaalay ya pamumuhay, u sakim. Ta hay tawun sakim katbuh mêt manampalataya ha libun diyusdiyusan. **6** Ah kawu magpaguluy ha alan silbin pangangatwiran kanayun tungkul ha mangalaêt lan gawaên. Ta ha bawbagaya' ati, puuta' puut hi Apu Diyus ha libun ah hinuhumunul kana. **7** Kaya ah kawu makiawyun ha ginagawan tawtawung ati. **8** Hinhatu nanabiyay kawu ha kadlêman, nuwa hapaëg, nahawangan kawuy na ta nakigha kawuy na ha Panginuun. Kaya ipakit yu ha pamumuhay yuy nahawangan kawuy na. **9** Ta nu hay gihay tawuy nahawanganana, maakit kanay kahampatan, katuynungan, buy kapêtégan. **10** Pakatandan yu nu hita kalugudlugud ha Panginuun. **11** Ah kawu makiawyun ha libun alan silbi ya ginagawan tawtawung dilag ha kadlêman, ha halip, ipatanda yu kanlay kamalaêtan la. **12** Ta kadêng'êy dêng'

êy sabin maski pinununghungan diliya' bawbagaya' ginagawa lan lihim. **13** Nuwa nu patandan yu hila ha mangalaêtä' gawaên la, mahawangan hila buy matandan lan malaêt baya' libun ginagawa la. **14** Ta hay laat maabut kapêtégan, mahawanganana. Kaya bay innununghung, "Mapukaw ka, hakan natutuluy, mibangun ka ibat ha nawnati buy hawangan kan Apu Jesus." **15** Kaya mag'ingat kawu nu pakapakun kawun mamuhay. Ah kawu mamuhay katbuh libun alwan biyaha, nu alwan mamuhay kawun katbuh bawbiyaha. **16** Ah yu sayangêna' panawun yu. Gamitin yuy ati ha panggawan mahampat, ta dêlay nanggagawan kamalaêtan ha panawuna' ati. **17** Kaya ah kawu magin muwmulala, nu alwan pakatandan yu nu hita kaluuhan Panginuun ya gaw'ên yu. **18** Ah kawu maglahing ta nakakahiday ati ha mahampata' pamumuhay. Ha halip, paulayan yung mapuspus kawun Ispiritun Apu Diyus. **19** Ha pamiaawy়un yu, magkantaan kawun libun iba'ban kalasin kanta para kan Apu Diyus. Buun pusu kawun magkanta buy magpuri ha Panginuun. **20** Panay kawun magpasalamat kan Apu Diyus ya Bapa tamu ha laata' bagay bilang mananampalatayan Apu Jesu Cristo. **21** Magpasakup kawu ha balan giha bilang paggalang kan Apu Jesu Cristo. **22** Bawbabayi, magpasakup kawu ha kayung ahawa katbuh pagpapasakup yu ha Panginuun. **23** Ta hay liyaki hiyay pinaka u awun ahawa na, katbuh Apu Jesus ya pinaka u awun mananampalataya ya hiyan pinakanawini na, buy hiya mêtä' tagapagligtas mananampalatayan miaawy়un. **24** Kaya nu pakapakun nagpapasakup'a mananampalatayan miaawy়un kan Apu Jesus, habatu mêtä' bawbabayi magpasakup mêt hila ha ahawa la ha laata' bagay. **25** Kaliyakan, maalén yuy ahawa yu, katbuh pagmamaal Apu Jesu Cristo ha mananampalatayang miaawy়un. In'alay nay sarili na para ha mananampalatayang miaawy়un **26** taêmén magin banal hila pagkayarin linisin ha pamêmêtan pagbawtismu ha lanêm buy ha nunghung Apu Diyus. **27** Ginawa nay ati takay maiarap nay kanang sarili ha libun mananampalatayan miaawy়un ya banal, alan kapintasan, buy alan hitamana' bahid dungis. **28** Habatu mêtä' naman, dapat maalén liyaki hay kanang ahawa katbuh pagmamaal na ha kanang sarili. Ta hay nagmamaal ha kanang ahaway nagmamaal ha sarili na. **29** Alan tawun nasusuklam ha sarili nan nawini, ha halip, pinapakan nay ati buy inaalênggêp. Habatu mêtä' ginagawan Apu Jesus kantamu ya binabawêga'

mananampalatayan miaawyun ta bahagi! kitamuy nan nawini na. **31** Innununghung ha Kasulatan, “Itayak liyaki ya bapa na buy indu na buy makiawyun ya ha kanang ahawa buy hilan luway magin giha.” **32** Malaléy kapêtégana' impahayag Apu Diyus. Impapakit kaytiya ugnayan awun Apu Jesus buy mananampalatayan miaawyun. **33** Kaya hakawun libun kaliyakiyan, maalén yuy ahawa yu katbuhan pagmamaal yu ha sarili yu. Buy hakawun bawbabayi, igalang yuy kayung ahawa.

6 Hakawun aw'anak, hunulun yuy mangatuwa yu ta habatuy dapat gaw'én bilang libun mananampalataya ha Panginuun. **2** “Igalang yuy bapa yu buy indu.” Atiya' unan utuh ya mayin kaawyuna' pangaku. **3** “Nu igalang yuy mangatuwa yu magin mahampat buy kumadanga' biyay yu kayti ha mundu.” **4** Buy hakawuy namana' mangatuwa, ah kawu manggawan bagaya' ikahakit nakém aw'anak yu. Ha halip, pakamhakén yu hilan mahampat buy tuduwanan yu hilan aw'arala' ibat ha Panginuun. **5** Hakawun aw'alipén, hunulun yuy aw'amu yu kayti ha luta ya mayin katapanan, paggalang buy pagkalimun dapay hi Apu Jesus ya pinaglilingkuran yu. **6** Gaw'én yuy atin mayin kusan luub nakabalay man hila u alwa takay matula hila, ta aw'alipén kawun Apu Jesu Cristo ya buun pusun nanggagawan kaluuhan Apu Diyus. **7** Maglingkud kawun buun pusu dapay ha Panginuun ya talagan pinaglilingkuran yu buy alwan dilin hay tawu. **8** Alalahânén yuy gantimpalan Panginuun ha balan giha kayu ayun ha ginawa nan kahampatan, alipén man u alwa. **9** Buy hakawuy namana' aw'amu, pakisamaan yun mahampata' kayung aw'alipén. Ah yu hila palimun, ta tanda yuy naman ya hakawu buy hila mayin gigihay amu ha langit, buy ah ya namimili. **10** Atiya' pagtatapus sulat ku, magpaketatag kawu ha Panginuun ha pamêméêtan dakilan kapangyarihan na. **11** Gamitin yuy laata' kagamitan' pandigma ya in'ibi kayun Apu Diyus takay malabanan yuy libun mangalaéta' gawan Satanas. **12** Ta hay kalaban tamuy alwan tawtawu nu alwan aw'anitu ha babun luta, pawpinunu, mayin kapangyarihan buy libun tagapamaalan kadlémama' namamayani' ha mundun ati. **(aión g165)** **13** Kaya gamitin yuy laata' kagamitan' pandigma ya in'ibi kayun Apu Diyus, takay ha urasa' lumaténgä' kamalaétaan, matatag kawu, buy pagkayari yun makipaglaban, manatili kawun malakas. **14** Kaya magin handa kawu. Gaw'én yun sinturuna' kapêtégan. Isuut yuy pagkamatuynung yu bilang panyanga ha

dêbdêb yu. **15** Isuut yu bilang sapatus ya nakahandang manudun Mahampata' Balitan nanam'in kapayapaan. **16** Alwan dilin hayin, gamitin yu mêt bilang panyangay pananampalataya yu takay ah kawu tablan libun panunuksun Satanas ya dapay pana' ya nagliliyab. **17** Ihambalilu yuy tinanggap yun kaligtasan, buy gamitin yu bilang katanay nunghung Apu Diyus ya kuluub Ispiritu na. **18** Buy manalangin kawu ha laata' uras ha tulung Ispiritun Apu Diyus. Nu manalangin kawu magmakaingalu kawu buy mikikwa kana. Ah kawu magpabaya buy patuluy kawun manalangin laluy na para ha laata' pinili na. **19** Ipanalangin yu ku mêt amun mangaralaku, ya biyan nakun Apu Diyus taman pannungnunghung takay maipangaral kun buun tapanga' Mahampata' Balitan inlihim hinhatu. **20** Ta in'utuhakun Apu Diyus takay mangaral awun Mahampata' Balita ya dahilan pagkakakulung ku. Kaya ipanalangin yun maipangaral kun buung tapanga' ati ta atiya' nararapat. **21** Hi Tykicus, ya minamaal tamun patêl buy tapata' lingkud Panginuun, ya maybalita kayun laat tungkul kangku, takay matandan yuy kalagayan ku buy nu hita panggaw'én ku. **22** Atiya' dahilan angkaya pinalaku ku ya kayu takay matandan yuy tungkul kanyan buy palakasen nay luub yu. **23** Pawpatêl, dalangin kun mapakayuy kapayapaan, pagmamaal buy pananampalatayang ibat kan Apu Diyus ya Bapa tamu buy kan Apu Jesu Cristo. **24** Labay kun mamirmi ya kahampatan Apu Jesu Cristo ha laat nagmamaal kanan alang anggan.

Filipos

1 Haku hi Pablo, kaawyun ku hi Timoteo ya kaparihu kun lingkud Apu Jesu Cristo. Nanyuyulataku kayun pinilin Apu Diyus ya tawtiga Filipos buy kagihian Apu Jesu Cristo, awyuna' libun namumunu kayu buy libun manulung kanla buy ha libun mananampalataya. **2** Indadalangin kun mapakayuy kahampatan buy kapayapaan Bapa tamun hi Apu Diyus buy Panginuun tamun hi Apu Jesu Cristo. **3** Tuwin naihip ku kawu, nagpapasalamataku kan Apu Diyus ya Panginuun ku. **4** Panayakun natutula tuwin impapanalangin ku kawun laat. **5** Ta ibat pun hinhatun nanampalataya kawu angga hapaêg, tinutulungan yu ku êmén makapagpalaganapakun Mahampata' Balita. **6** Naniniwalakun ipagpatuluy Apu Diyus hay mahampata' gawêna' sinimul'an na kayu anggan matapus nay ati ha allêwa' magbalik hi Apu Jesu Cristo. **7** Pawpatêl ku, taman diliya' atiya' matanam ku kayu ta maala maal ku kawu. Miaawyin kitamun nakadanas kahampatan Apu Diyus hinhatu puna' malayakun naytatanggul buy nagpapahayag Mahampata' Balita tungkul kan Apu Jesus, maski hapaêga' nakakulungaku. **8** Tandan Apu Diyus ya talagan labay ku kawuy nan makaawyun ta maal katawu katbuh pagmamaal kayun Apu Jesu Cristo. **9** Nananalanginaku kan Apu Diyus ya lalu pun lumalêy pagmamaalan yu ha gihat giha ya mayin kabiyaahan buy pagkatêbek nu hita mahampat buy malaêt **10** takay mapili yuy pinakamahampata' gaw'ên. Nu habatu, ha allêw pagbalik Apu Jesu Cristo, maakit nan malinis kawuy na ha pamalayan Apu Diyus buy alay nan kamalaêtan ha biyay yu. **11** Impapanalangin kun tulungan kawun Panginuun Jesu Cristo ya panay kawun mamuhaya' matuynung êmén mapapurian buy maparangalan hi Apu Diyus. **12** Pawpatêl ku, labay kun matandan yun hay pagkakulung kuy mamhaka' nagawa takay kumalata' Mahampata' Balita tungkul kan Apu Jesus. **13** Ta ha nangyari, natandan sawsundalun pakabantay ha palasyu buy kanayuna' dilag kaytiya ingkulungaku ta nangangaralakun tungkul kan Apu Jesu Cristo. **14** Buy alwan dilin habatu ta ha pagkakulung ku, madla ha pawpatêl tamu ha Panginuun ya lalu pun nagin matataga' kaluuban buy alwan limun nangangaral Nunghung Apu Diyus. **15** Pêtêga' mayin umnum nangangaral tungkul kan Apu Jesu Cristo ta naiinggit hilan dili

buy labay lan ipaakita' mabiyaha pun hila kisira kangku. Nuwa mayin mêt nangangarala' talagan mahampata' kaluuban la buy labay lan makatulung ha pagpapalaganap Mahampata' Balita. **16** Impapangaral la hi Apu Jesu Cristo ta pêtêga' pagmamaal la kangku. Ta tanda lan kaluuban Apu Diyus ya pagkakulung ku takay maitanggul kuy Mahampata' Balita ha tawtawung awyun kun nangakakulung kayti. **17** Nuwa hay kanayun, alwan mahampata' kaluuban la. Nangangaral hilan Mahampata' Balita ha sarili la dilin kalabayan takay puriin hila. Indap la kaban nakakulungaku kayti, mapahkitan lay kaluuban ku. **18** Nuwa ala kangkuy hatu. Pêtêg man u alway hangarêñ la, basta ipangaral lan dili hi Apu Jesu Cristo, natutula kuy na. Buy patuluyakun matula. **19** Ta tanda kun ha pamêmêtan panalangin yu, buy ha tulung Ispiritun nangibat kan Apu Jesu Cristo, makalayaku mêt kayti. **20** Mamhaka' hangarêñ ku buy pag'asan ah ku mapadêng' êy ha hitaman nu alwan katbuh hinhatu panayakun magin matatag takay maparangalan ku hi Apu Jesu Cristo ha biyay ku maski ikamati ku pun u alwa. **21** Ta para kangku, hay mabiyai' taêmén maparangalan hi Apu Jesu Cristo, buy hay kamatiyani' mas mahampat ta tanda kun makaawyun ku yay na. **22** Nuwa nu pakadangêñ pun Apu Diyus ya biyay ku, mahampat mêt ta dêla punakun magawa ha paglilingkud kana. Kaya ah ku tanda nu hita pilin ku. **23** Nahahatiya' ihip ku ta labay ku hanan matiyana takay makaawyun kuy na hi Apu Jesu Cristo ta atiya' mas mahampat. **24** Nuwa para ha ikahampat yu, kaylangan ku pun mabyay. **25** Kaya siguraduwakun kumadang puna' biyay ku buy makaawyun yu ku takay matulungan ku kawun magin matatag ha pananampalataya kan Apu Jesus buy magin masaya ta ha pananampalataya yu. **26** Buy nu makabalikakuy na kayu, mas lalu yun puriin hi Apu Jesu Cristo ta imbalik na ku kayu. **27** Kaya hapaêg, hitamana' mangyari kantamu, mamuhay kawun ayun ha Mahampata' Balita tungkul kan Apu Jesu Cristo takay'êmén makaawyun yu ku u alwa, mabalit'an kun nagkaginiha kawu buy miaawyuna' naytatanggul pananampalataya yun ayun ha Mahampata' Balita. **28** Ah kawu malimu ha libun nan'uusig kayu. Ta nu ah kawu nalilimu kanla, matandan lan mipamalaêt hila ha alan anggana' kaparusaan Apu Diyus nuwa kawu, iligtas na. **29** Ta alwa kitamu dilin pinagkaluuubana' manampalataya kan Apu Jesus nu alwan makadanas mêt pagtitii alang alang kana. **30** Hay pag'iirapa'

nadadanas yu hapaêg katbuh mêt ha pag'iirapa' naakit yu kangku hinhatu buy angga hapaêg, nababalit'an yun nadadanas ku pun.

2 Kaya ba pawpatêl ku, nu mayin kawun kasiglaan ta ha pakikigha yu kan Apu Jesu Cristo, nu mayin kawun kaaliwan ha pagmamaal na, nu mayin kawun pakikigha ha Ispiriton Apu Diyus, nu mayin kawun malasakit buy ingalu ha gihat giha, **2** lubusun yuy nay tula ku: mikakasundu kawu buy magmaalan, buy mikakagiba ha ihip buy layunin. **3** Ah kawu manggawan hitaman ta labay yu dilin itag'ay kawu buy magyabang nu alwan magpakayêpa kawu ha gihat giha buy ituring yun mas mahampata' kanayun kisira kayu. **4** Alwan dilin hay ikahampat sarili yuy ihipin yu nu alwan hay ikahampat mêt kanayun. **5** Kaylangana' katbuh kaihipan Apu Jesu Cristoy kaihipan yu. **6** Maski nanaakit kanay pagkaDiyus na, Ah na impilita' mamirmin kapantay Apu Diyus **7** Nu alwan imbalag nay pagkaDiyus na. Buy hin impanganak ya kayti ha mundu, Naglingkud ya katbuh alipên. **8** Nagpakayêpa ya Buy nagin mahunulun anggan kamatiyan, Magin kamatiyan ha krus. **9** Kaya ban binyanan yan Apu Diyus pinakamatag'aya parangal Buy lagyun alan kapantay **10** Takay ha lagyu na, hay laata' dilag ha langit, dilag ha luta, buy dilag ha lalén luta, Magluhud buy magpuri kana. **11** Buy ipahayag lan, "Hi Apu Jesu Cristoy Panginuun." Ta baistu, maparangalana' Bapa tamun hi Apu Diyus. **12** Kaya ban minamaal kun pawpatêl, hin miaawyuni kitamu pun, panay yun hinuhunula' impapangaral ku kayu. Hapaêga' madayuwakuy na kayu, lalu kaw pun hanan humunula' mayin limu buy paggalang kan Apu Diyus takay malubusa' kaligtasan yu. **13** Ta hi Apu Diyus ya nanam'i kayun pagnanaisa' makahunul kana buy kakayaana' magawa yu nu hita kaluuban na. **14** Mamuhay kawun alan riklamu buy ribatiyan **15** takay alan maakita' malaêt kayu buy maakita' mahampata' luub yu ta anak kawun Apu Diyus. Ta maski napapalibutan kawun subran mangalaêta' tawu kayti ha mundu, dapay kawun bêtêwên ha langita' magin dêkêt la **16** kaban impapangaral yu kanlay Mahampata' Balita ya nanam'in biyay ya alan anggan. Gaw'ên yuy ati taêmên pagbalik Apu Jesu Cristo kayti ha mundu, maipagmalaki kun ah nasayanga' pagtitiyaga ku. **17** Buy nu kaylangana' ibunluga' daya ku ha panampalataya yu bilang handug kan

Apu Diyus taêmên magin ganapa' panampalataya yu kana, maligaya kuy na buy makitulaku kayu. **18** Kaya matula kaw mêt buy makitula kangku. **19** Hapaêg, nu ipahintulut Apu Jesu Cristo, palakwun ku bahên hi Timoteo ha madalin panawun takay pagbalik na kayti, mapanataga' kaluuban ku nu matandan kuy nay kalagayan yu. **20** Ta maliban kan Timoteo, alay nan kanayuna' katbuh kun pêtêga' nagmamasakit kayun laat. **21** Ta hay kanayun, sarilin labay diliya' iniihip alwan hay labay Apu Jesu Cristo. **22** Nuwa tanda yuy na nu pakapakun napapêtgana' katapatan Timoteo. Tinulungan na ku ha pangangaral Mahampata' Balita katbuh gihay anaka' tinutumulung ha sarili nan bapa. **23** Kaya nu matandan kuy na nu hita mangyari kangku kayti ha kulungan, palakwun ku ya bahên. **24** Naniniwalakun ha tulung Panginuun, makalatêngaku mêt bahên kayu ha madalin panawun. **25** Hapaêg, naihip kun paulinana bahên kayuy patêl tamun hi Epafrodit, kaparihu kun naglilingkud kan Apu Diyus buy naytatanggul ha Mahampata' Balita. Pinalaku yu ya kayti takay gitana' tulung yu buy tulunganaku mêt. **26** Labay nay na talagan makaauli bahên ta nag' aalala ya hin nabalist'an nan nakalatêngana' kayun nagkahakit ya. **27** Pêtêg baya' nagkahakit ya buy kayêk tanan nati. Nuwa kinaingalwan yan Apu Diyus maski haku mêt ta pinagaling ya. Ta nu nati ya, subray lungkuta' matanam ku. **28** Kaya labay ku yay nan paulin talaga bahên takay matula kawu nu maakit yu yan uman buy mabaw'ahana' lungkut ku. **29** Kaya ha pagbalik na bahên, tanggapênu yan lubusa' tula yu bilang patêl ha Panginuun Jesus. Igalang yu mêtea' tawtawung katbuh na **30** ta ha paglilingkud na kan Apu Jesu Cristo, kayêk tana hiyan nati. Insuung na ha panganiba' biyay na takay'êmên tulunganaku ya gaw' ên yu mêt nu dilag kawu kayti.

3 Hapaêg, pawpatêl ku, matula kawu ta ha pakikigha yu ha Panginuun Jesus. Ah ku magsawang umanêñ kayuy impangaral kuy na hinhatu ta atiya' magpatatag kayu nu mayin mangaral kayun alwan pêtêg. **2** Mag' ingat kawu ha tawtawung ugalin ayêp, mapanggawan malaêt buy impipilit lan dapat kawun tulin takay miligtas kawu. **3** Nuwa hakitamuy pêtêga' tinuli ha pamalayan Apu Diyus ta nagpupuri kitamu kana ha tulung Ispirito na buy impagmamalaki tamuy ginawan Apu Jesu Cristo. Buy ah kitamu nagtiwalan maligtas kitamu ha pamêmêtan kaugaliyana' hinuhunul

tawtawu. **4** Ta nu habayin diliya pinununghungan, mayinaku mêt maipagmalaki. Kaya nu mayin manununghunga' maari yan magmalaki ta ha paghunul na ha nakaugaliyan libun Judio, lalu punaku. **5** Ta hin walun allêwaku puna' impanganak, tinuliyakuy na. Pêtêga' Hebreo haku ta Hebreoy mangatuwa ku buy pêtêga' Israelita ku ta ibataku ha lahin Benjamin. Buy nu ha paghunula' naman ha kautuhan Hawudio, talagan hinuhunul kuy ati ta gihakun Pariseo. **6** Buy talagan labay kun maparangalan hi Apu Diyus kaya inusig kuy libun nananampalataya kan Apu Jesus ta indap kun matula ya. Buy nu tungkula' naman ha paghunul ha kautuhan, alan mainunghung kangku ta hinunul kun laat. **7** Habiyana' bawbagaya' intuturing kun maalaga hin una nuwa hapaëg alay nan alaga kangku ta labay kun makilalan lubusan hi Apu Jesu Cristo. **8** Buy alwa dilin habayin ta hay laata' bagay alan alaga nu ikumpara ha pagkakilala ku kan Apu Jesu Criston Panginuun ku. Inturing kuy nan alan alagay ati buy madumi hapaëg takay'êmén lubusan kun makilala hi Apu Jesu Criston Panginuun ku buy makagiba ku ya. Alwan ha paghunul ku ha kautuhan kaya inturingakun matuynung Apu Diyus nu alwan ha pananampalataya ku kan Apu Jesu Cristo. **10** Hapaëg, labay kun lalu pun makilala hi Apu Jesu Cristo buy madanasana' kapangyarian pagkabiyay nan uman. Labay ku mêt makigiba ha kanan pag' iirap buy magin katbuh kana ha kanan kamatiyan **11** takay'êmén maski matiyaku, mabiyayakun uman. **12** Alwa kun innununghunga' natupad kuy nay laata' habayin. Alwa ku mêt innununghunga' talagan nagin katbuhakuy nan Apu Jesu Cristo. Nuwa sinisikap kun mas magin katbuh na ta habaina' dahilan ha pamawêg na kangku. **13** Pawpatêl, alwa kun innununghunga' mas nagin katbuh nakuy na nuwa gihay bagaya' ginagawa ku. Ah kuy na iniihipa' bawbagay ha nakaraan, buy sinisikap kun makuway bawbagaya' papalatêng. Katbuh gihay manlulukhu, sinisikap kun malatênga' angganan takay makwa kuy gantimpala ya binawêgakun Apu Diyus ha langit ha pamêméêtan Apu Jesu Cristo. **15** Kaya bay habayina' dapat tamun ihipin, hakitamun matatagana ha pananampalataya. Nuwa nu alwan habatuy iniihip yu, ipatêbék Apu Diyus kayuy tama. **16** Habatu man, hay maalaga, magpatuluy kitamu ha paghunul ha kapêtégana' impahayag Apu Diyus. **17** Pawpatêl, tubhun yu ku buy tubhun yu mêtâ' tawtawung titimbuh

kami. **18** Ta madlan tawtawung nannununghunga' nananampalataya hila kan Apu Jesus nuwa maakit ha malaêt lan pamumuhaya' sinusumalungat hila ha pangangaral tungkul ha pagkamatin Apu Jesu Cristo ha krus. Panay kuy nan innununghunga' habatu kayu hin una nuwa hapaëg innununghung kun umana' ati kayu kaban nananangihaku. **19** Alan anggan kaparusaana' kalatngan la, hay diyus lay labay nawini la, buy impagyayabang lay bawbagaya' dapat lan ikadêng'êy. Alay na hilan kanayuna' iniihip nu alwan hay bawbagay dili kayti ha mundu. **20** Nuwa hay pêtêga' rugal tamuy istu ha langit. Buy baistu mangibata' Tagapagligtas tamun hi Apu Jesu Cristo ya inêêtêng tamun mayin pagkahabék. **21** Ha paglatêng nan uman, bayuun nay nawini tamun maina buy nanati buy gaw'ên nan katbuh ha nawini na hin binyay yan uman Apu Diyus. Gaw'ên nay ati ha pamêméêtan kapangyarian nan nanyayakup ha laata' bagay.

4 Kaya bay pawpatêla' minamaal ku buy kinahahabék, hakawun nanam'in tula kangku buy gantimpala ku ha paglilingkud, magin tapat kawu ha Panginuun. **2** Nakikinunghungaku kayu Eudia buy Sintique ya magkaayus kawuy na ta mipatêl kawu ha Panginuun. **3** Nakikinunghungaku mêt kamun tapat kun kaawyun ha pangangarala' tulungan mun magkaayusa' babayin ti. Ta kaawyun ku mêt hilan naytatanggul Mahampata' Balita tungkul kan Apu Jesus. Kaawyun hilan Clemente buy kanayun puna' kaawyun kun naglilingkud. Hay lagyu lay nakasulat ha librun biyay ya pinanyuyulatan libun lagyun mab' iyan biyay ya alan anggan. **4** Panay kawun matula ha pakigiba yu ha Panginuun Jesus. Umanênu, matula kawu! **5** Ipaakit yu ha laata' mahampata' kaluuban yu ta madaniyanan lumatênga' Panginuun Jesus. **6** Ah kawu mag'alala ha hitamana' bagay nu alwan manalangin kawu kan Apu Diyus buy makikwa kanan mayin pasasalamat. **7** Nu habatuy gaw'ên yu, biyan kawun Apu Diyus kapayapaan ha pusu buy ha ihip yun ah kayan matêbék tawtawu. Buy hay kapayapaana' atiya' mag'ingat kayu takay ah kawu mag'alala ta nakigiba kawuy na kan Apu Jesu Cristo. **8** Pawpatêl ku, bilang pagtatapus, panay yun ihipina' bawbagaya' mangahampat buy kapuri puri: bawbagaya' pêtêg, kagalang galang, mangatunyung, mangalinis, mangaganda, buy marangal. **9** Gaw'ên yuy

laata' natandan yu, natanggap, nalêngê, buy naakit yu kangku. Buy mapakayu hi Apu Diyus ya nanam'in kapayapaan. **10** Subray tula ku ha Panginuun ta maski matagalanan panawunana' nanlibah, impaakit yun umana' malasakit yu kangku. Tanda kun ah yu ku naliwan nuwa ala kawun dilin mautuhana' mantan tulung kangku. **11** Alwa kun innununghunga' ati ta nangangaylanganaku ta nagin sanayakuy nan mabyay maski hita puna' kalagayan ku. **12** Nadanas kuy nay kairapan buy kasaganaan. Tanda kuy nan magin masaya hitamana' mangyari kangku, maski mabhuy u mabitil, masagana u nangangaylangan. **13** Buy maski hitamana' kalagayan ku, makaya ku ha tulung Apu Jesu Cristo ya nanam'in lakas kangku. **14** Habatuman nagpapasalamataku kayu ta tinulungan yu ku ha kairapana' nadanas ku. **15** Buy tanda yun libun tiga Filipos, hin unan naniwala kawu ha Mahampata' Balita tungkul kan Apu Jesus, hakawun diliya' mananampalatayan nanulung ha libun kaylangan ku hin nag'alihaku ha Macedonia. **16** Ta maski hin dilagaku ha Tesalonica, umnun bisis kaw mêt namamagtan tulung kangku. **17** Innununghung kuy ati, alwan labay kun dilin makatanggap uman tulung ibat kayu nu alwan labay kun madagdagan puna' pagpapala yu ta ha pagtulung yu kangku. **18** Hapaêg, hay tulunga' impagtan yu kangku ha pamêmêtan Epafroditto, sapatana buy subra pun bay. Buy hay tulung yuy katbuh mabanguy handug kan Apu Diyus ya katanggap tanggap buy nanam'in tula kana. **19** Buy ibat ha kayamanan nan ah nauubuh, ibin Apu Diyus ya pinaglilingkuran kuy laata' kaylangan yu ta nakigiha kawu kan Apu Jesu Cristo. **20** Puriin tamuy Bapa buy Apu Diyus tamu makanuman. Amen. (aiōn g165) **21** Kumusta' kawuy na bahêñ pawpinilin Apu Diyus ya nananampalataya kan Apu Jesu Cristo? Kinukumusta kaw mêt pawpatêl tamun kaawyun ku kayti. **22** Kinukumusta kaw mêt laat mananampalataya kayti laluy nay libun naglilingkud ha palasyun Empiradur. **23** Mamirmi' kayun laata' kahampatan Panginuun Jesu Cristo.

Colosas

1 Haku hi Pablo ya insugun Apu Cristo Jesus ayun ha kaluuban Apu Diyus. Nanyuyulataku kayu kaawyun ku hi Timoteo ya patêl tamu ha pananampalataya. **2** Pawpatêl ku, nanyulataku kayun dilag bahên ha Colosas ya pinilin Apu Diyus buy tapat kan Apu Jesu Cristo. Dalangin kun mapakayuy kahampatan buy kapayapaana' ibat kan Apu Diyus ya Bapa tamu. **3** Ha laata' panalangin yan para kayu, panay kamin nagpapasalamat kan Apu Diyus ya Bapan Panginuuun tamun hi Apu Jesu Cristo, **4** ta nabalist'an yana pananampalataya yu kan Apu Cristo Jesus buy hay pagmamaal yu ha laata' pinilin Apu Diyus. **5** Ginawa yuy habatu ta mayin kawun pag'asan iibin Apu Diyus kayuy inhanda na ha langit. Nagkamayin kawun pag'asan ati hin nalêngê yuy nay kapêtégan ya hay Mahampata' Balita tungkul kan Apu Jesu Cristo. **6** Hay Mahampata' Balitan ati kinumalat ha laat rugal ha mundu buy madlan biyay ya nabayu katbuu ha nangyari kayu hin nalêngê yu buy natêbêka' kapêtégan tungkul ha kahampatan Apu Diyus. **7** Natandan yuy Mahampata' Balitan ati kan Epafras. Giha yan mapagktiwal'an buy minamaala' patêl ha pananampalataya ya kaawyun yan mêt naglilingkud kan Apu Jesu Cristo para ha ikahampat yu. **8** Nabalist'an yan kan Epafras ya pagmamaal yu ha balang giha ya in'ibin Ispiritun Apu Diyus kayu. **9** Kaya ibat hin allêwa' natandan yana tungkul kayu, panay kamin nananalangin para kayu. Impipikwa yan kan Apu Diyus ya biyan na kawun kabiyyahaan buy pagkatêbêka' ibat ha Ispiritu na takay lubus yun matandana' kuluuban na. **10** Ha habatu, mamuhay kawun karapatdapat buy kalugud'lugud ha Panginuuun, panay kawun manggawan mahampat buy lalun lumalêy pagkakilala yu kan Apu Diyus. **11** Nananalangin kami mêt kan Apu Diyus ya panay patatagén nay pananampalataya yu ha pamêmêtan makapagtakan kapangyarihan na takay tiisin yun mayin tula ya laata' maranasan yu. **12** Panay kawu mêt magpasalamat kan Apu Diyus ya Bapa, gawan ginawa na kawun karapatdapat takay'lêmên manaêñ yuy inhanda na ha langit para ha libun tawung pinili na ya dilag ha kahawangan. **13** Inligtas na kitamu ibat ha kadlêman kapangyarihan Satanas ta hapaêg dilag kitamuyna ha paghaharin minamaal nan Anak. **14** Ha pamêmêtan Anak na tinubus na kitamu, hay labay

sabin, pinatawadanay libun kasalanay tamu. **15** Hi Apu Jesu Cristo, maakit kana hi Apu Diyus ya ahê nanakit. Bayu pun inlikhay laat, dilagana hi Apu Jesus ya makapangyarihan ha laat. **16** Ha pamêmêtan Apu Jesu Cristo, ginawan Apu Diyus ya laata' dilag ha langit buy dilag kayti ha mundu, hay libun nanakit buy ahê nanakit katbuu anghil buy anituy naghahari, mayin katungkuluan, namumunu, buy mayin kapangyarihan. Inlikhay laat ha pamêmêtan Apu Jesu Cristo buy para kana. **17** Bayu pun inlikhay laat, dilagana hi Apu Jesu Cristo, buy ha pamêmêtan na, panay maayusa' laat. **18** Hi Apu Jesu Cristoy u hay labay sabin hiyay puun ha libun mananampalatayan miaawyun ya in' iitbuu ha nawini na. Hiyay pinangibatan bayun biyay la ta hiyay unan nabyay ha nangangamati takay hiyay pinakamatag'ay ha laat. **19** Ta kuluuban Apu Diyus ya lubusan mamirmi' kan Apu Jesu Cristo ya pagka Diyus na. **20** Buy ha pamêmêtan dayan Apu Jesu Cristo hin nipaku ya ha krus, impagkasundun Apu Diyus ha sarili nay laata' inlikha na, ha langit buy ha mundu. **21** Hinhatu, madayu kawu kan Apu Diyus buy nakapati na kawu, gawan ha malaêta' ihip yu buy ha libun gawa yu. **22** Nuwa hapaêg, ha pamêmêtan pagkamatin nawinin Apu Jesus ha krus, impagkasundu kawun Apu Diyus ha sarili na takay maiarap na kawun banal, malinis, buy alan maakita' malaêt ha pamalayan na. **23** Nuwa kaylangan yun mamirmin tapat buy matatag ha pananampalataya yu. Buy ah yu paulayêñ maalih ya pag'asa yu ha libun impangaku ha Mahampata' Balitan nalêngê yu. Hay Mahampata' Balitan ati, impangaralana' ha laata' rugal kayti ha mundu buy haku hi Pablo ya giha ha nangangaral ati. **24** Natutula ku ha libun pag'iirapa' nadadanasan ku para kayu buy ipagpatuluy kuy pag'iirapa' ati katbuu nadanas Apu Jesu Cristo para ha libun mananampalatayan miaawyun ya hiyan nawini na. **25** Intalaga kun Apu Diyus ya magin tagapaglingkud ha libun mananampalatayan miaawyun takay maipangarala' kabuuan nunghung na kawun alwan Hawjudio. **26** Hay kabuuan nunghung na nakalihim hinhatu, ahê pun impatandan Apu Diyus ha libun ninunu tamu hinhatu. Nuwa hapaêg, impatanda nay na kantamu libun pinili na. (aiôñ g165) **27** Labay Apu Diyus ya ipatanda na ha libun pinili na ya dakila buy makapagtakan lihima' planu na kawun alwan Hawjudio. Ati ya lihima' planu na ya mamirmi kayu hi Apu Jesu Cristo. Buy ati baya' mam'

in kasiguraduan kantamu ya maranasana' makabahagi ha kahampatan Apu Diyus. **28** Kaya impapangaral yan hi Apu Jesu Cristo ha laat tawu. Pinapaalalahanan yan buy tinutuduwanana' balang giha ha pamêmêtan kabiyyahaana' in'ibi kanyan Apu Diyus. Ha habatu, maiarap yan ya balang giha kan Apu Diyus ya ganapa' kanlan pananampalataya ta ha pakikigha la kan Apu Jesu Cristo. **29** Kaya nagsisipag buy nagtitiyaga kun mangaral Mahampata' Balita ha laat tawu ha pamêmêtan kapangyarihan Apu Jesu Cristo ya mam' in lakas kangku.

2 Labay kun matandan yu nu pakapakuna' pagiirapa' dinanas ku para kayu, buy ha libun tiga Laodicea, buy ha laata' ahê pun nakakakilala kangkun arapan. **2** Ginagawa kuy ati takay palakasêna' luub yun laat buy magkagiha kawu ha pagmamaalan. Ha habatu, lubus yun matandan buy matêbêka' lihimâ' planun Apu Diyus ya hiya baya' Apu Jesu Cristo. **3** Ta hi Apu Jesu Cristoy pinangingibatan laata' kabiyyahaan buy pagkatanda. **4** Innununghung ku kayuy libun ati takay ah kawu mailêtêp hitalagyuman ha pamêmêtan mangahampata' pangangatuirana' alwan pêtêg. **5** Ta maski ala ku bahêñ kayu, panay kawun dilag ha ihip ku. Buy hin nabalist'an kuy maayusa' pamiaawyin yu bilang mananampalataya buy matataga' pananampalataya yu kan Apu Jesu Cristo, natutula kuy na. **6** Kaya bay ta tinanggap yu hi Apu Cristo Jesus bilang Panginuun yu, ipagpatuluy yun mamuhay kawu ayun ha kaluuban na. **7** Matataga' pananampalataya yu buy nagtitiwala kana kaya ipagpatuluy yuy ati buy lumaguy pagkakilala yu kana. Tumataga' pananampalataya yu kana dapay naipangaral kayu. Buy panay kawun magpasalamat kan Apu Diyus. **8** Mag'ingat kawu ha libun nanunudun alan silbi buy maylêtêp takay ah la kawu maagkat. Ta alwan ibat kan Apu Jesu Cristoy arala' ati, nu alwan ibat dili ha daan kaugaliyan buy ha libun paraan ha mundu. **9** Kaya ah kawu palêtêp, ta hinhatun naging tawu hi Apu Jesu Cristo, hay buun pagka Diyus, dilagana' kana. **10** Nagin ganap kawuy na ta ha pakikigha yu kan Apu Jesu Cristo ya hiyan manyakup ha laata' anitun namumunu buy mayin kapangyarihan. **11** Ta ha pakikigha yu kan Apu Jesu Cristo, bilang tuli kawuy na. Hay pagtutulin ati ya alwan ayun ha gawan tawu nu alwan ayun ha Ispiritun Apu Diyus, hay pay'alih mangalaêta' kalabayan nawini

yu. Atiya' pagtutulin ibat kan Apu Jesu Cristo. **12** Ha pamêmêtan pagbawtismu kayu, nambuh kawuy nan in'êlbêng buy nabyay uman katbuu Apu Jesu Cristo, ta naniwala kawu ha kapangyarihan Apu Diyus ya namiyay kana. **13** Hinhatu, hakawuy inturing Apu Diyus nati ta ha libun kasalanan yu buy ha paghunul yu ha mangalaêta' kalabayan nawini yu. Nuwa hapaêg, binyay kawuy nan Apu Diyus kaawyun Apu Jesu Cristo. Pinatawed nay laata' kasalanan tamu. **14** Mayin kitamun pananagutan ta ah tamu nahunula' Kautuhan nuwa inalihan Apu Jesu Cristoy ati ha pamêmêtan pagkamati' na ha krus. Kaya ah kitamu maparusaan. **15** Ha pamêmêtan pagkapakun Apu Jesu Cristo ha krus, tinalun Apu Diyus ya libun anituy maghari buy mayin kapangyarihan. Hay libun anitun ati dinakêp na buy imparada ha kadlan bilang patunaya' nagtagumpay ya. **16** Kaya andi yu paulayêna' tawtawun manghatul kayu nu hita puwidin maêkan, mainêm, u nu hita dapat gaw'ên ha balang pista, ha bayun buyan u ha Allêw Pamamahinga. **17** Hay libun utuha' ati palatandaan dili ha libun bagay ya palatêng. Nuwa hi Apu Jesu Cristo ya katuparan laata' ati. **18** Mayin nagpapakayêpa kanwari buy impipilit lay kaylangan mêt sambaêna' libun anghil Apu Diyus. Innununghung lay mayin hilan karapatan ta ha nakit la ha libun hulêplêp la buy impagyayabang lay ati, nuwa alwan pêtêg, ta ibat dili ha sarili lan ihip. Andi kawu maniwala ha innununghung la, takay ahê maalih ya gantimpalan inhandan Apu Diyus para kayu. **19** Ah hila nakatugnu kan Apu Jesu Cristo ya hiyay u hay labay sabin hiyay puun ha libun mananampalatayan miaawyin. Buy hiyay mamiugnay buy mangalênggêp kantamu bilang nawini na. Ha dapay habatu inlulumagu kitamu ayun ha kaluuban Apu Diyus. **20** Hin nati hi Apu Jesu Cristo, nambuh nati kawu mêt kaawyun na buy pinalaya kawuy na ha libun paraan ha mundu. Angkaya yu pun hinuhunula' in'uutuh lan, **21** "Andi dukpana' ati," "Andi tawayana atu," "Andi galawêna' habayin?" **22** Ta hay kapêtêgan, habayina' bawbagaya' imbabawal la, tungkul dili ha libun bagay ya nauubuh nu maêkan u maênêm. Kaya andi yu hunuluna' ati ya utuh buy aral ya gawa'gawan dilin tawu. **23** Hay libun utuha' in, nu balayêñ yu, dapay pêtêga' kabiyyahaan ta intutudu lan kaylangan humunul ha kanlan mahigpita' pagsamba, magpakayêpa kanwari, buy pairapana' nawini. Nuwa hay pêtêg, alan silbi ya ati, ta alay naman maitulung ya mapigilana' kalabayan nawini.

3 Hin binyay uman hi Apu Jesu Cristo nambuh kaw mêtanan binyan bayun biyay, kaya hangarén yuy libun bagaya' dilag ha langit, nu haantun nakaitnu hi Apu Jesu Cristo ya mayin karangalan buy kapangyarihan ha kanan Apu Diyus. **2** Hangarén yuy libun dilag ha langit, alwan libun bagaya' dilag kayti ha mundu. **3** Ta naituring kawuy nan nati ha daan yun pamumuhay. Buy mayin kawuy nan bayun biyay kaawyun Apu Diyus ta ha pakikigha yu kan Apu Jesu Cristo ya alwa pun lubusa' naipatanda. **4** Hi Apu Jesu Cristoy pinangibatan bayun biyay yu buy nu lumatêngal' panawuna' mahayag ya, mahayag kawu mêt buy parangalan kawun kaawyun na. **5** Kaya alihin yuy nay hitamana' kalabayan nawini yu katbuu pamitêpêltêpêl, kaalayan, malaêta' kalabayan, buy sakim, ta nu sakim ka, dapay ka mêtanan nagpuri ha diyusdiyusan. **6** Ta hay libun manggawan habatu, parusaan hilan Apu Diyus. **7** Hinhatu, habatu mête' ginagawa yu. **8** Nuwa hapaëg, alihin yuy nay puut, hakit nakêm, pannununghung malaêt laban ha kaparihu, buy mangaalaya nunghung. **9** Andi kawu magsinungaling ha balang giha, ta inalih yuy nay daana' pamumuhay yu ya mayin malaêta' gawa. **10** Buy bayuy nay pamumuhay yu ya panay mêt binabayun Apu Diyus ya naylikha kayu taêmén magin katbuu yu ya buy lalu yu ya pun makilala. **11** Ha bayun pamumuhaya' ati, alay nan pinagkaibay Hawjudio ha alwan Hawjudio, hay tuli ha alwan tuli, hay libun dayuhan ha libun alwan mahampata' ugali hinhatu, buy alipêñ ha alwan alipêñ. Ta hi Apu Jesu Criston diliya' laat laat buy dilag yay na kantamun laat. **12** Kaya ta pinili kawun Apu Diyus buy minaal na, dapat kawun maiingaluun, mahampata' luub, magpakayêpa, mahinahunun, buy matiyaga. **13** Mipagpasinsiyaan kawu buy nu mayin kawun hakit nakêm ha hitalagyuman, magpatawaran kawu, ta pinatawad kawu mêt Panginuun. **14** Higit ha laat, magmaalan kawu takay ganapa' pagkakagiba yu ha balang giha. **15** Panatiliin yu ha pusu yuy kapayapaana' ibat kan Apu Jesu Cristo. Ta bilang bahagi kawu ha gigihay nawini na, binawêg kawun Apu Diyus takay mamuhay mapayapa. Buy panay kawu mêt magpasalamat. **16** Panatiliin yu mahampat ha pusu yuy libun impangaral Apu Jesu Cristo. Patandan buy tuduwanan yuy balang giha ha pamêmêtan kabiyahaana' in'ibin Apu Diyus. Magkantaan kawun ibaibang kalasin kanta ya pang Apu Diyus ya mayin

pasasalamat. **17** Buy nu hitamana' ginagawa yu, ha nunghung man u ha gawa, gaw'ên yuy laata' ati bilang parangal ha lagyun Panginuun Jesus buy magpasalamat kawu kan Apu Diyus ha pamêmêtan na. **18** Hakawun babayi, magpasakup kawu ha ahawa yu ta ati ya dapat yun gaw'ên bilang pakikigha yu ha Panginuun. **19** Hakawun kalyakiyan, maalêñ yuy ahawa yu buy andi yu hila pakhitan. **20** Hakawun kaanakan, hunulun yuy mangatuwa yu ha laat bagay, ta ati ya kalugud lugud ha Panginuun. **21** Hakawun mangatuwa, andi kawu manggawan hitamana' bagaya' ikahakit nakêm kaanakan yu takay ah hila pang'inaan nakêm. **22** Hakawun alipêñ, panay yun hunuluna' libun utuh amu yu. Magtarabahu kawun alwan dili ha maakit aw'amu yu takay matula hila kayu. Maski ah la kawu maakit, gaw'ên yun buun pusu ya mayin limu ha Panginuun. **23** Hitamana' ginagawa yu, gaw' ên yun buun pusu, para ha Panginuun alwan para ha tawu. **24** Ta tanda yu mêtanamana' biyan na kawun impangaku na ha langit bilang gantimpala yu buy hay pêtêga' amu yu, hay Panginuung Jesu Cristo. **25** Hitalagyumana' manggawan malaêt, parusaan ya ayun ha ginawa na, ta alan pinipili hi Apu Diyus.

4 Hakawun amu, pakiawyunan yun mahampat buy magin matuynung kawu ha libun alipêñ yu. Ihipin yun mayin kawu mêt Amu ha langit. **2** Buun pusu yun ipagpatuluya' panalangan yu kan Apu Diyus buy ingatan yuy ihip yu kaban manalangan kawu buy panay kawun magpasalamat kana. **3** Manalangan kawu kan Apu Diyus ya manggawa yan paraan takay maipahayag yana ahê pun naipahayag tungkul kan Apu Jesu Cristo. Ta hay pangangaral ku tungkul ha planu na ya dahilan pagkakulung ku. **4** Manalangan kawu ya maipangaral kun malinawa' ati ta habatuy dapat kun gaw'ên. **5** Pakahampatêñ yuy pakikiawyun yu ha libun ahê mananampalataya kan Apu Jesus. Buy kaban dilag kawu kanla, sikapêñ yun ipatanda kanlay tungkul kan Apu Jesu Cristo. **6** Nu kanunghung yu hila, dapat mahinahuna' nunghung yu takay manlêngê hila kayu. Buy dapat tanda yu nu pakapakuna' mahampata' sagut yu maski hitamana' itanung la. **7** Hi Tikiko ya minamaal tamun patêñ ha pananampalataya, hiyay maybalita kayu tungkul ha kalagayan ku. Mapagktiwal'an ya buy kaparihu yana naglilingkud ha Panginuun. **8** Pinalaku ku ya kayu takay matandan yuy kalagayan yan buy takay palakasêñ nay luub yu. **9** Ha paglaku na bahêñ kayu ha Colosas, kaawyun na hi

Onesimo ya minamaal tamun patêl buy mapagkatiwal' ana' kabanwa yu. Hilay maybalita kayu tungkul ha laata' nangyayari kayti. **10** Nagpакun kawuy na ambalan Aristarco ya kaawyun kun nakakulung. Nagpакun kawu mêtana' kanu ambalan Marcos ya pinsan Bernabe. Imbilin kuy na kayu hinhatu ya nu lumatêng bahên hi Marcos, tanggapêñ yu yan mahampat. **11** Nagpакun kawu mêtana ambalan Jesus ya binabawêg Justo. Hi Aristarco, Marcos buy hi Justo, hilan dili ya kaparihu kun Hawjudion kaawyun kun mangaral kayu tungkul ha paghaharin Apu Diyus. Buy hilay nagpapalakas luub ku. **12** Nagpакun kawu mêtana' kanu, ambalan kabanwa yun hi Epafras ya giha mëta' naglilingkud kan Apu Cristo Jesus. Panay yan nananalangin kan Apu Diyus buun pusu ya magin matatag buy ganapa' paghunul yu ha kaluuban Apu Diyus. **13** Napapêtgan kuy sipaga' ginagawan Epafras para ha ikahampat yu buy ha ikahampat libun dilag ha Laodicea buy Hirapolis. **14** Nagpакun kawu mêt ambalan Demas buy hi Lucas ya minamaal tamun duktur. **15** Sabin yu mëta' impapanunghung kuy nagpakananay pawpatêl ha Laodicea, kan Nimfa buy ha libun mananampalatayan miaawyin ya dilag ha biyag na. **16** Pagkabasa yun sulata' ati, ipagtan yu mêt ha libun mananampalatayan miaawyin ya dilag ha Laodicea takay mabasa la mêt. Hay insulat ku kanla, basaén yu mêt. **17** Pakinunghung yu kan Arquipo ya yariin nay impapagawan Panginuun kana. **18** Hakuy nay ati hi Pablo ya nanyuyulat ha hulin pagbat. Ihipin yun dilagaku ha kulungan buy panay kawun manalangin para kangku. Dalangin kuy mapakayuy kahampatan Apu Diyus.

Tito

1 Haku hi Pablo, lingkud Apu Diyus buy alagad Apu Jesu Cristo. Insuguwakun Apu Diyus taêmén patatagêna' pananampalatayan pawpinili na buy ipatébék kanlay kapêtégan tungkul ha pamumuhyá' kalugud lugud kana. **2** Hay pananampalataya buy pagkatébéká' nanam'in pag'asa kantamun makatanggap kitamun biyay ya alan anggan. Hay biyay ya alan anggana' atiya' impangakun Apu Diyus bayu pun likhaêna' mundu, buy nakanumani' ah ya nagsinungaling. (aiônios g166) **3** Hapaêg ha panawuna' intakda na, naihayagana ha tawtawuy Mahampata' Balita tungkul ha biyay ya alan anggan. In'ibi kangkun Apu Diyus ya Tagapagligtas tamuy tungkulina' ipangaral kuy ati ayun ha utuh na. **4** Nanyulataku kamu maal kun Tito ya pêtêg kun anak ha gigihay pananampalataya. Indadalangin kun mamirmi' kamuy kahampatan buy kapayapaan Bapa tamun hi Apu Diyus buy Tagapagligtas tamun hi Apu Jesu Cristo. **5** Hin nag'alihaku ha Islan Creta, innununghung ku kamun mamirmi' ka pun bahêna taêmén ayusun muy bawbagaya' ah ku pun naayus buy mamilii kan libun mangatuwan mamunu ha libun mananampalataya ha balan rugal katbuh daan kun imbilin kamu. **6** Hay pilin mun kalyakiyana' mamunu, alan manunghunga' malaêt kanla, gigihan diliya' ahawa, mananampalataya kan Apu Diyus ya aw'anak, alwan mangalukêy aw' anak u mangatigasa' u. **7** Ta hay libun namumunu, pinagktiwal'an hilan Apu Diyus kanan gawaén, kaya dapata' ala talagan maakita' malaêt ha biyay la. Dapat alwa hilan mayabang, mapupuutun, lasinggiru, malupit buy sakim ha pira. **8** Nu alwan bukasa' biyag la ha kaparihu, labay labaya' lay kahampatan, biyahang mag'ihip nu hita mahampata' gaw'ên, matuynung, malinis' pamumuhy buy mapagpigil ha sarili. **9** Kaylangana' matataga' pananampalataya la ha pêtêga' arala' natandan la taêmén maitudu lay ati ha kanayun buy maituynung lay nanyayalungat haati. **10** Ta madlan tawu bahêna ha Cretay alwan naniniwala ha pêtêga' tudun ati, laluy nay grupun impipilita' kaylangana' magpatuliya' libun mananampalataya kan Apu Jesus. Alan kabuluana' innununghung la buy inlélêtép lay kanayun. **11** Dapat bênbênan mu hila ta nanggugulu hilan madlan pamilya ha pangangaral lan bawbagaya' alwan dapat itudu taêmén makakuwa dili hilan pira. **12** Innununghung ban giha ha libun

mabiyyaha kanlan tawtiga Cretay, "Sinungalinga' libun tiga Creta, mangatamad, mangatakaw buy mangalupit katbuh mabangisa' ayêp." **13** Pêtêga' innununghung na. Kaya talagan pannunghungan mu hila taêmén magin tamay pananampalataya la **14** buy ah lay na panlêng' êngana' kawkwintun gawa gawan dilin Hawjudio u libun kautuhana' gawa gawan dilin nagpatalibukut ha kapêtégan. **15** Ta ha tawtawung malimisa' pag' iihip, malinisay laat bagay. Nuwa para ha tawung mangalaêt buy alwan mananampalataya ha Panginuun, madumiya' laat bagay. Ta madumiya' kaluuban la buy ihip, ah la tanda nu hita mahampat buy malaêt. **16** Innununghung lan kilala la hi Apu Diyus nuwa ah nanaakit ha gawa la. Mangalaêt hila, alwa la mêt hinuhunul hi Apu Diyus buy ah la magaway mahampat.

2 Nuwa haka Tito, itudu muy ayun ha pêtêga' aral. **2** Hay mangatuwan kalyakiyan, tuduwanan mu hilan magin mahinahun, kagalang galang buy tandan mag'ihip nu hita mahampata' gaw'ên. Dapat matataga' pananampalataya la, pêtêga' pagmamaal la, buy napagtitiisan lay irap. **3** Habatu mêt ha mangatuwan babayi, tuduwanan mu mêt hilan mamuhaya' malinis bilang mananampalatayan Apu Diyus. Andi hila manhidan kaparihu buy andi mêt hila mahilig ha alak nu alwan manudu hilan kahampatan **4** taêmén matuduwanan lay libun nakakaanaka' babayi nu pakapakun lan maaléna' aw'ahawa la buy kawkaanakan la. **5** Tuduwanan la mêt hilan biyahan mag'ihip nu hita mahampata' gaw'ên, mamuhaya' malinis, maasikasu ha biyag, mabait, buy magpasakup ha ahawa taêmén alan manunghunga' malaêt ha Nunghung Apu Diyus ya intutudu tamu. **6** Habatu mêtea' libun nakakaanaka' kalyakiyan, tuduwanan mu mêt hilan mabiyyahan mag'ihip nu hita mahampata' gaw' ên. **7** Buy haka Tito, magin mahampat kan halimbawa ha laata' bagay. Magin tapat ka buy buun pusu kan manudu. **8** Dapat tamay intutudu mu kanla buy alan mainunghunga' malaêt kayti takay'êmén mipadêng' êya' libun nanyayalungat ta ala hilan manunghunga' malaêt laban kantamu. **9** Hay libun alipêñ, tuduwanan mu hilan magpasakup ha amu la ha laata' bagay taêmén mam'i hilan tula ha aw'amu la. Andi hila panay nagririklamu kanla. **10** Buy andi mêt hila manakaw kanla nu alwan ipaakit lan mapagktiwal' an hila takay'êmén ha laata' ginagawa la, maipaakita'

kahampatana' intutudu tamu tungkul kan Apu Diyus ya Tagapaglitas tamu. **11** Ta impaakitanan Apu Diyus ya kahampatan na ha ginawa nan paraan taêmén miligtas' laat tawu. **12** Ta ha kahampatan na, intutudu na kantamun ibwatan tamuy libun gaw'êna' alwan nakakatula kan Apu Diyus buy hay mangalaéta' labay nawini tamu. Buy mamuhay kitamu kayti ha mundun mangatunyung, biyahan mag'ihip nu hita mahampata' gaw'ên, buy hinuhumunul ha kaluuban Apu Diyus (**aiōn g165**) **13** kaban inéêtêng tamuy inaasaana' nakakatulan paglatêng nan uman. Ha allêwa' tu, maakit tamuy kahawangan Apu Jesu Criston dakilan Apu Diyus tamu buy Tagapaglitas. **14** In'ibi nay biyay na para kantamu takay tubusun kitamun laat ha kamalaêtan buy linisin kitamu ha kasalanan taêmén mapakana kitamu ya nakahandan manggawan mahampat. **15** Kaya habayina' itudu mu ha libun kapatêlan tamu bahêñ. Mayin kan karapatana' tuduwanan hilan humunul buy pannunghungan' libun nanyayalungat. Buy ah mu paulayêna' baliwalaêñ hitalagyumana' innungbung mu.

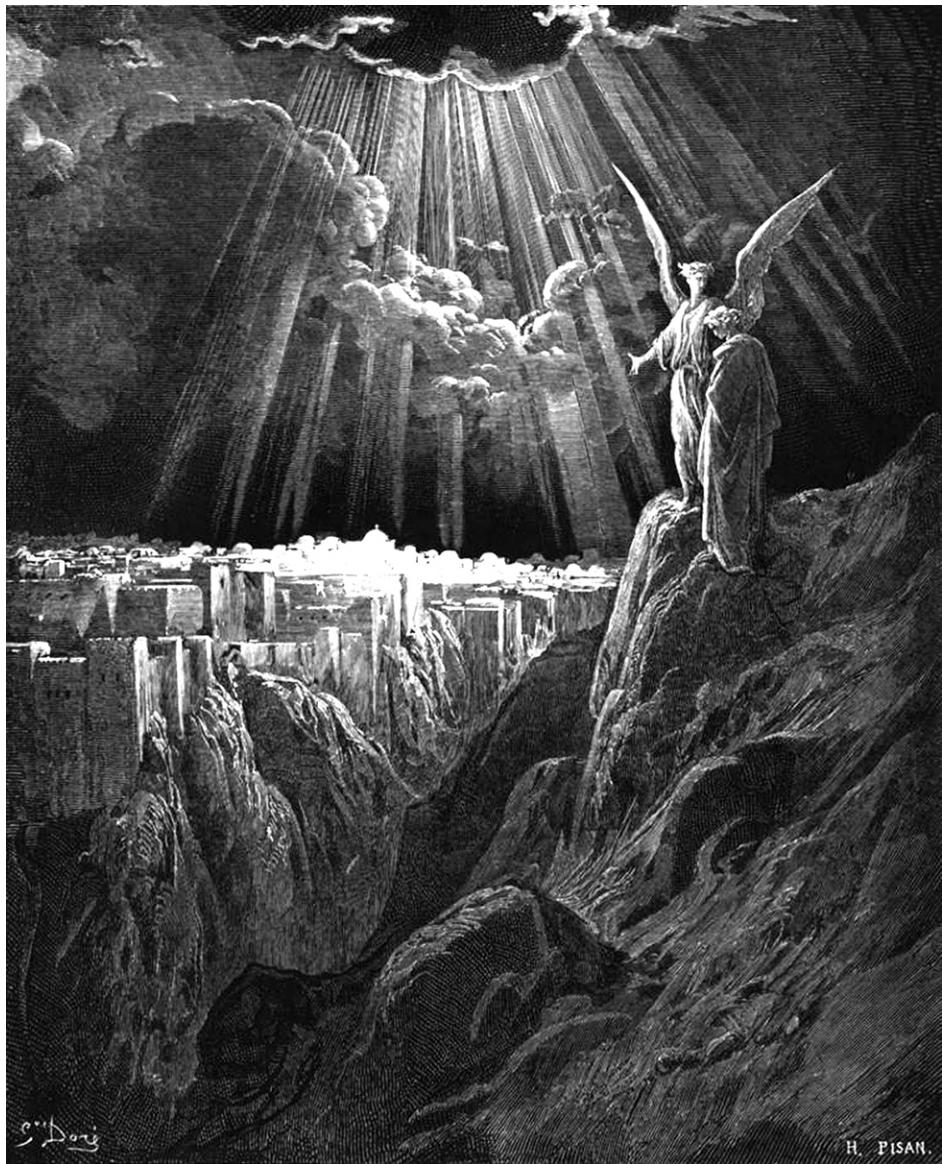
3 Ipaalala mu ha libun mananampalatayan pasakup hila buy humunul ha libun namumunu buy nanunungkulon. Dapat hilan panay nakahandan manggawan mahampat. **2** Andi hila mannunghung malaêt laban ha hitalagyuman buy andi hila magribatian nu alwan dapat magpakabait hila buy magpakayêpa ha laat. **3** Ta maski hakitamu mêt hinhatu, ah tamu pun kilala hi Apu Diyus. Ah kitamu hinuhumunul kana, agad kitamun naguguluy ha kamalaêtan buy naaalépén laata' kalasin malaéta' kalawayan buy kalabayan nawini. Panay kitamun nag'ihip malaêt ha gihat giha buy nag'iinggitan. Kinusuuklaman kitamun kanayun buy nasusuuklaman kitamu mêt kanla. **4** Nuwa hi Apu Diyus ya Tagapaglitas tamu, impaakit nay kahampatan buy pagmamaal na kantamu **5** hin inlglas na kitamu ha kaparusaan ta ha kawkasalanan tamu. Inlglas na kitamu alwan dahilan ha mahampata' gawa tamu nu alwan ha ingalu na kantamu buy ha pamêmêtan Ispiritu na ya nanlinis buy nam'i kantamun bayun biyay. **6** Buun pusuri iniibin Apu Diyus ya Ispiritu na kantamu ha pamêmêtan Apu Jesu Criston Tagapaglitas tamu. **7** Ginawan Apu Diyus ya habatu taêmén matanggap tamuy inaasahan tamun biyay ya alan anggan. Buy matanggap tamuy

ati ta inturing na kitamun matuynung ta ha lubusa' kahampatan na. (**aiōnios g166**) **8** Pêtêg buy mapagkatiwal' ana' tudun in. Kaya labay kun buun pusu mun ituduy bawbagaya' in ha libun mananampalataya kan Apu Diyus bahêñ taêmén ituun lay kanlan sarili ha panggawan mahampat. Mahampata' libun arala' in buy makatulung ha laat tawu. **9** Nuwa iwasan tuy nunghungan' alan kabuluan, ah ka makihaluk ha pag'ukkilik ha nawninunu buy iwasan mu mêtâ' pakikiribati tungkul ha kautuhan. Ta alan kabuluana' aw'ati buy alwan makatulung kayu. **10** Nu mayin tawung nanhilihida ha pagkakagiha yu, pannunghungan mu ya. Hapaêg, nu luway bisis mu yay na pinannunghungan nuwa ah ya pun nanlélêngê, ah kay na makiawyun kana. **11** Ta tanda tuy na makasalanana' tawung in buy nagdayu yay na ha kapêtêgan. Hay malaéta' ginawa nay magpapapêtéga' dapat yay na parusaan. **12** Tito, palakwêñ ku bahêñ hi Artimas u hi Tiquico. Nu lumatêngana bahêna' hitaman kanla, pilitin mun mikaakit kita ha Necropolis ta iniihip kun baistuwaku pun mamalibah taglay'êp. **13** Ha pag'alih lan Zenasa' biyaha ha batas buy Apolos, gaw'ên tuy makaya mu taêmén matulungan mu hila. Dapat ah hila magkulang ha kanlan kailanganen ha paglalakbay. **14** Buy tuduwanan mun magsipag ha paggawan mahampata' pawpatêl tamu ha pananampalataya kan Apu Jesus taêmén makatulung hila ha libun nangangaylangan. Nu habatuy gaw'ên la, magin pakinabanga' biyay la. **15** Kinukumusta kan laata' awyun ku kayti buy ikumusta mu ku mêt ha laata' pawpatêl tamun mananampalataya bahêna' nagmamaal kanyan. Dalangin kun mamirmi' kayun laata' kahampatan Apu Diyus.

Filemon

1 Haku hi Pablo ya nakakulung ta ha panunudu kun tungkul kan Apu Jesu Cristo. Nanyulataku kamu Filemon, kaawyun ku hi Timoteon patêl tamu ha Panginuun. Kumusta' kay na minamaal yana Filemon ya katbuh yana maglingkud kan Apu Diyus. **2** Buy kumusta' mêt kan Apia ya patêl tamu ha pananampalataya, kan Arquipo ya katbuh yana alan limun nanunudu tungkul kan Apu Jesu Cristo buy ha libun mananampalatayan mititipun ha biyag mu. **3** Indadalangin kun mapakayuy kahampatan buy kapayapaan Bapa tamun hi Apu Diyus buy Panginuun Jesu Cristo. **4** Panayakun nagpapasalamat kan Apu Diyus tuwin impapanalangin kita **5** ta nabalit'an kun minamaal muy laata' pinilin Apu Diyus buy nananampalataya ka ha Panginuun Jesus. **6** Nananalanginaku kan Apu Diyus ya ipagpatuluy muy pakikigha mu ha balan mananampalataya. Buy nu habatu lubus mun matêbêka' laata' mangahampata' bagaya' in'lbin Apu Diyus kantamu taêmên maparangalan tawtawu hi Apu Jesu Cristo. **7** Minamaal kun patêl, lubusa' tula ku buy sinumiglay kaluuban ku ta minamaal muy libun pinilin Apu Diyus buy pinasigla muy kaluuban la. **8** Kaya bay bilang alagad Apu Jesu Cristo, malakasa' luub kun may'utuh kamu nu hita dapat mun gaw'ên. **9** Nuwa ta maal kita, nakikinunghungaku tana kamu. Kaya ban ta mas matuwa ku kamu buy nakakulungaku ta ha panunudu ku tungkul kan Apu Jesu Cristo, **10** nakikinunghungakun mahampat kamu para kan Onesimo. Inturing ku yan anak ta kaban nakakulungaku kayti, naging bapa na ku ha pananampalataya. **11** Hin hatu, alan naitulung hi Onesimo kamu ta nagtakah ya. Nuwa hapaêg mamhaka' maitulung na kantan luwa. **12** Pinapabalik kuy na kamu hi Onesimo ya lubus kun minamaal. **13** Labay ku hanan kayti ya pun kangku taêmên matulungan na kun dapay hakay nay nanunulung kangku kaban nakakulungaku pun ta ha panunudu kun Mahampata' Balita. **14** Nuwa ah ku labaya' gaw' êna' habatu ya ala kan pahintulut taêmên kusang luub mu kun tulungan buy alwan sapilitan. **15** Dat nihiyay ya kamun maêpêka' panawun taêmên ha pagbalik na kamu, makaawyun mu yay na makanuman. (aiōnios g166) **16** Maski alipênu yan dili hinhatu, hapaêg giha yay na ha minamaal tamun patêl ha pananampalataya.

Maal ku hi Onesimo nuwa mas lalun maal mu ya ta alwa mu yan dilin alipênu alwan patêl mu yay na ha Panginuun. **17** Kaya nu intuturing mu kun kaparihu mun maglingkud ha Panginuun, tanggapênu hi Onesimo katbuh pagtanggap mu kangku. **18** Nu nagkasala ya kamu u nagkautang, haku tanay baala kamu. **19** Haku hi Pabloy mismun nanyulat ati. Haku tanay baala ha hitamana' nautang na kamu. Ah kuy na sabina' utang mu kangkuy nakilala mu hi Apu Jesu Cristo. **20** Patêl ku, ta ha pananampalataya tamu ha Panginuun Jesus, nakikinunghungaku kamun gaw'ên muy kahilingan ku tungkul kan Onesimo. Pasiglaênu muy luub ku bilang patêl mu kan Apu Jesu Cristo. **21** Nanyulataku kamu Filemon ta naniniwala kun gaw' ên muy kahilingan ku kamu. Buy tanda kun higit pun kaytiya gaw'ên mu. **22** Nakikinunghungaku mêt kamun ipaghanda mu kun mapagpirmiyan ta umaasa kun makabalikaku bahênu ta impapanalangin yu ku. **23** Kinukumusta kan Epafras ya kaawyun kun nakakulung ta ha panunudu na tungkul kan Apu Jesu Cristo. **24** Buy kinukumusta ka mêt lan Marcos, Aristarco, Demas, buy Lucas ya kaawyun kun maglingkud kan Apu Diyus. **25** Dalangin kun mapakayuy kahampatan Panginuun Jesu Cristo.

The New Jerusalem

"I saw the holy city, New Jerusalem, coming down out of heaven from God, prepared like a bride adorned for her husband. I heard a loud voice out of heaven saying, 'Behold, God's dwelling is with people, and he will dwell with them, and they will be his people, and God himself will be with them as their God.'"

Revelation 21:2-3

Reader's Guide

Ambala Ayta at AionianBible.org/Readers-Guide

The Aionian Bible republishes public domain and Creative Common Bible texts that are 100% free to copy and print. The original translation is unaltered and notes are added to help your study. The notes show the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of afterlife destinies.

Who has the authority to interpret the Bible and examine the underlying Hebrew and Greek words? That is a good question! We read in 1 John 2:27, “*As for you, the anointing which you received from him remains in you, and you do not need for anyone to teach you. But as his anointing teaches you concerning all things, and is true, and is no lie, and even as it taught you, you remain in him.*” Every Christian is qualified to interpret the Bible! Now that does not mean we will all agree. Each of us is still growing in our understanding of the truth. However, it does mean that there is no infallible human or tradition to answer all our questions. Instead the Holy Spirit helps each of us to know the truth and grow closer to God and each other.

The Bible is a library with 66 books in the Protestant Canon. The best way to learn God's word is to read entire books. Read the book of Genesis. Read the book of John. Read the entire Bible library. Topical studies and cross-referencing can be good. However, the safest way to understand context and meaning is to read whole Bible books. Chapter and verse numbers were added for convenience in the 16th century, but unfortunately they can cause the Bible to seem like an encyclopedia. The Aionian Bible is formatted with simple verse numbering, minimal notes, and no cross-referencing in order to encourage the reading of Bible books.

Bible reading must also begin with prayer. Any Christian is qualified to interpret the Bible with God's help. However, this freedom is also a responsibility because without the Holy Spirit we cannot interpret accurately. We read in 1 Corinthians 2:13-14, “*And we speak of these things, not with words taught by human wisdom, but with those taught by the Spirit, comparing spiritual things with spiritual things. Now the natural person does not receive the things of the Spirit of God, for they are foolishness to him, and he cannot understand them, because they are spiritually discerned.*” So we cannot understand in our natural self, but we can with God's help through prayer.

The Holy Spirit is the best writer and he uses literary devices such as introductions, conclusions, paragraphs, and metaphors. He also writes various genres including historical narrative, prose, and poetry. So Bible study must spiritually discern and understand literature. Pray, read, observe, interpret, and apply. Finally, “*Do your best to present yourself approved by God, a worker who does not need to be ashamed, properly handling the word of truth.*” 2 Timothy 2:15. “*God has granted to us his precious and exceedingly great promises; that through these you may become partakers of the divine nature, having escaped from the corruption that is in the world by lust. Yes, and for this very cause adding on your part all diligence, in your faith supply moral excellence; and in moral excellence, knowledge; and in knowledge, self-control; and in self-control patience; and in patience godliness; and in godliness brotherly affection; and in brotherly affection, love. For if these things are yours and abound, they make you to be not idle nor unfruitful to the knowledge of our Lord Jesus Christ,*” 2 Peter 1:4-8.

Glossary

Ambala Ayta at AionianBible.org/Glossary

The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven special words to help us better understand the extent of God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Compare the meanings below to the Strong's Concordance and Glossary definitions.

Abyssos g12

Greek: proper noun, place

Usage: 9 times in 3 books, 6 chapters, and 9 verses

Meaning:

Temporary prison for special fallen angels such as Apollyon, the Beast, and Satan.

aïdios g126

Greek: adjective

Usage: 2 times in Romans 1:20 and Jude 6

Meaning:

Lasting, enduring forever, eternal.

aiōn g165

Greek: noun

Usage: 127 times in 22 books, 75 chapters, and 102 verses

Meaning:

A lifetime or time period with a beginning and end, an era, an age, the completion of which is beyond human perception, but known only to God the creator of the aiōns, Hebrews 1:2. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

aiōnios g166

Greek: adjective

Usage: 71 times in 19 books, 44 chapters, and 69 verses

Meaning:

From start to finish, pertaining to the age, lifetime, entirety, complete, or even consummate. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

eleēsē g1653

Greek: verb, aorist tense, active voice, subjunctive mood, 3rd person singular

Usage: 1 time in this conjugation, Romans 11:32

Meaning:

To have pity on, to show mercy. Typically, the subjunctive mood indicates possibility, not certainty. However, a subjunctive in a purpose clause is a resulting action as certain as the causal action. The subjunctive in a purpose clause functions as an indicative, not an optative. Thus, the grand conclusion of grace theology in Romans 11:32 must be clarified. God's mercy on all is not a possibility, but a certainty. See ntgreek.org.

Geenna g1067

Greek: proper noun, place

Usage: 12 times in 4 books, 7 chapters, and 12 verses

Meaning:

Valley of Hinnom, Jerusalem's trash dump, a place of ruin, destruction, and judgment in this life, or the next, though not eternal to Jesus' audience.

Hadēs g86

Greek: proper noun, place

Usage: 11 times in 5 books, 9 chapters, and 11 verses

Meaning:

Synonomous with Sheol, though in New Testament usage Hades is the temporal place of punishment for deceased unbelieving mankind, distinct from Paradise for deceased believers.

Limnē Pyr g3041 g4442

Greek: proper noun, place

Usage: Phrase 5 times in the New Testament

Meaning:

Lake of Fire, final punishment for those not named in the Book of Life, prepared for the Devil and his angels, Matthew 25:41.

Sheol h7585

Hebrew: proper noun, place

Usage: 66 times in 17 books, 50 chapters, and 64 verses

Meaning:

The grave or temporal afterlife world of both the righteous and unrighteous, believing and unbelieving, until the general resurrection.

Tartaroō g5020

Greek: proper noun, place

Usage: 1 time in 2 Peter 2:4

Meaning:

Temporary prison for particular fallen angels awaiting final judgment.

Glossary +

AionianBible.org/Bibles/Ayta-Ambala---Ayta-Ambala-Bible/Noted

Glossary references are below. Strong's Hebrew and Greek number notes are added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Questioned verse translations do not contain Aionian Glossary words and may wrongly imply *eternal* or *Hell*. * The note placement is skipped or adjusted for verses with non-standard numbering.

Abyssos

Luke 8:31
Romans 10:7
Revelation 9:1
Revelation 9:2
Revelation 9:11
Revelation 11:7
Revelation 17:8
Revelation 20:1
Revelation 20:3

Acts 3:21
Acts 15:18
Romans 1:25
Romans 9:5
Romans 11:36
Romans 12:2
Romans 16:27
1 Corinthians 1:20
1 Corinthians 2:6
1 Corinthians 2:7
1 Corinthians 2:8
1 Corinthians 3:18
1 Corinthians 8:13
1 Corinthians 10:11
2 Corinthians 4:4
2 Corinthians 9:9
2 Corinthians 11:31
Galatians 1:4
Galatians 1:5
Efeso 1:21
Efeso 2:2
Efeso 2:7
Efeso 3:9
Efeso 3:11
Efeso 3:21
Efeso 6:12
Filipos 4:20
Colosas 1:26
1 Timothy 1:17
1 Timothy 6:17
2 Timothy 4:10
2 Timothy 4:18
Tito 2:12
Hebrews 1:2
Hebrews 1:8
Hebrews 5:6
Hebrews 6:5
Hebrews 6:20
Hebrews 7:17
Hebrews 7:21
Hebrews 7:24
Hebrews 7:28
Hebrews 9:26
Hebrews 11:3
Hebrews 13:8
Hebrews 13:21
1 Peter 1:23

1 Peter 1:25
1 Peter 4:11
1 Peter 5:11
2 Peter 3:18
1 John 2:17
2 John 1:2
Jude 1:13
Jude 1:25
Revelation 1:6
Revelation 1:18
Revelation 4:9
Revelation 4:10
Revelation 5:13
Revelation 7:12
Revelation 10:6
Revelation 11:15
Revelation 14:11
Revelation 15:7
Revelation 19:3
Revelation 20:10
Revelation 22:5

aīdios

Romans 1:20
Jude 1:6

aiōn

Matthew 12:32
Matthew 13:22
Matthew 13:39
Matthew 13:40
Matthew 13:49
Matthew 21:19
Matthew 24:3
Matthew 28:20
Marcos 3:29
Marcos 4:19
Marcos 10:30
Marcos 11:14
Luke 1:33
Luke 1:55
Luke 1:70
Luke 16:8
Luke 18:30
Luke 20:34
Luke 20:35
John 4:14
John 6:51
John 6:58
John 8:35
John 8:51
John 8:52
John 9:32
John 10:28
John 11:26
John 12:34
John 13:8
John 14:16

aiōnios

Matthew 18:8
Matthew 19:16
Matthew 19:29
Matthew 25:41
Matthew 25:46
Marcos 3:29
Marcos 10:17
Marcos 10:30
Luke 10:25
Luke 16:9
Luke 18:18
Luke 18:30
John 3:15
John 3:16
John 3:36
John 4:14
John 4:36
John 5:24
John 5:39
John 6:27
John 6:40
John 6:47
John 6:54
John 6:68

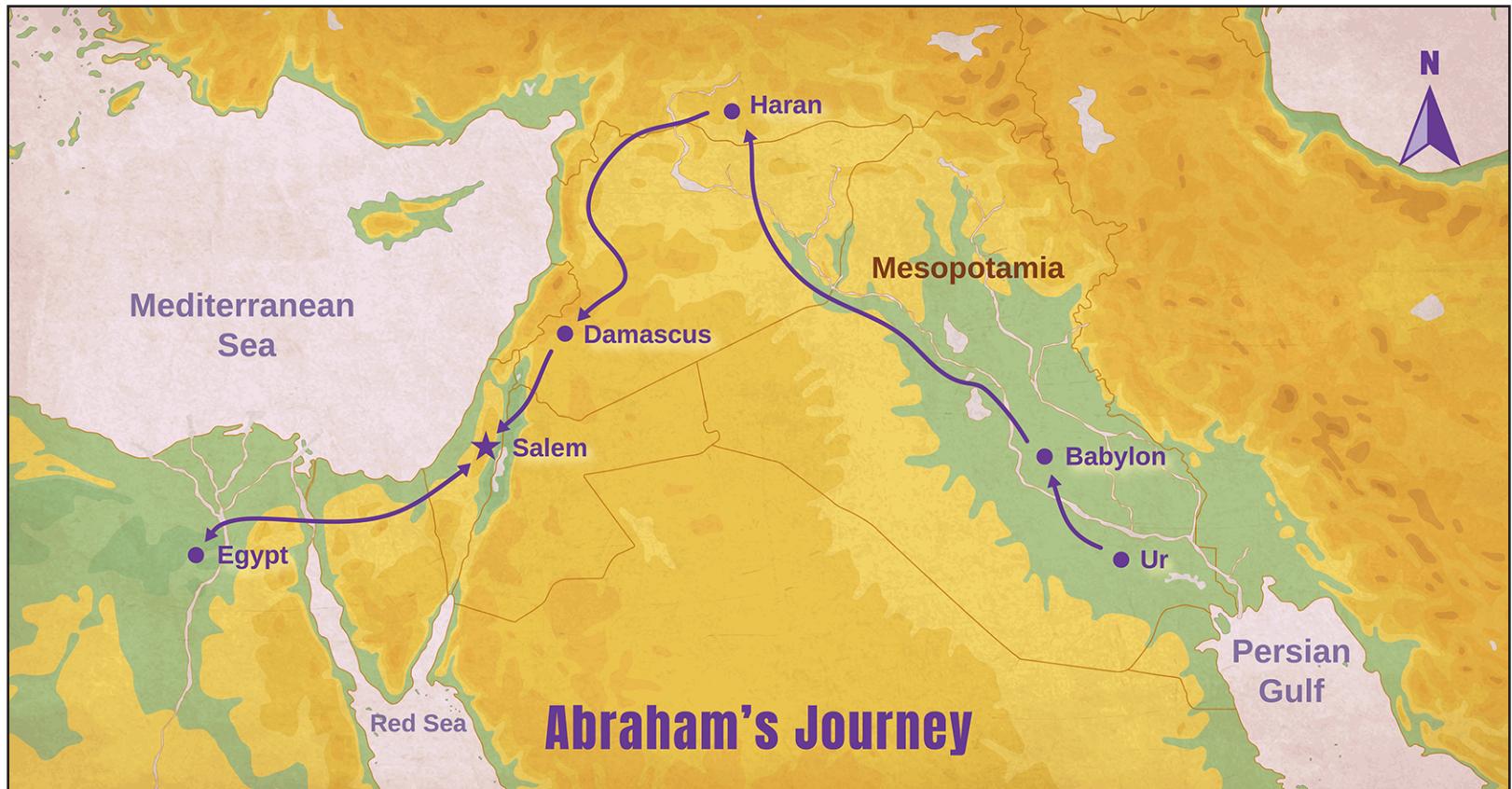
John 10:28
John 12:25
John 12:50
John 17:2
John 17:3
Acts 13:46
Acts 13:48
Romans 2:7
Romans 5:21
Romans 6:22
Romans 6:23
Romans 16:25
Romans 16:26
2 Corinthians 4:17
2 Corinthians 4:18
2 Corinthians 5:1
Galatians 6:8
2 Thessalonians 1:9
2 Thessalonians 2:16
1 Timothy 1:16
1 Timothy 6:12
1 Timothy 6:16
2 Timothy 1:9
2 Timothy 2:10
Tito 1:2
Tito 3:7
Filemon 1:15
Hebrews 5:9
Hebrews 6:2
Hebrews 9:12
Hebrews 9:14
Hebrews 9:15
Hebrews 13:20
1 Peter 5:10
2 Peter 1:11
1 John 1:2
1 John 2:25
1 John 3:15
1 John 5:11
1 John 5:13
1 John 5:20
Jude 1:7
Jude 1:21
Revelation 14:6

eleēsē

Romans 11:32
Geenna
Matthew 5:22
Matthew 5:29
Matthew 5:30
Matthew 10:28
Matthew 18:9
Matthew 23:15
Matthew 23:33
Marcos 9:43

Marcos 9:45
Marcos 9:47
Luke 12:5
James 3:6
Hadēs
Matthew 11:23
Matthew 16:18
Luke 10:15
Luke 16:23
Acts 2:27
Acts 2:31
1 Corinthians 15:55
Revelation 1:18
Revelation 6:8
Revelation 20:13
Revelation 20:14
Limnē Pyr
Revelation 19:20
Revelation 20:10
Revelation 20:14
Revelation 20:15
Revelation 21:8
Sheol
Genesis 37:35
Genesis 42:38
Genesis 44:29
Genesis 44:31
Numbers 16:30
Numbers 16:33
Deuteronomy 32:22
1 Samuel 2:6
2 Samuel 22:6
1 Kings 2:6
1 Kings 2:9
Job 7:9
Job 11:8
Job 14:13
Job 17:13
Job 17:16
Job 21:13
Job 24:19
Job 26:6
Psalms 6:5
Psalms 9:17
Psalms 16:10
Psalms 18:5
Psalms 30:3
Psalms 31:17
Psalms 49:14
Psalms 49:15
Psalms 55:15
Psalms 86:13
Psalms 88:3
Psalms 89:48

Psalms 116:3
Psalms 139:8
Psalms 141:7
Proverbs 1:12
Proverbs 5:5
Proverbs 7:27
Proverbs 9:18
Proverbs 15:11
Proverbs 15:24
Proverbs 23:14
Proverbs 27:20
Proverbs 30:16
Ecclesiastes 9:10
Song of Solomon 8:6
Isaiah 5:14
Isaiah 7:11
Isaiah 14:9
Isaiah 14:11
Isaiah 14:15
Isaiah 28:15
Isaiah 28:18
Isaiah 38:10
Isaiah 38:18
Isaiah 57:9
Ezekiel 31:15
Ezekiel 31:16
Ezekiel 31:17
Ezekiel 32:21
Ezekiel 32:27
Hosea 13:14
Amos 9:2
Jonah 2:2
Habakkuk 2:5
Tartaroō
2 Peter 2:4
Questioned
None yet noted

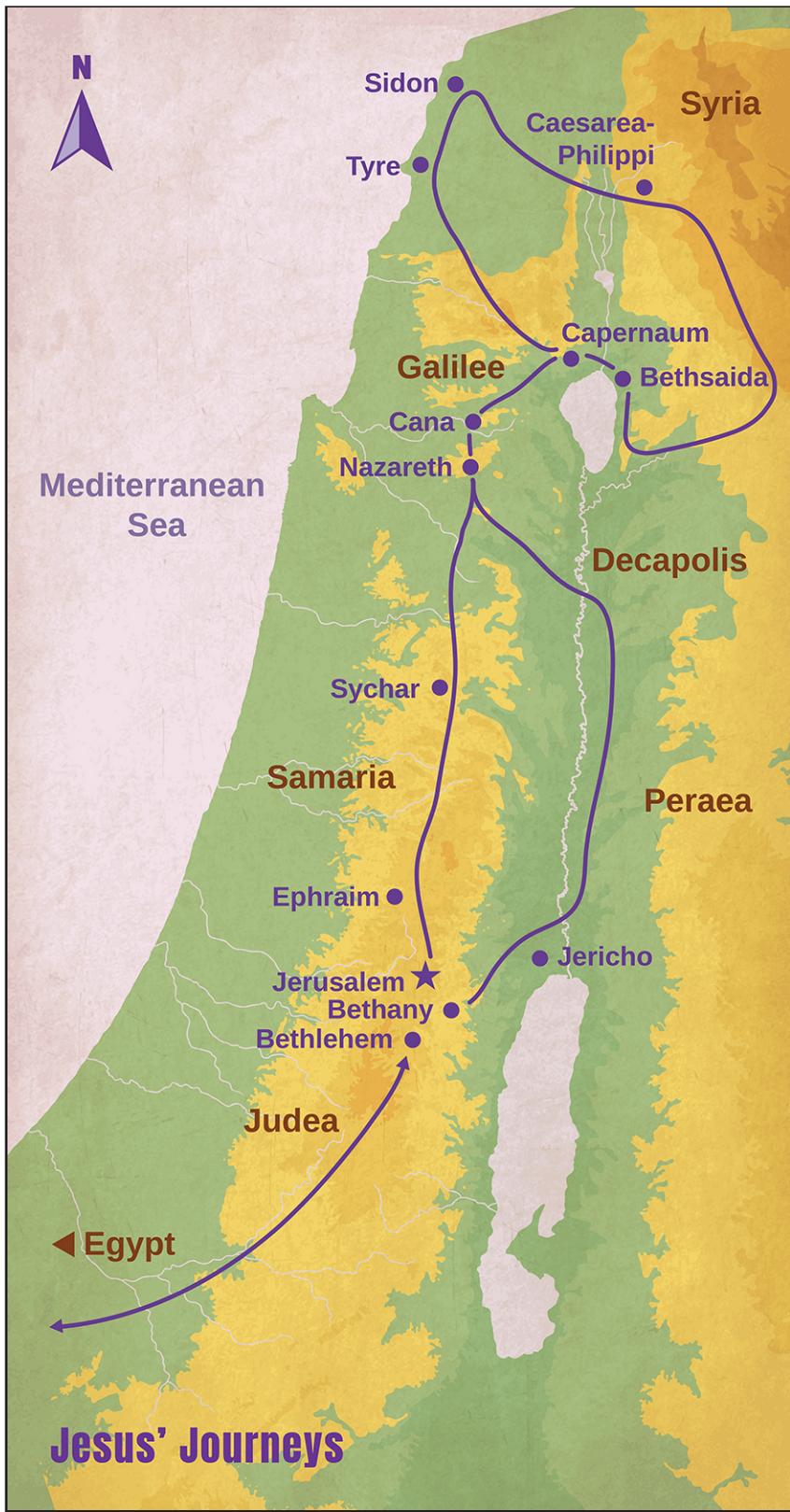

"By faith, Abraham, when he was called, obeyed to go out to the place which he was to receive for an inheritance. He went out, not knowing where he went"

Hebrews 11:8

"When Pharaoh had let the people go, God didn't lead them by the way of the land of the Philistines, although that was near; for God said, 'Lest perhaps the people change their minds when they see war, and they return to Egypt'" Exodus 13:17

Haku baya' nangibat ha langital! In'anak Tawuy naku kayti ha luta, alwan hakuy pinaglilingkuran nu alwan hakuy naglingkud kayu.
Buy ibi kuy biyay ku takayémén mahagép kuy meddan tawu ha kaparusan. - Marcos 10:45

"Paul, a servant of Jesus Christ, called to be an apostle, set apart for the Good News of God"

Romans 1:1

Creation 4004 B.C.

Adam and Eve created	4004
Tubal-cain forges metal	3300
Enoch walks with God	3017
Methuselah dies at age 969	2349
God floods the Earth	2349
Tower of Babel thwarted	2247
Abraham sojourns to Canaan	1922
Jacob moves to Egypt	1706
Moses leads Exodus from Egypt	1491
Gideon judges Israel	1245
Ruth embraces the God of Israel	1168
David installed as King	1055
King Solomon builds the Temple	1018
Elijah defeats Baal's prophets	896
Jonah preaches to Nineveh	800
Assyrians conquer Israelites	721
King Josiah reforms Judah	630
Babylonians capture Judah	605
Persians conquer Babylonians	539
Cyrus frees Jews, rebuilds Temple	537
Nehemiah rebuilds the wall	454
Malachi prophesies the Messiah	416
Greeks conquer Persians	331
Seleucids conquer Greeks	312
Hebrew Bible translated to Greek	250
Maccabees defeat Seleucids	165
Romans subject Judea	63
Herod the Great rules Judea	37

(The Annals of the World, James Usher)

Jesus Christ born 4 B.C.

New Heavens and Earth

1956	Christ returns for his people
1830	Jim Elliot martyred in Ecuador
1731	John Williams reaches Polynesia
1614	Zinzendorf leads Moravian mission
1572	Japanese kill 40,000 Christians
1517	Jesuits reach Mexico
1455	Martin Luther leads Reformation
1323	Gutenberg prints first Bible
1276	Franciscans reach Sumatra
1100	Ramon Llull trains missionaries
1054	Crusades tarnish the church
997	The Great Schism
864	Adalbert martyred in Prussia
716	Bulgarian Prince Boris converts
635	Boniface reaches Germany
569	Alopen reaches China
432	Longinus reaches Alodia / Sudan
397	Saint Patrick reaches Ireland
341	Carthage ratifies Bible Canon
325	Ulfilas reaches Goth / Romania
250	Niceae proclaims God is Trinity
197	Denis reaches Paris, France
70	Tertullian writes Christian literature
61	Paul imprisoned in Rome, Italy
52	Thomas reaches Malabar, India
39	Peter reaches Gentile Cornelius
33	Holy Spirit empowers the Church

(Wikipedia, Timeline of Christian missions)

Resurrected 33 A.D.

Where?

Who?

When?

		When?										
		Innocence		Fallen			Glory					
Who?	God	Eternity Past	4000 BC Creation	Fall to Sin No Law	1500 BC Moses' Law	Advent of Christ 0-33 AD	Church Age Kingdom Age	Great White Throne	New Heaven and Earth			
		God's Perfect Fellowship	John 10:30	Living in Unapproachable Light, 1 Timothy 6:16					God's Perfectly Restored Fellowship with All Mankind in the Holy City			
		Son		Pre-Incarnate, John 8:58		Incarnate, John 1:14	Paradise, Luke 23:43					
		Holy Spirit		Everywhere, Psalm 139:7		Indwelling Believers, John 14:17						
	Mankind	Living Mankind	Adam in the Garden of Eden	Serving the Savior or Satan on Earth, Ephesians 2:1-5					All Restored			
		Deceased Believing Mankind		Blessed in Paradise, Luke 16:22								
		Deceased Unbelieving Mankind		Punished in Hades until the final judgment, Luke 16:23 and Rev 20:13								
	Angels	Holy Angels	No people	Serving Mankind at God's Command, Hebrews 1:14					No Hades No Dead Rev 20:3			
		Imprisoned Angels		Imprisoned in Tartarus, 2 Peter 2:4 and Jude 6								
		Fugitive Angels		Rebelling Against Christ Thalaasa, Rev 20:13								
		First Beast Demon	Gen 1:1	Accusing Mankind			Lake of Fire Revelation 19:20		Lake of Fire Prepared for the Devil and his Angels Mat 25:41 Rev 20:10			
		False Prophet Demon		1 Peter 5:8 and Revelation 12:10								
		Satan		Abyss Revelation 20:2								

Destiny

Ambala Ayta at AionianBible.org/Destiny

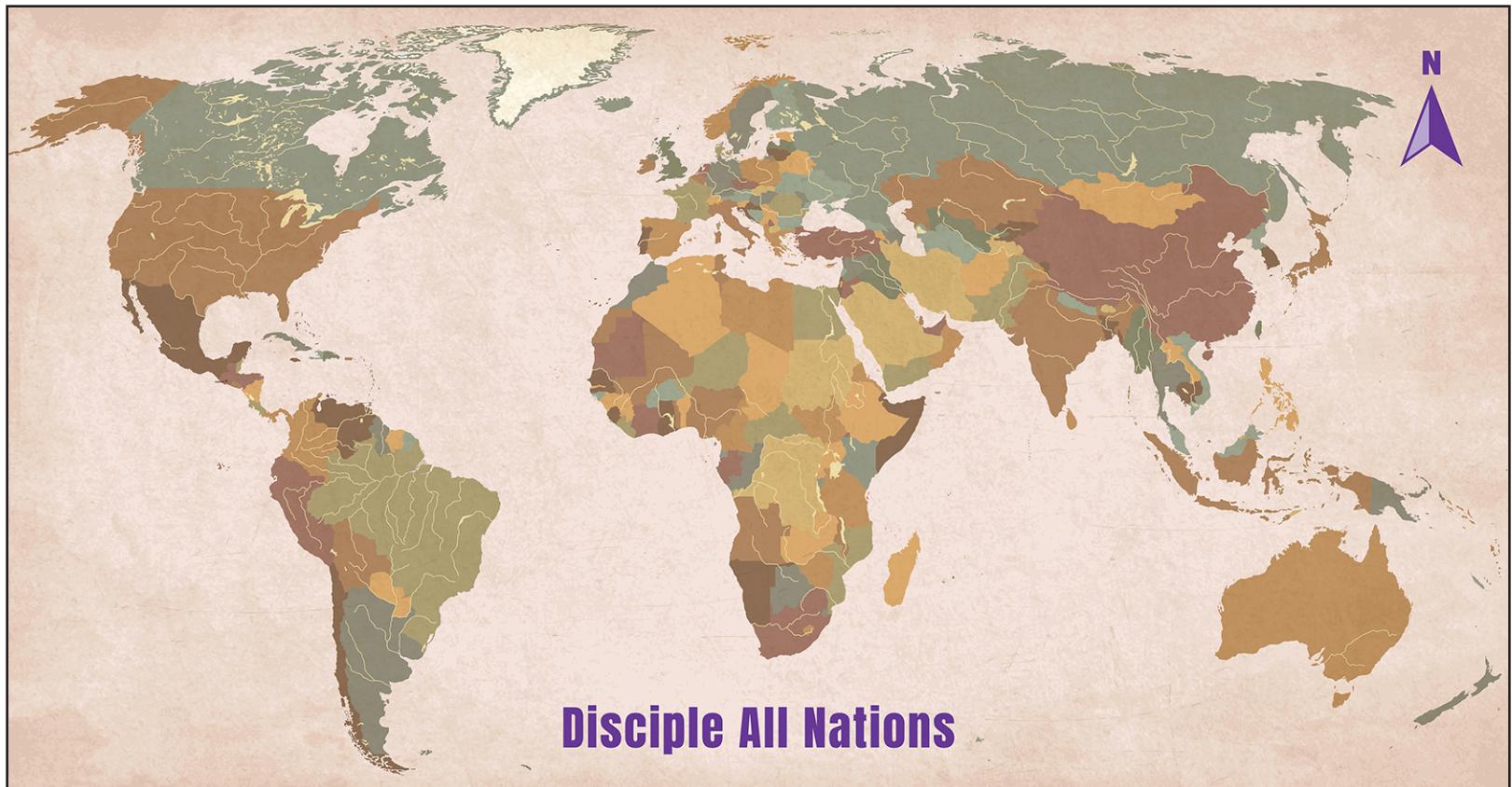
The Aionian Bible shows the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of after-life destinies. The underlying Hebrew and Greek words typically translated as *Hell* show us that there are not just two after-life destinies, Heaven or Hell. Instead, there are a number of different locations, each with different purposes, different durations, and different inhabitants. Locations include 1) Old Testament Sheol and New Testament *Hadēs*, 2) Geenna, 3) Tartaroō, 4) Abyssos, 5) *Limnē Pyr*, 6) *Paradise*, 7) *The New Heaven*, and 8) *The New Earth*. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The key observation is that fallen angels will be present at the final judgment, 2 Peter 2:4 and Jude 6. Traditionally, we understand the separation of the Sheep and the Goats at the final judgment to divide believing from unbelieving mankind, Matthew 25:31-46 and Revelation 20:11-15. However, the presence of fallen angels alternatively suggests that Jesus is separating redeemed mankind from the fallen angels. We do know that Jesus is the helper of mankind and not the helper of the Devil, Hebrews 2. We also know that Jesus has atoned for the sins of all mankind, both believer and unbeliever alike, 1 John 2:1-2. Deceased believers are rewarded in Paradise, Luke 23:43, while unbelievers are punished in Hades as the story of Lazarus makes plain, Luke 16:19-31. Yet less commonly known, the punishment of this selfish man and all unbelievers is before the final judgment, is temporal, and is punctuated when Hades is evacuated, Revelation 20:13. So is there hope beyond Hades for unbelieving mankind? Jesus promised, "*the gates of Hades will not prevail*," Matthew 16:18. Paul asks, "*Hades where is your victory?*" 1 Corinthians 15:55. John wrote, "*Hades gives up*," Revelation 20:13.

Jesus comforts us saying, "*Do not be afraid*," because he holds the keys to *unlock* death and Hades, Revelation 1:18. Yet too often our *Good News* sounds like a warning to "*be afraid*" because Jesus holds the keys to *lock* Hades! Wow, we have it backwards! Hades will be evacuated! And to guarantee hope, once emptied, Hades is thrown into the Lake of Fire, never needed again, Revelation 20:14.

Finally, we read that anyone whose name is not written in the Book of Life is thrown into the Lake of Fire, the second death, with no exit ever mentioned or promised, Revelation 21:1-8. So are those evacuated from Hades then, "*out of the frying pan, into the fire?*" Certainly, the Lake of Fire is the destiny of the Goats. But, do not be afraid. Instead, read the Bible's explicit mention of the purpose of the Lake of Fire and the identity of the Goats, "*Then he will say also to those on the left hand, 'Depart from me, you cursed, into the consummate fire which is prepared for... the devil and his angels,'*" Matthew 25:41. Bad news for the Devil. Good news for all mankind!

Faith is not a pen to write your own name in the Book of Life. Instead, faith is the glasses to see that the love of Christ for all mankind has already written our names in Heaven. "*If the first fruit is holy, so is the lump*," Romans 11:16. Though unbelievers will suffer regrettable punishment in Hades, redeemed mankind will never enter the Lake of Fire, prepared for the devil and his angels. And as God promised, all mankind will worship Christ together forever, Philippians 2:9-11.

"Go and make disciples of all nations, baptizing them in the name of the Father and of the Son and of the Holy Spirit"

Matthew 28:19